

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -I-

SOSYO-POLİTİK, KÜLTÜREL VE İKTİSADİ BAĞLAMDA
DEĞERLER, POTANSİYELLER VE YAKLAŞIMLAR

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -I-

SOSYO-POLİTİK, KÜLTÜREL VE İKTİSADİ BAĞLAMDA
DEĞERLER, POTANSİYELLER VE YAKLAŞIMLAR

Ahmet Kutsi Tecer'in, Anadolu'nun henüz keşfedilmemiş değerlerini hatırlatan o meşhur şiirine atıfla, '*orda bir yer var uzakta...*' demekten kendimizi alıkoyamıyoruz, konu Ardahan olunca... Coğrafi uzaklığının da beraberinde getirdiği, görece bir yalıtılmışlık içerisinde olan Ardahan ili ile ilgili pek az akademik çalışma vardır. Bu bakımdan, nice değer ve potansiyelleri henüz tam anlamıyla keşfedilmemiş ve kayda geçirilmemiş olan Ardahan'la ilgili yapılacak her türlü bilimsel çalışma, büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda kitabın hazırlanmasındaki temel amacımız; Ardahan'ın kronik sorunlarının yakından incelenmesinin yanı sıra, ilin hâlen bakir sayılabilecek pek çok değerleri, varlıkları ve potansiyelleriyle ilgili geniş ve ayrıntılı bir bilimsel envanter oluşturabilmektir. Nitekim Ardahan, taşıdığı kadim birikimi ve gücüyle, ayrıca ekonomik, sosyal ve kültürel alandaki zenginlikleriyle, ülkemizin kalkınmış mekânlarından biri olmaya muktedir; geçmişten günümüze özü her daim gür, güzide bir Anadolu topağıdır.

Ardahan siyaseti, tarih ve arkeolojisi, edebiyat ve kültürü, sosyo-ekonomisi, hayvancılığı ve arıcılığını konu alan ve değerlendiren 21 bilimsel makaleden oluşan bu kitap, bir şehir monografisidir. Ancak Ardahan ili, tarihi, yer altı ve yerüstü pek çok zenginlikleri ile tek bir kitapta, bütünüyle tüketilemeyecek ölçüde, geniş bir değer spektrumuna sahip olduğundan, "Ardahan Değerlemeleri I", serimizin ilk kitabıdır.

Yerel yöneticilerden, siyasal aktörlere, akademisyenlerden bürokratlara kadar çok farklı kesimlerin ilgisini çekebileceğine inandığımız bu kitabın, disiplinlerarası niteliği ile Ardahan'la ilgili önemli bir boşluğu dolduracağını düşünüyoruz.

NOBELBİLİMSELERLER

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
Markasıdır.

Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok. Güleriyüz Apt.
No:9 Daire:3 Kadıköy / İSTANBUL Tel-Faks: +90 216 418 20 10
nobel@nobelyayin.com | okuyucu@nobelyayin.com

www.nobelyayin.com

nobelyayin | nobelkitap | nobelcocuk | nobelyasam | nobelcocukyayin

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -|-

Sosyo-Politik, Kültürel ve İktisadi Bağlamda Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar

Editör

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Yazarlar

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş
Adem Keser
Dr. Öğr. Üyesi Ali Haydar Soysüren
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Uyaniker
Emre Gezer
Dr. Öğr. Üyesi Sami Patacı
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Oral Patacı
Dr. Öğr. Üyesi Hamza Kolukısa
Prof. Dr. Şüreddin Memmedli
Dr. Öğr. Üyesi İkrâm Çınar
Prof. Dr. Adem Üzümcü
Arş. Gör. Tark Duran
Arş. Gör. Ramazan Taşcı
Prof. Dr. Ali Çımat
Dr. Öğr. Üyesi Güven Gürkan İnan
Dr. Öğr. Üyesi Arzu Kılıç
Prof. Dr. Berrin Filizöz
Arş. Gör. Dr. Mehmet Gür

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Bilen
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Topcuoğlu
Dr. Öğr. Üyesi Kutay Üstün
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Eştürk
Doç. Dr. Seymur Ağazade
Dr. Öğr. Üyesi Ertan Doğan
Arş. Gör. Ömer Atalay
Doç. Dr. Ötügen Senger
Öğr. Gör. Kemal Yazıcı
Doç. Dr. Aziz Gül
Doç. Dr. Mahir Murat Cengiz
Prof. Dr. Ahmet Güler
Dr. Selim Bıyık
Zir. Müh. Gökhan Kavak
Yük. Müh. Abdurrahman Aydın
Arş. Gör. Emre Uğurlutepe
Prof. Dr. Osman Kaftanoğlu

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -I- Sosyo-Politik, Kültürel ve İktisadi Bağlamda Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar

Editör: Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Bilimsel Eserler No. : 193
ISBN : 978-605-2149-92-8
Basım Sayısı : 1. Basım, Mart 2019

© Copyright 2019, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. 'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' Bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni : Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Yayın Koordinatörü : Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Redaksiyon : Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım : Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım : Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt : Atalay Matbaacılık / Sertifika No.: 15689-
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Kurtbaş, İhsan.

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -I- Sosyo-Politik, Kültürel ve İktisadi Bağlamda Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar /

İhsan Kurtbaş

1. Basım. XXII + 532 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-605-2149-92-8

1. Siyaset 2. Kültür 3. Ekonomi 4. Ardahan

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

E-Satış: www.nobelkitap.com - www.atlaskitap.com - **Bilgi:** esatis@nobelkitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Ana Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, Başarı Dağıtım, D&R mağazaları, Dost Dağıtım, Güneş Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Prefix, Remzi Kitabevleri, TveK Mağazaları

SUNUŞ

Üniversiteler, toplumların teknik ve insanî düzeydeki beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere bilgiyi üreten, ürettiği bilgiyi işleyerek, bölgesi, ülkesi ve insanlık için anlamlı ve yararlı çıktılara dönüştüren bilimsel merkezlerdir. Ardahan Üniversitesi, hedef olarak Kafkasya, Orta Asya ve Uzak Doğu'ya açılan bir bilim kapısı olmayı, kendi hinterlandındaki bu geniş coğrafyanın ihtiyaçlarını gözeterek bilimsel faaliyetler yapmayı, işbirlikleri geliştirmeyi ve bölgesel kalkınmada içinde bulunduğu coğrafyanın ufku olmayı misyon edinmiş bir üniversitedir. Bu misyon doğrultusunda Üniversitemiz, fikri ve vicdanı hür, milli ve kültürel değerlerine bağlı, eleştirel düşünen, girişimci, başarılı ve üstün nitelikli bireyler yetiştirme hedefi doğrultusunda, hitap ettiği coğrafyanın potansiyellerini açığa çıkararak, katma değerler üretme yolunda emin adımlarla ilerlemektedir.

Bu doğrultuda kuruluşundan bu yana henüz on bir yıl geçmiş olan Üniversitemiz, bir yandan güçlü bir fizikî alt yapı oluşturmaya çalışırken, öte yandan özgür çalışma ortamı içerisinde, çalışanlarının mensup olmaktan gurur duyduğu, niceliksel ve niteliksel bakımdan yetkin akademik kadrosuyla eğitim/öğretim faaliyetlerine başarıyla devam etmektedir. Bu kapsamda, küreselleşen dünyayı iyi okuyup, bölgemizin ve ülkemizin gerçeklerini göz ardı etmeden, kalite odaklı araştırma ve projeler üretmenin, patent çalışmaları yapmanın gayreti içinde olan Üniversitemiz; şehirle bütünselik bir şekilde, kamu ve özel sektör işbirliğini sağlayarak, bilgiyi teknolojiye dönüştürmeye odaklanmıştır. Bu hedef çerçevesinde, Üniversitemiz, ilimizin, bölgemizin ve uzandığı coğrafyanın geliştirilmeye açık somut/soyut zenginliklerini gün yüzüne çıkarmaktadır. Kanaatimce Ardahan gibi kadim bir ilimizin, bilimsel olarak etraflıca incelenmesi için Üniversitemiz, önemli bir ortam sağlamaktadır.

Tarihsel düzeyde, Üniversitemize adını veren Ardahan ilimiz, geçmişte Türklerin Anadolu'ya giriş ve geçit kapısı iken; günümüzde Kafkasya ve Orta Asya'ya açılan kapımız olma özelliği ile jeopolitik önemini korumaktadır. Açılması beklenen Bakü-Tiflis-Kars demiryolu ve Borçka'da inşası planlanan Muratlı Gümrük Kapısı ile birlikte, Ardahan ve çevresi, ülkemiz açısından stratejik bir öneme sahip olmasının yanı sıra; muazzam düzeyde turistik ve lojistik fırsatlarıyla öne çıkmaktadır. Ekonomik açıdan, sahip olduğu et, süt, tereyağı, kaşar ve bal gibi hayvansal ürünler göz önünde bulundurulduğunda, Ardahan, yapılacak yeni yatırımlarla, sosyo-ekonomik kapasitesi açığa çıkarılması gereken güzide bir ilimizdir. Sosyal düzeyde ise; örf, adet, gelenek, görenek ve folklorik zenginlikleri ile pek çok kıymeti bünyesinde taşıyan Ardahan'ın yerel kaynaklarının bilimsel bilgiler ışığında incelenip, ekonomik ve toplumsal bir kıymete dönüştürülmesi konusunda Üniversitemizin, sorumlu kurumların başında geldiği bir gerçektir.

Bu bağlamda, Üniversitemiz üzerine düşen görevi yerine getirme hususunda, somut projeler üreterek önemli katkılar sağlamaktadır. Nitekim bugüne kadar gerçekleştirdiği birçok bilimsel etkinliğin yanı sıra; Üniversitemizin 10-12 Ekim 2018 tarihlerinde düzenlemiş olduğu I. Uluslararası Siyaset ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, bu vizyonun bir tezahürü olarak alanındaki önemli bir boşluğu doldurmuştur. Sempozyumun ana teması olan Ardahan Değerlemeleri başlığı altındaki çalışmaların toplandığı bu kitap, ilimizin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi yapısıyla ilgili kapsamlı ve özgün bilgilerin ortaya çıkmasını sağlayan ilk 'derleme kitap' olma özelliğini taşımaktadır. Üniversitemizin ön ayak olduğu bu kıymetli çalışmanın, ilgili okurlara yarar sağlamasını içtenlikle temenni ederim.

Prof. Dr. Mehmet Biber
Ardahan Üniversitesi Rektörü

EDİTÖRDEN

Anadolu folkloru ile ilgili önemli çalışmalar yapmış olan şair Ahmet Kutsi Tecer'in, Anadolu'nun henüz keşfedilmemiş değerlerine ilişkin, belli bir yakınma içeren, o meşhur şiirine atıfla, '*Orda bir yer var uzakta...*' demekten kendimizi alıkoyamıyoruz, konu Ardahan olunca... Coğrafi uzaklığının da beraberinde getirdiği, görece bir yalıtılmışlık içerisinde olan Ardahan ile ilgili pek az akademik çalışma vardır. Bu bakımdan, nice değer ve potansiyelleri henüz tam anlamıyla keşfedilmemiş ve kayda geçirilmemiş olan Ardahan'la ilgili yapılacak her türlü bilimsel çalışmanın, çok kritik bir önemi haiz olduğunu düşünüyorum. Bununla birlikte, geniş bir perspektifi gerektirebilecek bu tür çalışmaların yapılması; ilin tarihsel, sosyolojik ve ekonomik açıdan yeniden inşası için gerekli hamleleri tetikleyebilecek ve uzun vadede toplumsal bellek oluşturabilecek bir potansiyel taşımaları bakımından, oldukça büyük değer taşımaktadır.

Bu çerçevede münferit çalışmaların ötesinde, Ardahan'la ilgili kapsamlı bir envanter oluşturma düşüncemiz; aslında nice zamandır köklü bir şekilde içimizde yer etmiş idi. Sözü edilen bu arzumuzu gerçekleştirebilme mecralarımızdan biri, 10-12 Ekim 2018 tarihinde Üniversitemiz ev sahipliğinde gerçekleştirdiğimiz I. Uluslararası Siyaset ve Sosyal Bilimler Sempozyumu oldu. Elinizdeki bu kitap, sözünü ettiğim I. Uluslararası Siyaset ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nun 'Ardahan Değerlemeleri' adlı kategorisinde sunulmuş olan ve hakem değerlendirmesinden geçmiş makalelerden yapılan bir 'seçki' niteliğindedir.

Kitabın hazırlanmasındaki temel hedefimiz; siyasetinden ekonomisine, edebiyat ve kültüründen hayvancılığına kadar, Ardahan'ın pek çok farklı boyutunun bilimsel şekilde ele alınmasıdır. Öncelikli amacımız ise; Ardahan'ın kronik sorunlarının yakından incelenmesinin yanı sıra, ilin hâlen bakir sayılabilecek pek çok değer, varlık ve potansiyelleriyle ilgili geniş ve ayrıntılı bir bilimsel kaynak oluşturabilmektir. Nitekim Ardahan, taşıdığı kadim birikimi ve gücüyle, ayrıca ekonomik, sosyal ve kültürel zenginlikleriyle, ülkemizin kalkınmış mekânlarından biri olmaya muktedir; geçmişten günümüze özü her daim gürr, kıymetli ve güzide bir Anadolu toprağıdır.

Tarihsel açıdan Ardahan'daki Türk varlığı, M.Ö. 720 yılında bir Türk kavmi olan Kıpçaklar'ın ataları olan Kimmerler'e dek uzanır. Şehir, adını 628 yılında Hazar Türklerinin bir kolu olan Arda Türklerinin eline geçmesinden

sonra almıştır. 1069’da Alparslan tarafından fethedilerek Selçuklu Devleti’nin egemenliğine giren Ardahan, 1551 yılında ise Osmanlı İmparatorluğu’na katılmıştır. 1828-1855 yıllarında Kars ve Batum ile birlikte savaş tazminatı olarak Ruslar’a bırakılan Ardahan; 40 yıl sonra, 1918 yılında Osmanlı İmparatorluğu’na iade edilmiştir. Ancak bundan altı ay sonra, Mondros Ateşkes Anlaşması’yla Ermeni ve Gürcülerin işgaline uğramış, ardından 23 Şubat 1921’de düşman işgalinden kurtarılmıştır. Yakın tarihimizde, 7 Temmuz 1921’de vilayet yapılan Ardahan, 1926 yılında ilçe yapılarak Kars’a bağlanmış; 1992 yılında ise tekrar il statüsüne kavuşmuştur. Bu çerçevede Türklerin Anadolu’ya giriş kapısı olan Ardahan, yaklaşık olarak 3 bin yıldır, Türk milletinin şanlı tarihinin kadim bir parçasıdır. Turistik açıdan, ekonomik, kültürel, folklorik, coğrafi ve turistik bakımdan, ülkemizin potansiyel zenginliği oldukça fazla olan illerinden biridir. Neticede pek çok kıymeti bünyesinde bulunduran Ardahan ilini, burada bütün boyutlarıyla ifade edebilmem mümkün olmayacağından, kitabın adının yansıttığı ve çalışmanın üzerine inşa olunduğu temel formülasyonu, aşağıda üç madde altında, kısaca, özetlemek isterim.

İlk olarak, ‘Ardahan **Değerlemeleri**’ başlığında ‘değerleme’ kelimesine bir açıklık getirmek isterim. Değerleme kavramı literatürde, maddi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlardaki değerlerinin saptanması işlemidir. Hukuki açıdan değerlendirme, ‘kıymet takdiri’ anlamında kullanılmaktadır. Gündelik dilde ise, bir malın değerini belirlemek, takdir, değer biçme ve değerlendirci yargıda bulunma gibi anlamlara gelmektedir. Bu çerçevede ‘değerleme’ tabiri, Ardahan ilinin yer altı ve yer üstü varlıklarının tespitine hizmet edebilecek akademik yaklaşımları vasıflandırmak üzere kullanılmıştır. Bu çerçevede disiplinlerarası çalışmaları gerektirecek böylesi bir girişim; pek çok kişinin gözünden Ardahan’ın varlık ve potansiyellerine ilişkin bir takım spesifik değerlemelerin sistematik bir sentezinin yapılmasını gerektirir.

İkinci olarak, kitabın alt başlığında, **Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar** şeklinde üç ana kavram yer almaktadır. Bu kavramlar, makalelerin içeriğine ve niteliğine uygun olarak belirlenmiştir. *Değerler* kavramı, Ardahan’ın sahip olduğu maddi ve manevi varlıklarını ele alan çalışmaları işaret etmek için tercih edilmiştir. *Potansiyeller* kavramı, Ardahan’ın hâlihazırda görünür olan ve gelecekte açığa çıkarılabilecek gizil güçlerini ifade etmek için kaleme alınan makaleleri yansıtmaktadır. *Yaklaşımlar* kavramı ise, yazarların tespit ettiği Ardahan’a ilişkin sorunlara, çözüm önerilerine ve kişisel yaklaşımlara atfen kullanılmıştır. Dolayısıyla Ardahan’ın siyaseti, tarihi ve arkeolojisi, edebiyatı ve kültürü, sosyo-ekonomisi, hayvancılığı ve arıcılığını ele alarak çeşitli değerlendirmelerde bulunan bu kitap; bir nevi bir şehir monografisidir.

Üçüncü olarak, kitabın başlığında bir numaralandırmaya gidilerek ‘Ardahan Değerlemeleri I’ ifadesi kullanılmıştır. Buradaki maksadımız; bu çalışmada eksik bırakmış olabileceğimiz bazı hususları, serinin sonraki çalışmalarında telafi yoluna gidebilme hakkımızı saklı tutmaktır. Nitekim Ardahan ili, geniş bir perspektifle, etraflıca, ele alınmayı gerektiren pek çok varlık ve potansiyeli ile tek bir kitapta bütünüyle tüketilemeyecek ölçüde geniş bir değerler spektrumuna sahiptir. Böylesi bir zenginliğin ancak uzun vadeli ve uzun erimli çalışmalarla ortaya çıkarılabileceğine ve serimlenebileceğine inanıyoruz.

Burada bu yazıyı sonlandırırken; kitap fikrinin ortaya çıktığı ilk andan itibaren, engin birikim ve tecrübeleri ile bize yol gösteren, cesaretlendiren ve bizlerden hiçbir desteği esirgemeyen Ardahan Üniversitesi Rektörü, Sayın Prof. Dr. Mehmet Biber Hocamız’a en içten teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum.

Yerel yöneticilerden, siyasal aktörlere; akademisyenlerden bürokratlara kadar çok farklı kesimlerin ilgisini çekebileceğine inandığımız bu kitabın, disiplinlerarası niteliği sayesinde, Ardahan’la ilgili önemli bir boşluğu dolduracağını düşünüyoruz.

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	III
Editörden.....	V

ARDAHAN SİYASETİ

BÖLÜM I

SİYASİ MESELE TEMELLİ OY VERME DAVRANIŞI VE SEÇMEN TERCİH VE KARARLARININ OLUŞMASINDA REEL SORUNLARIN ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA Ardahan İli Örneği

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Özet	3
Giriş	5
1. Araştırmanın Metodolojisi	7
2. Araştırma Bulgularının Analizi Ve Değerlendirilmesi	9
2.1. Sosyodemografik Özellikler	10
2.2. Genel ve Yerel Sorun Algısı	12
2.2.1. Ekonomi, İşsizlik ve Yoksulluk Sorunu	16
2.2.2. Altyapı Sorunları ve Geri Kalmışlık Sorunu (%27,0)	18
2.2.3. Terör Sorunu.....	22
2.2.4. Tarım Ve Hayvancılık Politikalarıyla İlgili Sorun	22
2.2.5. Siyaset Ve Siyasal Aktörlerle İlgili Sorunlar	25
2.2.6. Eğitim Sorunu	27
2.2.7. Diğer Sorunlar	29
2.3. Siyasal Tercihlerin Oluşmasına Etki Eden Faktörler Üzerine Kısa Bir Betimleme	29
2.3.1. Siyasal Bilgi/Bilinç Düzeyi ve Siyasal Tercihlerin Oluşmasında Reel Sorunların Etkisi	31

2.3.2. Seçmenlerin Kararlarının Netleşme Zamanı Üzerinden Bağlamsal Bir Değerlendirme	32
Sonuç	37
Kaynakça	41

BÖLÜM 2

SOSYAL MEDYA VE SİYASAL KATILIM İLİŞKİSİ: Ardahan İli Örneğinde Üniversite Gençliği Üzerine Bir Araştırma

Adem Keser

Özet	43
Giriş	44
1. Siyasal İletişim Süreci	46
2. Sosyal Medya Ve Sosyal Medyanın Özellikleri	48
2.1. Sosyal Medyanın Araçları	49
2.2. Sosyal Medya ve Geleneksel Medyanın Karşılaştırılması	50
2.3. Dijital Aktivizm	51
2.4. İfade Özgürlüğü Alanı Olarak Sosyal Medya	52
2.5. Siyaset ve Sosyal Medya	54
3. Yöntem	56
3.1. Hipotezler	57
3.2. Bulgular	58
3.2.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri ve Siyasete İlgili Düzeyleri	58
3.2.2. Katılımcıların Bir Önceki Milletvekili Genel Seçimlerinde (1 Kasım 2015) Oy Kullanma Durumu ve Oy Verdikleri Partiye Olan Bağlılık Düzeyi	59
3.2.3. Katılımcıların Gelecekte Aktif Siyasette Görev Alma Düzeyi	61
3.2.4. Katılımcıların Sosyal Medya Kullanım Sıklığı ve Sosyal Medya Kullanım Süreleri	62
3.2.5. Katılımcıların Sosyal Medya Üzerinden Siyasal Bir Gruba, Etkinliğe Üye Olma ve Siyasal Gösteri, Miting veya Eyleme Katılma Düzeyi	63
3.2.6. Katılımcıların Sosyal Medyada Politik Tartışmalara Girme ve Politik Paylaşımlarda Bulunma Düzeyi ve Sosyal Medyada Politik Varlık Göstermeme Sebepleri	64
3.2.7. Katılımcıların Cinsiyete Göre Sosyal Medya ve Siyaset ile İlgili Görüşlerinin Farklılaşma Düzeyi	66

3.2.8. Katılımcıların Sosyal Medya ve Siyaset ile İlgili Görüşlerinin Siyasete İlgi Düzeyine Göre Farklılaşma Düzeyi	68
Sonuç.....	70
Kaynakça	72

BÖLÜM 3

ARDAHAN HALKEVİ DENEYİMİ: Misyon ile Gerçeklik Arasındaki Mesafe

Dr. Öğr. Üyesi Ali Haydar Soysüren, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Uyaniker

Özet	75
Giriş.....	77
1. Kuruluş Ve Misyon	78
1.1. Ardahan Halkevi'nin Kuruluşu.....	81
2. Yıllara Yayılan Atalet	84
2.1. Kadro Sorunu	87
2.2. Mali Zayıflığın Girdabında	92
2.3. Yıllara Yayılan Mekan Sorunu.....	96
Sonuç.....	103
Kaynakça	105
EKLER (Belge Örnekleri)	109

ARDAHAN'IN TARİH VE ARKEOLOJİSİ

BÖLÜM 4

YENİ ARAŞTIRMALARIN SONUÇLARINA GÖRE ARDAHAN'IN ARKEOLOJİK BULUNTULARI

Dr. Öğr. Üyesi Sami Patacı

Özet	119
Giriş.....	120
1. Merkez İlçe Arkeolojik Buluntuları	121
1.1. Ölçek-Kalecik Tepesi Kalesi ve Yerleşimi.....	122
1.2. Ölçek-Kuzey Kalesi.....	122
1.3. Gölgeli Kalesi.....	123

1.4. Gölgeli-Güneybatı Kalesi ve Yerleşimi.....	124
1.5. Gölgeli Yüksek Yayla Arkeolojik Alanı.....	125
1.6. Samanbeyli Savunma Yapısı.....	125
1.7. Hasköy Yüksek Yayla Arkeolojik Alanı.....	126
1.8. Hasköy Gözetleme Kulesi	126
1.9. Beşiktaş Kalesi, Yerleşimi ve Kurganları	127
1.10. Sulakyurt Demir Çağı ve Orta Çağ Seramik Buluntuları Alanı.....	128
1.11. Çağlayık-Doğu Savunma Yapısı	128
1.12. Çağlayık-Kuzeydoğu Kalesi.....	129
1.13. Bayramoğlu Kalesi.....	130
1.14. Bağdaşan Savunma Yapısı	131
2. Çıldır İlçesi Arkeolojik Buluntuları	132
2.1. Akçakale Adası Ören Yeri	132
2.2. Senger Tepe Kalesi (Sur ile Güçlendirilmiş Mevsimlik Yerleşimi).....	134
2.3. Semiha Şakir Yüksek Yayla Yerleşimi ve Ağılı.....	136
2.4. Kotanlı Eskiçağ Arkeolojik Alanı	136
2.5. Doğanlı Demir Çağı ve Orta Çağ Seramik Buluntuları Alanı.....	137
2.6. Şeytan Kalesi Eskiçağ Seramik Buluntuları.....	137
3. Göle İlçesi Arkeolojik Buluntuları	138
3.1. Kayaaltı (Omega) Kalesi	138
3.2. Köprülü Yüksek Yayla Arkeolojik Alanı	139
3.3. Çobanköy Kalesi ve Yerleşimi	139
3.4. Çobanköy Höyüğü	140
3.5. Kuzupınarı Kalesi ve Yerleşimi	141
3.6. Bellitepe-Batı Kulesi	143
3.7. Bellitepe-Doğu Kulesi ve Eskiçağ Ağılı.....	144
3.8. Bellitepe Kalesi	145
3.9. Balçesme-Kaynık Kulesi	146
3.10. Balçesme-Şipşirik Kulesi.....	147
3.11. Balçesme-Tekmezar Kulesi ve Yerleşimi.....	148
3.12. Balçesme-Çam Ormanı Eskiçağ Arkeolojik Alanı	148
3.13. Durucasu-Şimşimik Kalesi	149
Sonuç.....	150
Kaynakça	152
Resimler	154

BÖLÜM 5
ARDAHAN'DA TARİHİ BİR CAMİ:
Suhara Köyü Camii

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Oral Patacı

Özet	165
Giriş	167
1. Çıldır Tarihi Hakkında Genel Bilgi	168
2. Suhara Köyü Camii Mimari Özellikleri	170
3. Suhara Köyü Camii'nin Tarihî Geçmişi ve Tarihlendirilmesi	173
Sonuç	179
Kaynakça	181
Fotoğraflar ve Çizimler	182

BÖLÜM 6
POSOF'TA KURULAN ATABEK DEVLETİ'NİN DIŞ POLİTİKASI

Emre Gezer

Özet	191
Giriş	192
I. Kuruluş Döneminde Atabek Devleti'nin Dış Politikası	194
II. Bağımsızlık Döneminde Atabek Devleti'nin Dış Politikası	197
III. Zayıflama Döneminde Atabek Devleti'nin Dış Politikası	202
IV. Yıkılış Döneminde Atabek Devleti'nin Dış Politikası	205
Sonuç	209
Kaynakça	211

ARDAHAN'IN EDEBİYAT VE KÜLTÜRÜ

BÖLÜM 7
ÂŞIK CİNASÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ARDAHAN

Dr. Öğr. Üyesi Hamza Kolukısa

Özet	215
Giriş	216
1. Âşık Cinasî Kimdir?	218

2. Âşık Cinası'nın Şiirlerinde Ardahan	219
Sonuç	237
Kaynakça	238

BÖLÜM 8

1894 YILI TİFLİS'İN GÜRCÜCE İVERİA GAZETESİNDE ARDAHAN SANCAĞINA YOLCULUK İZLENİMİ

Prof. Dr. Şüreddin Memmedli

Özet	239
Giriş	240
1. Ön Bilgiler	240
2. Ardahan'ın Coğrafi Konumu Hakkında	241
3. Gökdağ Hakkında	243
4. Göller Hakkında	243
4.1 Aktaş/Hozapın Gölü	243
4.2 Çıldır Gölü	244
5. Taşköprü Hakkında	245
6. Köyler Hakkında	246
6.1. Akçakale	246
6.2. Çamdıra	246
6.3. Cala	247
6.4. Cambaz	247
6.5. Taşbaşı	248
7. Çıldır Terekeme Ailesinde Misafirlik	248
8. Kör İsmail'in Mertliği	250
9. Kiliseler Hakkında	251
10. Coğrafi İsimlerin Yorumu	252
Sonuç	254
Kaynakça	255

BÖLÜM 9
BİR POSOF MASALININ ETNOPEDAGOJİK YÖNDEN İNCELENMESİ:
Tilkiyle Nine

Dr. Öğr. Üyesi İkrâm Çınar

Özet	257
Giriş	258
1. Etnopedagoji	259
1.1. Etnopedagojinin Etkili Aracı: Masal	260
1.2. Değer Ve Değerler Eğitimi	261
2. Yöntem	262
2.1. Masal Hakkında	262
3. Bulgular Ve Yorum	263
Sonuç	268
Kaynakça	269
Ek-1. Masal	270

ARDAHAN'IN SOSYO-EKONOMİSİ

BÖLÜM 10
ARDAHAN İLİNİN SOSYO-EKONOMİK DURUMU VE GÜRCİSTAN İLE DIŞ
TİCARETİNİN 2010-2017 DÖNEMİNDEKİ GELİŞİMİ

Prof. Dr. Adem Üzümcü

Özet	275
Giriş	276
1. Ardahan İlının Sosyo-Ekonomik Durumu	278
2. Gürcistan Ekonomisi ve Gürcistan-Türkiye Dış Ticaretinin Gelişimi	289
3. Ardahan İlının 2010-2017 Döneminde Dış Ticaretinin Gelişimi	291
4. Ardahan İlının 2010-2017 Döneminde Gürcistan İle Dış Ticaretinin Gelişimi ve Özellikleri	297
Sonuç	304
Kaynakça	306

BÖLÜM 11

**ARDAHAN İLİNE YAPILAN KAMU YATIRIMLARININ
ETKİNLİKLERİNİN VERİ ZARFLAMA ANALİZİ
(VZA) YÖNTEMİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Arş. Gör. Tarık Duran & Arş. Gör. Ramazan Taşcı & Prof. Dr. Ali Çımat

Özet	309
Giriş	311
1. Yöntem	311
1.1. Veri Zarflama Analizi ve Etkinlik Ölçüm Yönteminin Seçilmesi	311
1.2. Veri Zarflama Analizine İlişkin Teorik Çerçeve	312
1.3. Karar Verme Birimleri (KVB) ve Girdi-Çıktı Değişkenlerinin Seçilmesi	314
2. Bulgular	316
Sonuç	320
Kaynakça	323

BÖLÜM 12

**BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİNİN ÜNİVERSİTE
SANAYİ İŞBİRLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİNDEKİ ROLÜ
Ardahan İli Örneği**

Dr. Öğr. Üyesi Güven Gürkan İnan

Özet	325
Giriş	326
1. Üniversite-Sanayi İşbirliği	327
2. Üniversite-Sanayi İşbirliği Kanalları	330
3. Bilimsel Araştırma Yöntemleri	333
4. Ardahan İli Özelinde Üniversite-Sanayi İşbirliği Modeli	335
Sonuç	341
Kaynakça	343

BÖLÜM 13

**MARKALAŞMADA TEMEL ADIM:
Marka Tescili ve Ardahan**

Dr. Öğr. Üyesi Arzu Kılıç & Prof. Dr. Berrin Filizöz

Özet	347
Giriş	348
1. Marka	349

2. Marka Türleri	352
3. Marka Tescili	353
4. Ardahan; Genel Ekonomik Ve Marka Tescil Durumu	354
5. Araştırma Amacı, Yöntem Ve Kısıtlar	358
6. Bulgular	359
Sonuç	363
Kaynakça	365

BÖLÜM 14

POSOF'UN TRA2 BÖLGESİ İÇİNDEKİ YERİ VE GELİŞME EKSENLERİ BAĞLAMINDA KALKINMA PROJELERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Ar. Gör. Dr. Mehmet Gür & Dr. Öğr. Üyesi Ömer Bilen &
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Topcuoğlu & Dr. Öğr. Üyesi Kutay Üstün

Özet	367
1. Posof İlçesinin TRA2 Bölgesindeki Yeri ve Mevcut Durumu	369
1.1. Konumu, Coğrafyası ve İklimi	369
1.2. Tarihçesi	370
1.3. Demografik Yapısı	371
1.4. Ekonomik Yapı	371
1.5. Tarım, Hayvancılık ve Arıcılık	372
1.6. Doğal Yapı ve Turizm	374
2. TRA2 2014-2203 Bölge Planı Vizyonu ve Gelişme Eksenleri	377
3. Araştırma Yöntemi Ve Sonuçlar	379
3.1. Kantitatif Araştırma Sonuçları	380
3.2. Kalitatif Araştırma Sonuçları	382
4. POSOF için Önerilen Kalkınma stratejileri ve Projeleri	385
Sonuç	388
Kaynakça	390

ARDAHAN HAYVANCILIĞI

BÖLÜM 15

ARDAHAN İLİ BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ MEVCUT DURUM SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Eştürk & Doç. Dr. Seymur Ağazade

Özet	393
Giriş	395
1. Türkiye’de Büyükbaş Hayvancılık	397
2. Ardahan İlinde Büyükbaş Hayvancılığın Mevcut Durumu	402
3. Materyal ve Yöntem	404
4. Araştırma Bulguları	405
Kaynakça	415

BÖLÜM 16

ARDAHAN YÖRESİNDEN MEVSİMSSEL OLARAK TOPLANAN SÜT VE KAŞAR PEYNİRİ ÖRNEKLERİNDE AFLATOKSİN M1 DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Ertan Doğan

Özet	417
Giriş	418
1. Materyal ve Metot	422
1.1. Materyal	422
1.1.1. Süt Numuneleri	422
1.1.2. Kaşar Peyniri Numuneleri	422
1.1.3. Aflatoksin M1 ELISA Test Kiti	423
1.1.4. Süt Numunelerinin Analize Hazırlanması	423
1.1.5. Peynir Numunelerinin Analize Hazırlanması	423
1.2. Metot	424
2. Bulgular	424
2.1. Yaz Dönemi Toplanan Süt ve Kaşar Peynirlerine Ait Analiz Sonuçları	424
2.2. Sonbahar Dönemi Toplanan Süt ve Kaşar Peynirlerine Analiz Sonuçları	424
2.3. Kış Dönemi Toplanan Süt ve Kaşar Peynirlerine Ait Analiz Sonuçları	425
2.4. İlkbahar Dönemi Toplanan Süt ve Kaşar Peynirlerine Ait Analiz Sonuçları	425

Sonuç.....	426
Kaynakça.....	435

BÖLÜM 17

ARDAHAN İLİ GÖLE İLÇESİ BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN SWOT ANALİZİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Ömer Atalay & Doç. Dr. Ötüken Senger

Özet.....	439
Giriş.....	440
1. Türkiye’de Büyükbaş Hayvancılık.....	441
1.1. Göle İlçesinde Büyükbaş Hayvancılık.....	443
2. Literatürde Büyükbaş Hayvancılık Sektörünün Swot Analizi İle Değerlendirilmesi	447
3. Materyal	449
4. Metot.....	450
5. Araştırma Bulguları.....	450
5.1. SWOT Analizi.....	461
Sonuç.....	465
Kaynakça.....	467

ARDAHAN ARICILIĞI

BÖLÜM 18

ARDAHAN ARICILIĞININ POTANSİYELİ

Kemal Yazıcı

Özet.....	471
Giriş.....	472
1. Ardahan’da Arıcılık Neden Önemlidir?	474
1.1. Arı Irkı.....	474
1.2. Koloni Sayısı.....	475
1.3. Ana Arı Üretimi.....	477
1.4. Meralar ve Mera Kapasiteleri.....	477
2. Ardahan’ın Organik Bal Üretimi Açısından Önemi	478
Sonuç.....	480
Kaynakça.....	481

BÖLÜM 19
ARDAHAN İLİ ARICILIK İŞLETMELERİNDE
KOLONİ YÖNETİMİNDE YAPILAN BAŞLICA YANLIŞLIKLAR

Doç. Dr. Mahir Murat Cengiz

Özet	483
Giriş	484
1. Eğitim Yetersizliğinin Yetiştiricilerin Koloni Bakım ve Yönetim Uygulamalarına Yansımaları	485
1.1. Popülasyon Kontrolü	486
1.1.1. İki Ana Arılı Koloni Yönetim Sistemi	488
1.1.2. Koloni Destek Sistemi	490
1.1.3. Paket Arı Sistemi	491
1.1.4. Ana Arı Hapsi	492
1.2. Mera Kullanımı	493
1.3. Damızlık Kullanımı	494
1.4. Arı Beslemesi	495
1.5. Arı Sağlığı	500
1.6. Yanlış ve Bozuk Petek Kullanımı	501
1.7. Kışlatma	501
2. Örgütlenme ve Ürünlerin Değerlendirilmesi	503
Sonuç	503
Kaynakça	504

BÖLÜM 20
KAFKAS BAL ARISI GEN MERKEZİ VE KORUNMASI İÇİN ALTERNATİF
YÖNTEMLER

Doç. Dr. Aziz Gül & Doç. Dr. Mahir Murat Cengiz & Öğr. Gör. Kemal Yazıcı

Özet	507
GİRİŞ	508
1. Kafkas Bal Arısı Gen Merkezi Ve Korunması İçin Alternatif Yöntemler	510
1.1 Kafkas İzole Alanları İçerisinde Islah Çalışmaları Yapılmalı	510
1.2 Yapay Tohumlama Çalışmalarına Yer Verilmeli	511
1.3 Elde Edilen Genetik Materyaller Dondurularak Korunmalı	512
SONUÇ	514
KAYNAKÇA	516

BÖLÜM 21
ARDAHAN YÖRESİ ARISININ
(*Apis mellifera caucasica* G.) ANADOLU VE DİĞER BAZI ARI IRKLARI İLE
MORFOLOJİK, DAVRANIŞ, PERFORMANS VE ÜREME ÖZELLİKLERİ
YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRILMASI

Prof. Dr. Ahmet Güler & Öğr. Gör. Kemal Yazıcı & Dr. Selim Bıyık &
Zir. Müh. Gökhan Kavak & Zir. Yük. Müh. Abdurrahman Aydın &
Arş. Gör. Emre Uğurlutepe & Prof. Dr. Osman Kaftanoğlu

Özet	520
Giriş	521
1. Materyal ve Metot	522
2. Bulgular	523
2.1. Performans ve Davranışı	523
2.1.1. Avantajları	523
2.1.2. Dezavantajları	524
2.2. Morfolojik Yönden Genel Karakterizasyonu	525
Sonuç	529
Kaynakça	531

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -2-

DEĞERLER, POTANSİYELLER VE YAKLAŞIMLAR

Jacques Ellul, "Söz, bizi zamana yerleştirir." der. Bu çıkarsama, modern zamanlarda, epistemolojiyi, ontolojik açıdan varoluş sorununa karşı keskin bir reçete olarak sunma eylemidir. Zira günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biri, rutinin kıskacında yer yer alışkanlıklara dönüşen davranışların içindeki nice değer kodlarının ve güzelliklerin yitip-giden zenginliğidir. Ardahan ili, modernleşme ve küreselleşmenin farksızlaştırdığı özgün değerlerin, zamanın ruhuna direnç gösterdiği güzide bir Anadolu toprağıdır. Endüstriyel kapitalizmin risklerle donattığı yerkürede, bozulmamış, bereketli ve güvenilir bir sığınaktır.

Ne var ki, buradaki tespitimiz, bıçak sırtı bir tespittir. Nitekim Ardahan'ın kirlenmemiş/el değmemiş doğa güzellikleri, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, güçlü birtakım gizil potansiyelleri ve sahip olduğu somut/soyut değerleri ile bir yandan işlenmeyi/değerlendirilmeyi beklerken; öte yandan titizlikle korunmayı ve muhafaza edilmeyi gerektirmektedir. Diyebilirim ki; Ardahan Değerlemeleri serisi; topyekûn bir söz olarak, bu hassasiyetlerle Ardahan'ı zaman(d)a yerleştirme gayretiyle ortaya çıkan bir şehir monografisidir.

Bu düşüncelerle, geçen yıl ilki hazırlanan Ardahan Değerlemeleri -I- kitabından sonra serinin 2. kitabı olan bu çalışmada, Ülkemizin farklı üniversitelerinden 34 yazarın daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış 21 bilimsel makalesi yer almaktadır. Ardahan ili, pek çok zenginlik, varlık ve potansiyeli ile hemen tüketilemeyecek ölçüde geniş bir değerler spektrumuna sahip olduğundan; sizler, Ardahan Değerlemeleri -2- kitabını okuduğunuz dönemde, serinin sonraki sayısı için bizler yolda olacağız. Kitabın ilgisine fayda getirmesini ümit ediyor; keyifli okumalar diliyoruz.

AKADEMİK YAYINCILIK

www.nobelyayin.com

nobelyayin | nobelkitap | nobelcocuk | nobelyasam | nobelcocukyayin

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -2-

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -2-

DEĞERLER, POTANSİYELLER VE YAKLAŞIMLAR

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -2-

Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar

Editör

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası'nın katkılarıyla basılmıştır.

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ - 2: Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar

Editör: Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Yayın No. : 3160
Beşerî Bilimler No. : 247
ISBN : 978-625-406-890-4
E-ISBN : 978-625-406-891-1
Basım Sayısı : 1. Basım, Aralık 2020

© Copyright 2020, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO. 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayımladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni : Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Yayın Koordinatörü : Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Redaksiyon : Emre Gürbüz -emre@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım : Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım : Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt : Atalay Matbaacılık / Sertifika No.: 15689-
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Kurtbaş, İhsan.

Ardahan Değerlemeleri -II- Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar / Editör: İhsan Kurtbaş

1. Basım. XXII+ 532 s. 16x23,5 cm Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-406-890-4

E-ISBN : 978-625-406-891-1

1. Siyaset 2. Kültür 3. Ekonomi 4. Ardahan

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mah. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No. 7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

E-Satış: www.nobelkitap.com - www.atlaskitap.com - **Bilgi:** esatis@nobelkitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Ana Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, Başarı Dağıtım, D&R mağazaları, Dost Dağıtım, Güneş Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Prefix, Remzi Kitabevleri, TveK Mağazaları

BÖLÜM YAZARLARI

**BÖLÜM 1: YENİ SEÇİM VE CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDE
SEÇMEN TERCİH VE KARARLARININ
SOSYOLOJİSİ, DİNAMİKLERİ VE TAKTİKSELLİĞİ
Ardahan İli Örneğinde 24 Haziran Seçimleri Üzerine Bir Araştırma**

Doç. Dr. İhsan KURTBAŞ

Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-5828-6887>

**BÖLÜM 2: PARTİ KİMLİĞİ ALGISI
Ardahan İli Örneğinde Lisansüstü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma**

Dr. Öğr. Üyesi Onur Akçakaya

Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

Orcid ID: 0000-0002-7328-5380

Öğr. Gör. Canan Tun İnan

Samsun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Orcid ID: 0000-0003-1727-9178"0000-0003-1727-9178

**BÖLÜM 3: ULUSAL ÖNEME HAİZ SULAK ALANIN YERELDEKİ ALGISI: AKTAŞ
GÖLÜ (ARDAHAN) ÖRNEĞİ**

Dr. Öğr. Üyesi Murat Demirel

Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bölümü

Kentleşme ve Çevre Sorunları

Orcid ID: 0000-0003-0994-545X

BÖLÜM 4: ARDAHAN YÖRESİ HALILARI

Prof. Dr. Bekir Deniz

*Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi*

BÖLÜM 5: ARDAHAN YÖRESİ GELENEKLİ EL ÖRGÜSÜ YÜN ÇORAPLARI

Dr. Öğr. Üyesi Ebru Subaşı

*Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü*

Orcid ID: 0000 0002 2254 0871

BÖLÜM 6: ARDAHAN'DA YAYLACILIK KÜLTÜRÜ VE YAYLACILIK FAALİYETLERİNDE YAŞANAN SORUNLAR

Leman Albayrak

*19 Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü, Beşerî ve İktisadi Coğrafya ABD Doktora Öğrencisi*
Orcid ID: 0000-0001-6944-3852

BÖLÜM 7: ARDAHAN'IN TURİZM DEĞERLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Hürriyet Çimen

*Ardahan Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
Turizm İşletmeciliği bölümü*

Orcid ID: 0000-0001-6107-2444

BÖLÜM 8: 1900 YILI RUS ANSİKLOPEDİSİNE GÖRE ARDAHAN OKRUĞU

Dr. Öğr. Üyesi Gülnara Goca Memmedli

*Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi
Gürcü Dili ve Edebiyatı Bölümü*

Orcid ID: 0000-0002-9942-2670

BÖLÜM 9: ARDAHAN'IN İLLER ARASI REKABET ENDEKSLERİNDEKİ SEYRİ (2010-2020)

Prof. Dr. Murat Şeker

*İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
Maliye Bölümü, Bütçe ve Mali Planlama Ana Bilim Dalı*
Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-3925-6276>

Gülçin Çelikbıçak

*İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ekonometri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi*
Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-2685-179X>

BÖLÜM 10: COĞRAFİ İŞARETLİ ÜRÜNLERİN YEREL KALKINMA ÜZERİNE ETKİLERİ

Ardahan İli Örneğinde Bir Değerlendirme

Arş. Gör. Dr. Mustafa Caner Timur

Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

Orcid ID: 0000-0002-3259-8495

Şevket Kaan Gündoğdu

Orcid ID: 0000-0002-1252-5256

BÖLÜM 11: İÇ GÖÇ HAREKETLİLİĞİNİN MAKRO VE MİKRO KURAMLAR İLE DEĞERLENDİRİLMESİ: Ardahan İli Örneğinde Bir Değerlendirme

Dr. Öğr. Üyesi Sevgi Coşkun

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi,

İktisat Bölümü, İktisat Politikası Anabilim Dalı

Orcid ID: 0000-0002-9561-7200

Arş. Gör. Sümeyye Kara

Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi,

Sosyoloji Bölümü, Uygulamalı Sosyoloji Anabilim Dalı

Orcid ID: 0000-0002-8636-3528

BÖLÜM 12: ARDAHAN'IN KRONİK GÖÇ SORUNU: Sosyoekonomik Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Deniz Özyakışır

Kafkas Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

Orcid ID: 0000-0002-9710-3238

BÖLÜM 13: TÜRKİYE'DEKİ HAYVANCILIK SEKTÖRÜNDE ARDAHAN İLİNİN YERİ VE ÖNEMİ: SWOT Analizi ile Genel Bir Bakış

Dr. Öğr. Üyesi Cemalettin Ayvazoğlu

Ardahan Üniversitesi Nihat Delibalta Gölü Meslek Yüksekokulu

Laborant ve Veteriner Sağlık Programı

Orcid ID: 0000-0003-2064-0657

Prof. Dr. Pınar Ayvazoğlu Demir

Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi

Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği

Orcid ID: 0000-0002-7010-0475

BÖLÜM 14 ARDAHAN İLİNDE SÜT SIĞIRCILIĞININ MEVCUT DURUMU, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Doç. Dr. Abdulkerim Diler

Atatürk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu

Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü

Orcid ID: 0000-0001-7958-6179

BÖLÜM 15 ARDAHAN İLİNDE SIĞIR YETİŞTİRİCİLİĞİNİN ÖNEMİ VE SIĞIRLARIN BAZI ZONOTİK HASTALIKLARI

Dr. Öğr. Üyesi Ertan Doğan

Ardahan Üniversitesi Nihat Delibalta Göle MYO

Laborant ve Veteriner Sağlık Bölümü

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-0751-0559>

Uz. Dr. Ali Nazmi Can Doğan

Göle Devlet Hastanesi İç Hastalıklar Kliniği

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-2660-8148>

BÖLÜM 16 ARDAHAN BÖLGESİNDE BUZAĞI VARLIĞI VE GELECEĞİ

Doç. Dr. Abdulkerim Diler

Atatürk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu

Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü

Orcid ID: 0000-0001-7958-6179

BÖLÜM 17 ARDAHAN İLİ KAZ YETİŞTİRİCİLİĞİ VE BAŞLICA GÖRÜLEN ENFEKSİYÖZ HASTALIKLAR

Dr. Öğr. Üyesi Ertan Doğan

Ardahan Üniversitesi Nihat Delibalta Göle MYO, Göle-Ardahan

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-0751-0559>

Uz. Dr. Ali Nazmi Can Doğan

Göle Devlet Hastanesi İç Hastalıklar Kliniği, Göle-Ardahan

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-2660-8148>

BÖLÜM 18 ARDAHAN İLİ ARI YETİŞTİRİCİLERİNİN SOSYOEKONOMİK DURUMU VE ARICILIĞIN TEKNİK ÖZELLİKLERİNİN BELİRLENMESİ

Zir. Yük. Müh. Sibel Selda Barak

Ankara Tarım ve Orman İl Müdürlüğü

Hayvan Sağlığı ve Yetiştiriciliği Şube Müdürlüğü

Orcid ID: 0000-0002-9503-7361

Doç. Dr. Aziz Gül

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü

Orcid ID: 0000-0003-1158-5019

BÖLÜM 19

ARDAHAN VE ÇEVRESİNDE BAL ARISI KOLONİLERİNDE MEVSİMLERE GÖRE BAKIM ÇALIŞMALARI

Doç. Dr. Yaşar Erdoğan

*Bayburt Üniversitesi, Demirözü Meslek Yüksekokulu
Veterinerlik Bölümü*

Orcid ID: 0000-0001-6154-7008

BÖLÜM 20

ARDAHAN YÖRESİNDE BAL ARISI (*Apis mellifera* L.) KOLONİLERİNDE KIŞLATMA VE KIŞLATMANIN ÖNEMİ

Doç. Dr. Mahir Murat Cengiz

*Atatürk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü*

Orcid ID: 0000-0002-9844-4229

Öğr. Gör. Kemal Yazıcı

Ardahan Üniversitesi Posof Meslek Yüksekokulu Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü
Orcid ID: 0000-0002-1369-5994

Dr. Öğr. Üyesi Servet ARSLAN

*Akdeniz Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü*

Orcid ID: 0000-0003-3892-8130

BÖLÜM 21

KAFKAS ARISI (*Apis mellifera caucasica*), İZOLE BÖLGELERİ VE ARDAHAN İLİ GENELİNDE KORUMA ÇALIŞMALARI

Doç. Dr. Aziz Gül

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zooteknik Bölümü
Orcid ID: 0000-0003-1158-5019

Doç. Dr. Mahir Murat CENGİZ

*Atatürk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü*

Orcid ID: 0000-0002-9844-4229

Öğr. Gör. Kemal YAZICI

*Ardahan Üniversitesi Posof Meslek Yüksekokulu
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü*

Orcid ID: 0000-0002-1369-5994

Dr. Öğr. Üyesi Servet ARSLAN

*Akdeniz Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu
Organik Tarım Bölümü*

Orcid ID: 0000-0003-3892-8130

SUNUŞ

Günümüz dünyasında bilimsel araştırma/yayın yapma, eğitim öğretim ve toplum hizmetleri olmak üzere üç temel rolü olan üniversiteler kuruldukları şehrin sanayisini, kentsel dokusunu, demografisini; sosyoekonomik, siyasal ve kültürel yapılarını doğrudan ve dolaylı şekilde etkileme kapasitesine sahip kurumsal yapılardır. Üniversiteler temel rol ve işlevlerini ancak varılmak istenilen hedefler doğrultusunda özgün bir misyona sahip olmaları sayesinde anlamlı ve etkili şekilde yerine getirilebilirler.

Bu çerçevede Üniversitemiz somut bilimsel veriler temelinde, bölgemizin ve şehrimizin iktisadi, sosyal, beşerî sermayesini ve genel olarak güçlü ve zayıf yönlerini göz önünde bulundurarak kendi özel misyonunu belirlemiştir. Ardahan Üniversitesi, esas itibarıyla coğrafi olarak etrafımızda yer alan Kafkasya, Orta Asya ve ayrıca Uzak Doğu'ya açılan bir bilim kapısı olmayı ve kendi hinterlandındaki bu geniş alanın ihtiyaçlarını gözeterek bilimsel faaliyetler yapmayı, iş birlikleri geliştirmeyi ve bölgesel kalkınma konusunda içinde bulunduğu coğrafyanın ufku olmayı misyon edinmiş bir üniversitedir.

Bu misyon çerçevesinde Üniversitemiz, şehrimizin değerleri ve potansiyellerini göz önünde bulundurarak yenilikçi, yaratıcı, uygulanabilir projeler üretmekte, patent çalışmaları yapmakta, iş birlikleri kurmakta, bilimsel araştırma ve yayınlar üretmektedir. Üniversitemizin üzerinde konuşlandığı Ardahan ili, aşağıda daha ayrıntılı ifade edildiği üzere, güçlü kaynakları; yer altı ve yer üstü zenginlikleri, maddi ve manevi değerleri, değerlendirilmeye açık ekonomik, sosyal, kültürel ve turistik potansiyelleriyle yurdumuzun çok önemli ve kendine özgü illerinden biridir.

Hem politik hem ekonomik düzeyde ülkemizin Orta Asya ve Kafkasya'ya açılan kapısı niteliğinde olan Ardahan, büyük bir jeostratejik ve jeopolitik öneme sahiptir. Bu bağlamda Üniversitemiz; Kafkasya, Orta Asya ve Uzak Doğu ülkeleri üzerine sosyal, siyasi, ticari, teknolojik ve stratejik araştırmalar yapmaktadır. Ayrıca ülkemizde yükseköğretim alanında bir ilki başaran Üniversitemiz; İngilizce, Fransızca ve Almanca dışında Kafkasya ve Orta Asya'nın ortak dili olan Rusçada eğitim/öğretime ağırlık vermektedir.

Türk halk kültürü alanında Ardahan'ın müstesna ve özgün bir yeri olduğuna kuşku yoktur. Ardahan'daki Türk varlığı ve kültürünün yaklaşık 3000 yıl gerilere gittiği bilinmektedir. Bu tarihsel süreç içerisinde Türklerin Anadolu'ya giriş ve geçiş kapısı niteliğinde olan Ardahan, binyılların gelenek ve göreneklerinin aktarıcısı ve taşıyıcısı durumunda olan, çok güçlü ve özgün bir Âşıklık geleneğine ev sahipliği yapmaktadır. Üniversitemizde halk edebiyatı ve âşıklık geleneğinin yaşatılması için amacıyla özgün bilimsel araştırmalar yapılmakta, etkinlikler düzenlenmekte, eğitim öğretim faaliyetleri yürütülmektedir.

Ülkemizin en geniş ve verimli otlak alanlarına sahip olan Ardahan, flora çeşitliği bakımından dünyanın sayılı mekânlarından biri olmasıyla da dikkat çekmektedir. Ayrıca partikül madde açısından Dünya Sağlık Örgütü'nün izin verdiği sınır değerleri aşmayan Ardahan, ülkemizin havası en temiz illerinden birisi olan olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda Üniversitemiz; organik tarım, organik hayvancılık ve organik arıcılığı geliştirmeye yönelik bilimsel araştırma, yayın ve projeler üretmektedir. Bu noktada başta dilinin uzunluğu ve soğuğa dayanıklılığı açısından ülkemizde tek, dünyada dört nadide ırktan biri olan Kafkas arı ırkının gen merkezi de Ardahan'dır. Bu çerçevede Üniversitemizde Kafkas Arı ve Arıcılık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Kafkas arı ırkını korumak, geliştirmek noktasında çalışma ve projeler gerçekleştirmektedir.

Ardahan, orman varlığıyla da çok önemli bir ilimizdir. İl merkezinin beş kilometre kuzeydoğusunda başlayan Ardahan ormanları, Kura Vadisi'nin etrafında dört parça sarıçam ormanından ve bu ormanları kuşatan geçiş çayırlarından oluşmaktadır. Çok çeşitli kullanım alanlarına sahip odunuyla sarıçam; işlenmesi kolay, dayanıklı ve bol reçineli oluşuyla pek kıymetli bir yapı malzemesidir. Üniversitemiz orman ürünleri endüstrisi alanında özellikle doğal malzemeden imal edilen organik oyuncak, mutfak ve süs eşyası gibi sektörlerin gelişmesine katkı sağlayacak bilimsel araştırmalar yapacak orman ürünleri ile ilgili bölüm ve programlar açmayı planlamaktadır.

İlimizi kuşatan ve turizm bağlamında büyük önem taşıyan sarıçam ormanları, özellikle kış sporları bakımından henüz yeterince değerlendirilmemiş eşsiz turistik olanaklara sahiptir. Üniversitemiz bu kapsamda kış sporlarının gelişimini ve yaygınlaşmasını, yüksek irtifa kamplarının kurulmasını, spor ve doğa turizminin gelişmesini sağlamak ve hizmet sektörüne eleman yetiştirilmesini temin etmek amacıyla bilimsel çalışma ve projeler gerçekleştirmektedir.

Sürekli eğitim ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında Üniversitemiz, şehirle bütünleşik bir şekilde sorunları tespit etmekte, tespit ettiği sorunlara çözümler üretmekte ve toplumsal kalkınmayı sağlayacak çalışmalar ortaya koymaktadır. Bu kapsamda Sürekli Eğitim Merkezimiz Ardahan ilinin sosyoekonomik kalkınmasına, eğitim düzeyi ve kültürünün geliştirilmesine, bölge insanı ile etkin bir iletişim sağlayarak nitelikli insan gücünün yetiştirilmesine katkı sunmak amacıyla meslek edindirme kursları açmak, sosyal sorumluluk projeleri düzenlemek gibi çeşitli çalışmalar yapmaktadır.

Sosyoekonomik düzeyde bölgemizin ve şehrimizin varlık ve potansiyellerini bilimsel şekilde anlamak ve bilinçli şekilde işlemek, ilimizin temel sorunlarını tespit etmek ve isabetli şekilde çözmek büyük bir önem taşımaktadır. *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabı bu misyonu yerine getirme noktasında çok değerli ve kayda değer bir proje olma niteliği taşıyor. Editörlüğünü Üniversitemiz öğretim üyelerinden Doç. Dr. İhsan Kurtbaş'ın yaptığı *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabı, Ülkemizin değişik üniversitelerinden çok sayıda akademisyenin katkılarıyla ortaya çıkmıştır. Özgün makalelerin yer aldığı kitap, ilgilisi için önemli bir kaynak ve envanter niteliği taşımaktadır. Kitabın tüm ilgililere ve okurlara azami düzeyde yarar sağlamasını yürekten temenni ederim.

Prof. Dr. Mehmet Biber
Ardahan Üniversitesi Rektörü

ÖN SÖZ

Üniversiteler gerek dünyada gerekse ülkemizde kuruldukları şehirlerin sosyal ve ekonomik kalkınmasında önemli misyonlar üstlenmişlerdir. Toplumsal değişim ve kalkınmada üniversitelerin rolü çok fazladır. Ardahan Üniversitesi, kuruluşundan bugüne kadar şehrimizde sosyal, kültürel, ekonomik hareketliliğe ve canlanmaya yol açmıştır. Özellikle il dışından gelen öğrenci, akademisyen ve diğer personeliyle Üniversite; şehrimize belirgin bir ivme kazandırmış, ekonomik ve sosyal yaşamda canlanma sağlanmıştır. Bu bağlamda Ardahan'ın sosyal, kültürel, entelektüel ve ekonomik değişimine tanıklık ediyoruz.

Üniversiteler, sağladığı ekonomik ve sosyal canlanmanın yanı sıra bilgi yaratma ve bu bilgiyi çevreye yayma faaliyetleri ile gelişmeye bir başka boyutta katkı sağlarlar. Bulundukları illerin sosyal sermayesi, coğrafi, kültürel ve ekonomik özelliklerine bağlı olarak dönüşümleri sağlamada önemli rolleri vardır. Bu kapsamda Ardahan Üniversitesi, kuruluşundan itibaren sadece bir eğitim kurumu olmamış; aynı zamanda yoğun akademik, kültürel ve sanatsal etkinlikleri ile ilimizin gelişmesine ışık tutarak kalkınmada üretici rol üstlenmiştir.

Ardahan Üniversitesi, ekonomik kalkınma hedeflerinin ihtiyaç duyduğu bilgiyi, araştırma temelli misyonu ile şehrimizin güçlü yönleri üzerine yaptığı akademik çalışmalar, bilimsel kongreler, çalıştaylar ve konferanslar yoluyla sağlamaktadır. Bu çalışmalarını Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası olarak destekliyor, karşılıklı iş birliği ile çeşitli faaliyetler yürütüyoruz. Bu kapsamda bu yıl ikincisi hazırlanan *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabı Ardahan'ın sosyal, ekonomik kültürel ve siyasi yöndeki birikimlerini dikkate alarak hazırlanmış, ilimiz için önemli bir değerdir. Serhat Şehrimizin her bir ögesi, araştırmacılar açısından bir veri kaynağı olarak ele alınmış olup çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen tüm akademisyenlerimize şükranlarımı sunuyorum. Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası, Ardahan Üniversitesi ve şehrimizin karşılıklı etkileşim içinde yer aldığı Ardahan'ı daha ileriye taşıyacaklardır. Yeni çalışmaların devamını temenni ediyorum.

Çetin Demirci

Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı

EDİTÖRDEN

Jacques Ellul, “Söz, bizi zamana yerleştirir.” der. Bu çıkarsama, modern zamanlarda epistemolojiyi, ontolojik açıdan varoluş sorununa karşı keskin bir reçete olarak sunma eylemidir. Zira günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biri, rutinin kısı kacında yer yer alışkanlıklara dönüşen davranışların içindeki nice değer kodlarının ve güzelliklerin yitip giden zenginliğidir. Ardahan ili, modernleşme ve küreselleşmenin farksızlaştırdığı özgün değerlerin, zamanın ruhuna direnç gösterdiği güzide bir Anadolu toprağıdır. Endüstriyel kapitalizmin risklerle donattığı yerkürede bozulmamış, bereketli ve güvenilir bir sığınaktır.

Ne var ki buradaki tespitimiz, bıçak sırtı bir tespittir. Nitekim Ardahan’ın kirlenmemiş/el değmemiş doğa güzellikleri, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, güçlü birtakım gizil potansiyelleri ve sahip olduğu somut/soyut değerleri ile bir yandan işlenmeyi/değerlendirilmeyi beklerken öte yandan titizlikle korunmayı ve muhafaza edilmeyi gerektirmektedir. Diyebilirim ki *Ardahan Değerlemeleri* serisi; topyekûn bir söz olarak, bu hassasiyetlerle Ardahan’ı zaman(d)a yerleştirme gayretiyle ortaya çıkan bir şehir monografisidir.

Bu düşüncelerle geçen yıl bu zamanlar *Ardahan Değerlemeleri - 1* kitabını yayımlamıştık. İlk sayıda ifade ettiğim üzere Ardahan ili, pek çok varlık ve potansiyeli ile tek bir kitapta tüketilemeyecek ölçüde geniş bir değerler spektrumuna sahip olduğundan ilk sayısı esasen bir nüve olan bu seriyi, bundan sonraki sayılarımız ile geliştirmek ve geniş bir külliyata dönüştürmek niyetindeyiz. Bu bağlamda nihai amacımız; Ardahan’ın kronik sorunlarının yakından incelenmesinin yanı sıra ilin hâlen bakir sayılabilecek varlık, değer ve potansiyellerini araştırmak, değerlendirmek ve ilgililere fayda sağlayacak, onların değere dönüştürebileceğı bilimsel kaynak sunmak, son kertede geniş ve ayrıntılı bir envanter oluşturmaktır.

Bu ideal ve amaç doğrultusunda özgün ve nitelikli makalelerin yer aldığı ve uzun erimli çabalar sonucunda hazırlanan **Ardahan Değerlemeleri 2- Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar** kitabı, yayım aşamasına gelmiş bulunmaktadır. Makale çağrısı, bu yılın ilk aylarında başlatılmış olup, ne mutlu ki, sizlerden büyük bir teveccüh görmüştür. Ön değerlendirme sürecini başarıyla geçen çalışmalar, kör hakemlik uygulamasına tabi tutulmuştur. Kitap 21 bölüm hâlinde düzenlenmiş, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış 21 bilimsel makale kitaba dâhil edilmiştir.

Bu çerçevede kitapta; Ardahan'ın sosyopolitiği bağlamında Ardahan ilinde seçmen tercih ve kararlarını etkileyen faktörler, siyasal kimlik ve parti kimliği ile Aktaş Gölü'nün yereldeki algısı üzerine ampirik çalışmalar yer almaktadır. Ardahan'ın edebiyat, kültür ve coğrafyası mevzusunda Ardahan yöresinin halıları, çorapları, yaylacılık kültürü ve turizm değerleri gibi konular ele alınmaktadır. Ardahan'ın sosyo-ekonomisi kapsamında, Ardahan ilinin iller arası rekabetteki yeri, coğrafi işaretli ürünleri, bu ürünlerin yerel kalkınma üzerindeki etkileri, Ardahan'ın kronik göç sorunu ve Ardahan ili örneğinde iç göç hareketlerinin makro ve mikro kuramlar bağlamında değerlendirilmesi gibi konular işlenmektedir.

Ardahan'ın hayvancılığı hususunda, Türkiye'deki hayvancılık sektöründe Ardahan ilinin yeri ve önemi, Ardahan'da süt sığırcılığının önemi, mevcut durumu, sorunları, çözüm önerileri, görülen başlıca sığır hastalıkları, Ardahan'da bu buzağı varlığı, buzağı varlığının geleceği, Ardahan ilinde kaz yetiştiriciliği ve kazlarda görülen başlıca hastalıklar gibi konular incelenmektedir. Nihayet Ardahan arıcılığı konusunda Ardahan ili arı yetiştiricilerinin sosyoekonomik durumu, arıcılığın teknik özellikleri, Ardahan'da bal arılarının bakım çalışmaları, kışlatma, kışlatmanın önemi ve Ardahan ilindeki bal arılarını koruma çalışmaları gibi hususlar konu edinmektedir.

Kitaptaki makale başlıklarının belirlenmesinden, makalelerin toparlanıp insicamlı bir bütün olarak yayım aşamasına gelmesine kadarki süreçte, açıkçası üzerimizde bir yandan baskı, diğer yandan teselli olmak üzere iki farklı etki neşet etmektedir. Baskı oluşmaktadır zira söylenmeyenlerin söylenenlerin gölgesinde kalabileceği endişesi oluşmaktadır. Teselli de bulmaktayız çünkü çalışmamız kendince söylenmeyenlerin açığa çıkarılması amacını doğal olarak yerine getirdiğimizi düşündürmektedir. Bu bağlamda söylenmeyenleri söylemek, eksiklikleri tamamlamak ve hedef olarak ifade ettiğimiz üzere geniş bir bilimsel envanter oluşturmak adına *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabını okuduğunuz dönemde, serinin sonraki sayısı için bizler yolda olacağız.

Bu duygu ve düşüncelerle öncelikli olarak ve bilhassa Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Mehmet Biber Hocamıza teşekkürlerimizi sunarız. Sayın Rektörümüz bugüne kadarki çalışmalarımızda desteklerini esirgemediği gibi konusunu Ardahan'ın oluşturduğu bu projemizde de başından beri bizleri cesaretlendirdi ve özel yönlendirmelerle ufkumuzu ve yolumuzu açtı. Ayrıca *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabına kıymetli çalışmalarıyla katkı sunan bütün yazar ve araştırmacılara çok teşekkür ederim. Son olarak ise *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabının basımı için katkı sağlayan Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası'na çok teşekkürlerimizi sunuyorum. Sizlerle serinin sonraki sayısında yeniden görüşmeyi ümit ediyorum, keyifli okumalar diliyorum.

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -3-

DEĞERLER, POTANSİYELLER VE YAKLAŞIMLAR

Bilimsel çalışmalar, bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak herhangi bir konu, mesele veya sorunun incelenmesi ve araştırılması ile elde edilen analitik ve sistematik bilgilerdir. Burada temel amaç, bir meramın bir başkasına aktarılması, duyurulması; onun veya onların dikkatinin çekilmesidir. Bu perspektiften bakıldığında yenisini üretmek üzere öncekinden faydalanan bilim adamlarının gayretleri dışında, mevzuyu politika ve uygulamaya dönüştürecek kesimlerin bilimsel yayınlara kulak kesilmediği, itibar göstermediği toplumlarda, bilimsel çalışmalar bir bütün olarak amaçlarına hizmet edememiştir, demektir. Bu bağlamda yerel yöneticilerinden siyasetçilere, vatandaşlardan girişimcilere kadar her kesim, bilimsel çalışmaların ortaya koyduğu raporlardan, sonuçlardan, tespitlerden ve önerilerden ziyadesiyle faydalanmalıdır. Bir kültür ve anlayış olarak bu yaklaşımın içselleştirilmediği toplumlarda, ilerlemeci ve gelişmeci bir perspektif yakalanamaz.

Ardahan Değerlemeleri adlı projenin meramı ülkemizin cevher noktalarından biri olan Ardahan ili; hedeflerinden biri ise ortaya konulan bilimsel çalışmaların, ilin politika yapıcıları, karar alıcıları ve uygulayıcıları tarafından dikkate alınarak yörenin geleceğini şekillendirecek kaynaklardan biri olarak değer görmesidir. Bu bağlamda kitap projesinin temel misyonu; Ardahan ilinin sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmenin yanı sıra ilin hâlen bakir sayılabilecek pek çok değer, varlık ve potansiyeliyle ilgili geniş ve ayrıntılı bir bilimsel külliyat oluşturabilmektedir. Bu bağlamda her sene aynı titizlik ve hassasiyetle hazırlanan *Ardahan Değerlemeleri*, bu sene 3. sayısına ulaştı. Bu sayıda ülkemizin değişik üniversitelerinden 35 farklı yazarın daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış 21 özgün çalışması yer aldı. Ayrıca kitaba, yine ülkemizin değişik üniversitelerinden 49 farklı akademisyen hakemlik yaparak katkıda bulundu.

AKADEMİK YAYINCILIK

www.nobelyayin.com

[nobelyayin](http://nobelyayin.com) | [nobelkitap](http://nobelkitap.com) | [nobelcocuk](http://nobelcocuk.com) | [nobelyasam](http://nobelyasam.com) | [nobelcocukyayin](http://nobelcocukyayin.com)

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -3-

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -3-

DEĞERLER, POTANSİYELLER VE YAKLAŞIMLAR

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ

-3-

Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar

Editör

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Ardahan Belediyesinin katkılarıyla basılmıştır.

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ - 3 DEĞERLER, POTANSİYELLER VE YAKLAŞIMLAR

Editör: Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Yayın No. 3860
Beşeri Bilimler No. 371
ISBN: 978-625-417-315-8
E-ISBN 978-625-417-316-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2021

© Copyright 2021, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO. 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da
fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde
düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayımladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki
yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Emre Gürbüz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd. Sertifika No. 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No. 31 Ostim / ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Kurtbaş, İhsan.

Ardahan Değerlemeleri -3- Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar / Editör: İhsan Kurtbaş

1. Basım. XXXVI + 548 s. 16x23,5 cm Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-315-8

E-ISBN 978-625-417-316-5

1. Ekonomi 2. Kültür 3. Mühendislik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mah. 2465 Sok. Oto Sanayi Sitesi No. 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,
Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

BÖLÜM YAZARLARI

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

KISIM 1
A- ARDAHAN'IN SOSYOEKONOMİSİ

BÖLÜM 1

ARDAHAN İLİNİN SOSYOEKONOMİK YAPI VE DURUM ANALİZİ
İkincil Veriler Üzerinden Analitik-Sosyolojik Bir Analiz

Doç. Dr. İhsan KURTBAŞ
Ardahan Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-5828-6887

Arş. Gör. Dr. Mustafa Caner TİMUR
Ardahan Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-3259-8495

BÖLÜM 2

ARDAHAN İLİNDE GÖÇ VE SAĞLIK
Öğr. Gör. Mine CENGİZ
Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000 0002 2060 3464

Dr. Öğr. Üyesi, Burcu DEMİR GÖKMEN
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü
ORCID ID: 0000 0003 2058 8924

BÖLÜM 3 ARDAHAN İLİ BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜNDE KAYIT DIŞI İSTİHDAM ENĐİŐE DÜZEYİNİN ARAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Özlem EŞTÜRK

Ardahan Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

ORCID ID: 0000-0003-4324-0912

Dr. Öğr. Üyesi Nilcan MERT

Ardahan Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-4065-4768

Dr. Öğr. Üyesi İ. Orkun ORAL

Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-1949-6355

BÖLÜM 4 ARDAHAN'IN EKOİRİŞİMCİLİK POTANSİYELİ

Prof. Dr. Yavuz DEMİREL

Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı

ORCID ID: 0000-0003-3478-6307

BÖLÜM 5 ARDAHAN İLİ İÇİN ÖZEL OKUL TALEP VE BEKLENTİLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR PAZAR ARAŞTIRMASI

Dr. Öğr. Üyesi Şafak ALTAY

Ardahan Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

ORCID ID: 0000-0001-7035-0362

KISIM 2

ARDAHAN'IN TARİH, EDEBİYAT VE KÜLTÜRÜ

BÖLÜM 1 ORTA ÇAĞ'DA ARDAHAN

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Beyza ERCAN

Ardahan Üniversitesi, Ardahan İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Orta Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı

ORCID ID: 0000-0003-0464-2716

BÖLÜM 2 THE TIMES GAZETESİNE GÖRE ARDAHAN (1914-1927)

Doç. Dr. Ufuk ERDEM

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Polatlı Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

ORCID ID: 0000-0001-7654-0896

BÖLÜM 3 DIŐIŐLERİ BAKANLIĞI ARŞİVİ (TÜRK DİPLOMATİK ARŞİVİ) KAYITLARINA GÖRE SOVYETLERİN TÜRKİYE'DEN ARDAHAN, KARS VE ÇEVRESİNE YÖNELİK TOPRAK TALEPLERİ (1945-1946)

Doç. Dr. Ufuk ERDEM

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Polatlı Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Orcid ID: 0000-ORCID ID: 0001-7654-0896

BÖLÜM 4 YAKACAKTAN ORMANA, HAYVANCILIKTAN YAYLAYA: 1940'LI YILLARDA
ARDAHAN'DA DEVLET'E BAKMAK

Dr. Öğr. Üyesi Ali Haydar SOYSÜREN
Ardahan Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-2384-739X

BÖLÜM 5 ÂŞIK ŞENLİK VE ŞİİRLERİNDE DEĞERLER

Öğr. Gör. Fırat YARDİMCİEL
Ardahan Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO,
Çocuk Gelişimi ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Gelişimi Programı
ORCID ID: 0000-0001-6163-1349

KISIM 3
ARDAHAN'DA TARIM VE HAYVANCILIK

BÖLÜM 1 ARDAHAN İLİNDE ORGANİK VE KONVANSİYONEL TARIM İLE HAYVANCILIK SEKTÖRÜ

Doç. Dr. Sümer HAŞIMOĞLU
Emekli Öğretim Üyesi, Schwerin, Almanya.
ORCID ID: 0000-0002-9661-6381

Doç. Dr. M. Murat CENGİZ
Atatürk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Bitkisel ve Hayvansal Üretim
Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-9844-4229

Doç. Dr. Abdulkерim DİLER
Atatürk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Bitkisel ve Hayvansal Üretim
Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-7958-6179

BÖLÜM 2 ARDAHAN İLİNDEKİ KAZ YETİŞTİRİCİLİĞİNİN DURUMU

Dr. Öğr. Üyesi Hilal ÜRÜŞAN
Atatürk Üniversitesi, Erzurum Meslek Yüksekokulu, Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü
ORCID ID: 0000-0003-4676-3049

Doç. Dr. Arzu KAVAZ YÜKSEL
Atatürk Üniversitesi, Erzurum Meslek Yüksekokulu, Gıda İşleme Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-8292-9259

BÖLÜM 3 ARDAHAN BALININ FİZİKSEL VE KİMYASAL ÖZELLİKLERİ

Prof. Dr. Okan EŞTÜRK
Ardahan Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Gıda Mühendisliği Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-5394-2515

Sinan AYDIN
Kafkas Arısı Üretim Eğitim ve Gen Merkezi Müdürlüğü, Ardahan
ORCID ID: 0000-0002-7234-5804

BÖLÜM 4 2010-2021 YILLARI ARASINDA ARDAHAN YÖRESİNDEKİ RUMİNANTLARDA GÖRÜLEN ÖNEMLİ BAKTERİYEL VE VİRAL HASTALIKLAR

Dr. Öğr. Üyesi Cemalettin AYVAZOĞLU
Ardahan Üniversitesi, Nihat Delibalta Gölü Meslek Yüksekokulu
ORCID ID: 0000-0003-2064-0657

BÖLÜM 5 ARDAHAN İLİNDE KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİ VE KOYUNLARIN BAZI ÖNEMLİ HASTALIKLARI

Dr. Öğr. Üyesi Ertan DOĞAN
Ardahan Üniversitesi Nihat Delibalta Gölü MYO, Laborant ve Veteriner Sağlık Bölümü
ORCID ID: 0000-0003-0751-0559

KISIM 4 **ARDAHAN'IN COĞRAFYA VE TURİZMİ**

BÖLÜM 1 ARDAHAN İLİNDE APİ TURİZMİN KIRSAL TURİZM PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK AMPİRİK BİR ANALİZ

Dr. Öğr. Üyesi Kuttusi ZORLU
Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Bölgesel Coğrafya Ana Bilim Dalı
ORCID ID: 0000-0001-8924-6549.

Dr. Öğr. Üyesi Selim ERASLAN
Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Türkiye Coğrafyası Ana Bilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-7574-6961.

Dr. Öğr. Üyesi Volkan DEDE
Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya Ana Bilim Dalı,
ORCID ID: 0000-0003-4523-1390.

BÖLÜM 2 ARDAHAN'IN KLİMATİK ÖZELLİKLERİNİN SEKTÖREL İKLİM İNDİSLERİ VE GELECEK YILLARA YÖNELİK PROJEKSİYONLAR İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Dilek AYKIR
Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-2748-4055

Dr. Serhat ŞENSOY
Meteoroloji Genel Müdürlüğü
ORCID ID: 0000-0002-6150-6035

Arş. Gör. Dr. Şakir FURAL
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-1603-2424

BÖLÜM 3

ARDAHAN İLİ İHTİYOFANASI
Biyolog Burak SEÇER
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-8763-131X

Doç. Dr. Sevil SUNGUR,
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
ORCID ID: 0000-0003-4018-6375

Prof. Dr. Erdoğan ÇİÇEK
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-5334-5737

BÖLÜM 4

ARDAHAN'IN İÇME SUYU KALİTESİ
Doç. Dr. Hürriyet ÇİMEN
Ardahan Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Yüksekokulu, Gastronomi ve Mutfak Sanatları
Bölümü
ORCID ID:0000-0001-6107-2444

KISIM 5 ARDAHAN'DA YENİLENEBİLİR ENERJİ

BÖLÜM 1

ARDAHAN'DA KÜÇÜK ÖLÇEKLİ HİDRO/PV HİBRİT ENERJİ YATIRIMI İÇİN FİZİBİLİTE
ÇALIŞMASI

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin ÇOBAN
Ardahan Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü
ORCID: 0000-0002-5284-0568

BÖLÜM 2

ARDAHAN'DAKİ ELEKTRİKLİ ARAÇLARIN ENERJİ SARFIYATINI ÇILDIR RÜZGÂR
ENERJİSİ İLE KARŞILAMA POTANSİYELİ

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin ÇOBAN
Ardahan Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü
0000-0002-5284-0568

Öğr. Gör. Kadir AYDIN
Ardahan Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu,
ORCID: 0000-0002-9749-7310

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Abuzer ACAR	Afyon Kocatepe Üniversitesi, Veteriner Fakültesi
Prof. Dr. Erdoğan UZLU	Balıkesir Üniversitesi, Veteriner Fakültesi
Prof. Dr. Erol TURAN	Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Prof. Dr. Gülsün AKDEMİR EVRENDİREK	Ardahan Üniversitesi, Gıda Mühendisliği Bölümü
Prof. Dr. İsa CÜREBAL	Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
Prof. Dr. Mehmet BAYRAK	Sakarya Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü
Prof. Dr. Mutlu YILMAZ	Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü
Prof. Dr. Nuri YAVUZ	Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Prof. Dr. Pınar DEMİR	Kafkas Üniversitesi, Veteriner Fakültesi
Prof. Dr. Recep AYDIN	Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi
Prof. Dr. Tofig MEMMEDL	Ardahan Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü
Prof. Dr. Tülay METİN	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ortaçağ Tarihi
Prof. Dr. Yahya Kemal AVŞAR	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Gıda Mühendisliği Bölümü
Doç. Dr. Asaf ÖZKAN	Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Doç. Dr. Beyza USTAÖĞLU	Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
Doç. Dr. Cemal ÖZTÜRK	Bitlis Eren Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü
Doç. Dr. Ekrem MUTLU	Kastamonu Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi
Doç. Dr. Emre YAVUZER	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Gıda Mühendisliği Bölümü
Doç. Dr. Ersoy ZENGİN	Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Doç. Dr. Evren KÜÇÜK	Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Fatih ONGÜL	Ardahan Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Elektrik-Elektronik

Doç. Dr. Filiz ASLAN ÇETİN	Mühendisliği Bölümü Kafkas Üniversitesi, Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
Doç. Dr. Firdes TEMİZGÜNEY	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Doç. Dr. Gamze YILMAZ	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
Doç. Dr. Hacer YELDAN	Çukurova Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, Su Ürünleri Temel Bilimleri
Doç. Dr. Hüseyin MERTOL	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
Doç. Dr. Kadir ÖNK	Kafkas Üniversitesi, Laborant ve Veteriner Sağlık Bölümü
Doç. Dr. Kerem ÖZBEY	Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Doç. Dr. Levent KÜÇÜK	Amasya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Doç. Dr. Musa ULUDAĞ	Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Coğrafya Bölümü
Doç. Dr. Mustafa ÖZ	Aksaray Üniversitesi, Veteriner Fakültesi
Doç. Dr. Selahattin ÇAVUŞ	Aksaray Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Doç. Dr. Ömer YILAR	Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü
Doç. Dr. Serkan KÜKRER	Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
Doç. Dr. Tayfun YILDIZ	Ardahan Üniversitesi, Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
Doç. Dr. Ufuk ERDEM	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Polatlı Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Doç. Dr. Ünzile KURT	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga Uygulamalı Bilimler Fakültesi
Doç. Dr. Yaşar ERDOĞAN	Bayburt Üniversitesi, Laborant ve Veteriner Sağlık
Doç. Dr. Yusuf ARSLAN	Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
Doç. Dr. Zafer AYKANAT	Ardahan Üniversitesi, Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
Doç. Dr. Zehra DOĞAN ÇALIŞKAN	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi – Galip YILMAZ	Bayburt Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Cemalettin AYVAZOĞLU	Ardahan Üniversitesi, Laborant ve Veteriner Sağlık Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Ertan DOĞAN	Ardahan Üniversitesi, Laborant ve Veteriner Sağlık Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Gözde KOSA	Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Meryem FIRAT	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Osman ARASLI	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sosyal Ve Beşeri Bilimler Fakültesi, İletişim Ve Tasarımı Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA	Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba AYDIN HALİSOĞLU	Tarsus Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

SUNUŞ

Küreselleşme; birey, toplum ve devletlerin ekonomik, kültürel ve politik açıdan her zamankinden daha fazla birbirleriyle etkileşim içine girdikleri dönemi ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Küreselleşen dünyada, ulaşım imkânlarının gelişmesi ve iletişim teknolojilerinin etkisiyle tüm yeryüzünde baş döndürücü bir hızla değişim ve dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Üniversiteler hem bu süreci şekillendiren bir özne hem de bu süreçten etkilenen bir nesne olmaları bakımından ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Nitekim günümüzde üniversiteler insandan mekâna, mekândan çevreye, evrenselden yerele her konuda ideal olanı gözeten, normatif olana meyleden, sorunları tespit eden ve bunlara analitik çözümler geliştiren stratejik kurumlar olmak durumundadır.

Ülkemiz, yükseköğretim alanında son on beş yılda kayda değer dinamik bir büyüme gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede kuruluşundan bu yana henüz on üç yıl geçmiş olmasına rağmen Ardahan Üniversitesi, fiziki ve akademik gelişiminde büyük hamleler yapmıştır. Geline nokta, ülkemizin en güzide kampüs üniversitelerinden biri olarak öğrencilerimizin içinde huzur bulduğu bir mekân oluşturma mutluluğunu yaşıyoruz. Üniversitemiz; aidiyet duygusu yüksek, çalışkan, genç ve dinamik kadrosuyla bölgenin değerleri ve potansiyellerini gözeterek ürettiği nitelikli ve verimli bilgiyi bölgenin, ülkemizin ve tüm insanlığın hizmetine sunmaktadır. Bununla birlikte üniversitemiz, sadece hacimsel büyümeyi gözetmemekte, beraberinde özgül ağırlığın tesisi, organizasyon yapısının güçlendirilmesi, özgün olanın ekonomik kaynağa, sosyal ve kültürel değere dönüştürülmesi için stratejik ve sürdürülebilir politikalar ortaya koymaktadır.

Bu anlamda üniversitemiz bilimsellik, nesnellik, evrensellik, yenilikçilik, öğrenci odaklılık, paylaşımcılık, çalışkanlık, doğruluk, dürüstlük, şeffaflık, hesap verebilirlik, adil ve katılımcı yönetim; millî, manevi ve ahlaki değerlere saygı; doğa, çevre ve kültürel mirasa duyarlılık; kalite, inovasyon, paydaşlarla

iletişim gibi değerler ışığında kurumsallaşmaya büyük önem vermektedir. Kurumların diğerlerinden ayırt edilebilmesine olanak tanıyan, benzeşme riskini ortadan kaldıran en önemli özelliklerden biri olan kurumsallaşma,  zen gösterdiğimiz en kıymetli tamamlayıcı unsurlardan biridir. Keza bugünden yarına alınan her türlü karar ve yapılan uygulamada kurumsallaşmanın gerekleri gözetilerek hareket edilmektedir. Bu çerçevede  niversitemiz; ilimizin, b lgesimizin, ülkemizin ve bütün insanlığın gereklerini gözeterek bilgi üretmekte ve ürettiği bilgiyi faydaya dönüştürmek üzere çaba göstermektedir.

Son dönemlerde özellikle akademik alanda büyük bir ivme kazanan  niversitemiz; ilin ihtiyaçlarını da gözeterek iş birlikleri geliştirmekte, projeler üretmekte ve etkinlikler düzenlemektedir. Nitekim bu çabaların somut bir çıktısı olarak ODTÜ bünyesinde kurulan URAP verilerine göre 2020 yılında devlet ve vakıf  niversiteleri arasında 12 sıra birden yükselerek 125. sıraya yerleşen Ardahan  niversitesi, 2021 yılında 19 sıra daha yükselerek 106. sırada yer almıştır. Bununla birlikte ilimizde AFAD, İşKUR, SERKA, DAP'ın yanı sıra başka kamu kurum ve kuruluşlarıyla da iş birliğine dayalı projeler hayata geçirilmiştir. Örneğin Ardahan İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile "Lisansüstü Eğitim Programı İş Birliği Protokolü" imzalanmıştır. Bu protokolle birlikte 2020-2021 bahar döneminden başlamak üzere Ardahan İl Millî Eğitim Müdürlüğü yönetici ve öğretmenleri başta olmak üzere bütün personelinin lisansüstü eğitim almalarının yolu açılmıştır.

Üniversite olarak ilimizin kıymetlerini ekonomik değere ve somut çıktıya dönüştürmek için önemli projeler yapmaktayız. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından desteklenen yürütücülüğünü Ticaret ve Sanayi Odasının yaptığı ve  niversitemizin de paydaşlarından biri olduğu "Kura'nın Bereketi: Ardahan'ın Yerel Peynirleri Kadınların Elinde Yeniden Hayat Buluyor" başlıklı proje son dönemlerde hayata geçirdiğimiz bu önemli projelerden biridir. Ardahan ilinde çok farklı türde yöreye özgü peynirler olmasına rağmen bunların birçoğu unutulma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Proje kapsamında unutulmaya yüz tutan peynirlerin Ardahan'da işsizlik sorunu yaşayan kadınlarımızın ellerinde yeniden hayat bulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede teorik ve uygulamalı olarak peynir yapımından hijyen sanitasyonuna, girişimcilik eğitimlerinden peynir işletmelerinin ihtiya ı olan usta eğitimlerine kadar farklı konularda eğitimlerin verileceği Peynir Atölyesi'nin kurulması ve sürdürebilir bir şekilde bu faaliyetlerin yapılması hedeflenmektedir.

Üniversitemizin kampüs donatılarının bir yenisi olarak şehit  mer Halisdemir Spor Kompleksi ve Derya Samancı Yaşam Merkezi yakın zamanda faaliyete geçirilmiştir. Bu yapı ile birlikte  ğlencilerimiz bowling ve sinema salonu,

kafeler, alışveriş merkezlerinin içinde yer aldığı modern ve zengin içerikli bir sosyal tesise kavuşmuştur. Ayrıca SERKA ile iş birliği içerisinde şehir merkezindeki kampüs alanında Planetaryum (Gezegen Evi) yapılmıştır. Böylelikle il genelindeki bütün çocuklarımız, eğlenceli bir şekilde evrenin gizemleri hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Çocuklarımızın bilime olan meraklarını, bilgiye olan saygılarını daha fazla arttıracığına inandığımız bu imkânla serhat şehri olan Ardahan'daki çocuklarımıza zamanın ruhuna uygun bir imkân tanınmış olmaktadır. Bununla birlikte ARÜSEM merkezimizde çocuklar, kadınlar, gençler başta olmak üzere tüm halkımıza yönelik mesleki ve sosyal kurslar açılmaktadır. Çocuklar için piyano, keman, tambur, solfej (şan) ve resim, robotik kodlama eğitimi kurslarının yanı sıra yetişkinler için çello, gitar, bağlama, seramik, çini boyama, ALES hazırlık, STEM atölyesi kursları ve Rusça dil kursu devam etmektedir. Bunun yanı sıra üniversitemizde birçok sempozyum, çalıştay ve etkinlik, artık geleneksel hâle gelmiştir. Mesela "*Kafkaslardan Anadolu'ya Şiir Şair Aşık Günleri I-II-III*", "*Zaman ve Mekân: Ardahan*" sergimiz bunlardan sadece bazılarıdır.

Üniversite-şehir bütünleşmesi açısından önemli bir proje olan ve editörlüğünü üniversitemiz öğretim üyesi Doç. Dr. İhsan KURTBAŞ'ın yaptığı *Ardahan Değerlemeleri* kitap serisi; 1 ve 2. sayılarından sonra şimdi de 3. sayısını yayımlamıştır. Her sene ilimizin ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve ekolojik yapısıyla ilgili özgün çalışmalara yer veren kitap, ilin başlıca sorunlarının tespit edilmesi ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin üretilmesi bakımından oldukça büyük önem taşımaktadır. Ülkemizin değişik üniversitelerinden 35 yazarın 21 makalesinin yer aldığı bu kitabın ilimize, ülkemize ve alanyazına fayda sağlamasını temenni ediyor, keyifli okumalar diliyorum...

Prof. Dr. Mehmet BİBER
Ardahan Üniversitesi Rektörü

ÖN SÖZ

Yerel yönetimler; belirli bir coğrafi alanda, sorumlu oldukları mücavir sınırlar içerisinde yaşayan vatandaşların mahalli ve müşterek ihtiyaçlarını karşılamakla görevli, idari/mali özerkliği olan ve belli hukuk kuralları içinde hareket eden tüzel, anayasal kuruluşlardır. Sorumlu olduğu sınırlar içindeki halkın her türlü ihtiyaçlarını, sorunlarını ve taleplerini kendine vazife edinen yerel yönetimlerin, hizmet temelinde hızlı, etkin ve sorumlu davranmaları gerekir. Ayrıca yerel yönetimlerin, faaliyet gösterdikleri ilin ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel potansiyellerini ve kaynaklarını değerlendirerek il ve ülke için katma değere dönüştürme ve genel refahı artırma gibi sorumlulukları da vardır.

İlimiz, Doğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeydoğusunda yer alan; kendine has kadim tarihî, turistik ve coğrafi güzellikleri ile kültürel değerleri bulunan, büyükbaş/küçükbaş hayvan ve kaz yetiştiriciliği ile süt, kaşar ve bal üreticiliği gibi nevi şahsına münhasır ekonomik kaynakları olan bir serhat şehridir. Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya hinterlandının çeperini teşkil eden ilimizin, Asya coğrafyasının artan siyasi ve ekonomik kıymetine istinaden jeostratejik ve jeoekonomik önemi her geçen gün artmaktadır. Ayrıca ilimiz; milli ve ahlaki değerleri, insanının misafirperverliği ve kadirşinaslığı, üzerine konuşlandığı coğrafyanın armağanı olan hava, toprak ve su kalitesi ve iklimi gibi zengin ve kıymetli imkânlarıyla kısa ve orta vadede hak ettiği konuma gelecektir.

Bu süreçte üniversitemiz, sahip olduğumuz en önemli kaynaklarımızdan biridir. Zira üniversiteler kentsel kalkınmayı ve gelişmeyi sağlayabilecek atılımları hızlandıran projeler yapan; işsizliği, bölgesel gelişmişlik farklarını asgariye indirebilecek, istihdamı artırabilecek projeler geliştiren; ilin özgün değerlerini kıymete dönüştürebilecek bilimsel çalışmalar yapan ve son kertede ülkesinin ve tüm insanlığın ilerlemesini sağlayabilecek yenilikçi ve vizyoner projeksiyonlar ortaya koyan temel aktörlerdir. Böylelikle üniversiteler, ülkemizin en kıymetli kaynağı olan gençlerimizin nitelikli insan gücüne dönüşme-

sinde bulundukları şehirlerin gelişmesi, ilerlemesi, değişim ve dönüşümünde öncü bir role ve öneme sahiptir. Üniversite ve şehir bütünleşmesinden ortaya çıkabilecek sinerji, tüm bu faydaların yanı sıra başka türlü katma değerleri de üretme potansiyeli taşıması bakımından üzerinde hassasiyetle durduğumuz bir konudur.

Ülkemizin nüfusu neredeyse istikrarlı bir şekilde artarken ilimizde nüfus yıllara göre düşmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri ise göçtür. Üniversitemiz; ilimizde kişi başına düşen millî gelirin artırılması, bölgesel gelişmişlik farklarının asgariye indirilmesi, sosyal ve fiziksel altyapının tesisinde yenilikçi perspektifler geliştirilmesi yönünde fikirlerine önem verdiğimiz kurumların başında gelmektedir. Bunun yanı sıra ilimizdeki sorunların tespit edilmesi, bu sorunlara nitelikli, doğru, ekonomik ve hızlı çözüm önerilerinin geliştirilmesi bakımından her türlü katkısını ve önerisini beklediğimiz ve önemseydiğimiz en güçlü değerlerimizden biridir.

Üniversite-şehir bütünleşmesinin çok kıymetli bir örneği olan ve bu sene üçüncüsü yayımlanan *Ardahan Değerlemeleri* kitap serisi, ilimizdeki sorunların tespit edilmesi, bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilmesi, yukarıda sözünü ettiğim ekonomik kaynakların ve kültürel değerlerin kıymete dönüştürülmesine yönelik bilimsel ve akademik yaklaşım geliştirmesi bakımından oldukça büyük önem taşımaktadır. Editörlüğünü Doç. Dr. İhsan KURTBAŞ hocamızın yaptığı kitap; ekonomiden sanata, edebiyattan yenilenebilir enerji kaynaklarına kadar ilimizin her türlü kaynak, imkân ve potansiyelini ele almakta ve değerlendirmektedir. Bu anlamda bizler de dâhil olmak üzere ilimize fayda sağlamak isteyen herkes için kaliteli, yenilikçi ve doğru tespitler içeren kitap için hocamızı kutluyoruz. İlin paydaşlarının ziyadesiyle faydalanacağını düşündüğümüz bu çalışmaya katkı sunan ülkemizin değişik üniversitelerinden bütün araştırmacılara, yazarlara teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Faruk Demir

Ardahan Belediye Başkanı

ÖN SÖZ

Ardahan Üniversitesi, Türkiye'nin en iyi kampüsü unvanına sahiptir. Aynı paralelde Ardahan'ın sosyokültürel, sosyoekonomik açıdan gelişiminde ve iktisadi kalkınmasında etkili hizmet vermektedir.

Ardahanlılar, çevreye duyarlı, kurumlara saygılı ve Üniversitesine sahip çıkan insanlardır.

Ardahan ili Türkiye'de nüfusuna oranla en fazla göç veren iller arasındadır. Bu göçün durması için Üniversiteden beklentilerimiz yüksektir. Ardahan'ın kalkınmasında kullanacağı potansiyel imkânlar da umut vericidir.

Ardahan'ın yerleşim olarak iki karakteristik özelliği var: Birincisi organik çevreye sahip olması, diğeri ise bir sınır ili olmasıdır. Her ikisi de ilin gelişmesi için değerlendirilmesi gereken fırsatlardır.

1. Dünyada organik tarım ve seracılık her geçen gün, önemi artan bir konudur. Günümüzde organik tarım ve seracılık, dünyada ekonomik getirisi yüksek ticari faaliyetler arasındadır. Organik et de aynı şekilde aranmaktadır. Kars ve Ardahan için Tarım Bakanlığı organik tarım üniteleri kurup organik tarımı desteklemeli ve halk organik tarıma teşvik etmelidir...

IFOAM (Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu) ve FIBL (Organik Tarım Araştırma Enstitüsü) araştırma sonuçlarına göre: *"Tamamlayıcı bazı faktörlerle birlikte organik tarım dünyayı doyurabilir. Hatta dünya nüfusunun beslenebilmesi için mevcut tarım arazilerinin yüzde 60'ında organik üretime geçilmesi yeterlidir."*

Organik tarım da aynen turizm gibi doğal imkânlar, iklim ve genç nüfusu itibarıyla Türkiye için potansiyel bir ekonomik imkândır. Hayvansal organik ürünler de bitkisel ürünler kadar önemli bir potansiyeldir.

Ardahan'da “**hayvansal organik ürünler organize sanayi bölgesi**” kurulabilir. Bu alana yakın bölgelerde, aynı zamanda besi organize sanayi bölgeleri de kurulabilir.

Besi bölgelerinde hayvan üretimi, hayvansal atıkların ortak değerlendirilmesi (biyogaz gibi) ortak yem bitkileri üretimi, ortak mera kullanımı, ortak süt sağma tesisleri kurulabilir.

Üretim ve pazarlama alanında ise süt ve süt ürünleri fabrikası kurulması, soğuk hava deposu, kalite kontrol amaçlı akredite laboratuvarı, organize süt-süt tozu ve peynir imalatı, ihracat ve iç pazarlama organik tarım alanında ikinci imkânı bal üretimidir. Ardahan'ın ekolojik koşulları organik bal üretimi için oldukça uygundur. Kafkas arısı verimlidir. Flora zengindir, sentetik kimyasalların kullanımı sınırlıdır.

Ardahan Üniversitesinin bu alanda bölgeye yararlı çalışmaları var ve bu çalışmalar devam etmektedir.

Tarım ve hayvancılıkta üretim ve pazarlama, kooperatif ortaklıklar şeklinde olursa sonuç alınacaktır. Ne var ki bizde kooperatifçilik kültürü gelişmemiştir. Söz gelimi organik bal üretiminde arıların pahalı beslenmesi yanında söz konusu kooperatifçiliğin zorlukları gibi handikaplar vardır. Ancak markalaşma gerçekleşirse kooperatifçiliğin fiyat avantajı, kredi kolaylığı, ortak pazarlama maliyetlerinin daha düşük olması gibi önemli avantajları bulunmaktadır. Bunun için de devletin el atması gerekiyor.

2. Geçmiş deneyimlerden serbest bölgeler, sınır ticareti ve sınır ticaret merkezlerinin iyi çalışmadığını biliyoruz. O zaman sınır ticaretini yeni bir yaklaşım içinde ele almamız gerekiyor: “**Sınır ticareti üretim ve ticaret serbest alanları**” kurmalıyız. Ardahan bunun için bir teşkil edebilir. Kurulacak bu alan prensip olarak aşağıdaki özelliklerde olabilir:

- Üretim ve toptan ve perakende satış yapılacaktır.
- Yerleşikler dışındaki satışlar için gümrüksüz alan olacak.
- Yalnızca yerli firmalar faaliyet gösterecek. (Yabancı firmaların serbest bölgelerde mahzurları görülmüştür.)
- Üretimde ara malı ve hammadde olarak yerli girdi kullanılacak. İçeriden sağlanan ara mal ve ham maddeden KDV alınmayacak.
- Bu alanları anonim şirket çalıştıracak. (Şirket, ticaret, sanayi ve ziraat odaları, esnaf ve sanatkar birlikleri, tarafından kurulacak.) Zararlı sayılan mallar dışında mal sınırlaması olmayacak.

Bu alanlara, serbest bölgelere tanınan mali ve idari teşviklerin uygun olanları sağlanabilir.

Çıldır Gölü uluslararası kano yarışları ve buz pateni yarışları için dünyadaki en elverişli dört gölden biridir. Kars- Ardahan ve Iğdır Kalkınma Vakfı olarak Çıldır Gölü'nü "Dünya Miras Listesi"ne dâhil etmek için UNESCO nezdinde çalışmalar yapmaktayız.

Ardahan Üniversitesi Vakfı, Rektör Prof. Dr. Mehmet BİBER başkanlığında üniversite odaklı hizmet yapan bir vakıftır. Bu vakfı desteklemek her Ardahanlının doğal görevidir.

Ardahan Değerlemeleri kitap serisi, bölge imkanlarının değerlendirilmesinde ve halkın bilinçlenmesinde etkili bir imkândır. Bu imkânı hazırlayan Rektör Prof. Dr. Mehmet BİBER'e ve Editör Doç. Dr. İhsan KURTBAŞ'a teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Esfender KORKMAZ
Kars, Ardahan, Iğdır Vakfı
Kurucu Başkanı

EDİTÖRDEN

Bir misyon tasviri...

Bilimsel çalışmalar, bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak herhangi bir konu, mesele veya sorunun incelenmesi ve araştırılması ile elde edilen analitik ve sistematik bilgilerdir. Burada temel amaç; bir meramın bir başkasına aktarılması, duyurulması, onun veya onların dikkatinin çekilmesidir. Bu perspektiften bakıldığında yenisini üretmek üzere öncekinden faydalanan bilim adamlarının gayretleri dışında mevzuyu politika ve uygulamaya dönüştürecek kesimlerin bilimsel yayınlara kulak kesilmediği, bilimsel yayınlara itibar göstermediği toplumlarda bilimsel çalışmalar bir bütün olarak amaçlarına hizmet edememiştir, demektir. Bu bağlamda yerel yöneticilerinden siyasetçilere, vatandaşan girişimcisine kadar her kesim, bilimsel çalışmaların ortaya koyduğu raporlardan, sonuçlardan, tespitlerden ve önerilerden ziyadesiyle faydalanmalıdır. Bir kültür, bir varlık erdemi ve bir anlayış olarak bu yaklaşımın içselleştirilmediği toplumlarda ilerlemeci ve gelişmeci bir perspektif yalanlanamaz.

...

doğruysa bu yargı

bu sonuç

bu çıkarsama¹

Ülkemizdeki bilimin içinde bulunduğu en önemli çıkmazlarından biri, bu demektir. Zira ülkemizde başta sosyal bilimler alanında olmak üzere bilimsel çalışmalar; kendi varsıllarımızdan, gerçeklerimizden ve örneklerimizden yola çıkılarak yapılmasına rağmen stratejik reel politikaları tam manasıyla etkile-

¹ İsmet Özel şiirinden birkaç mısra.

yememekte ve şekillendirememektedir. Sosyal ve siyasal politika, teknoloji, alt-yapı, inovasyon, girişimcilik, üretim ve pazarlama stratejileri gibi konulardaki mantık, ekseriyetle Batı toplumlarında yapıları yapmaya çalışmak üzerine konuşlandırılmıştır. Böylelikle ülkemizde milletimizin öz kaynaklarıyla yapılan bilimsel çalışmaların standardı ve kriteri; bir bilimsel çalışmanın yurt dışındaki bir dergide yayımlanıp yayımlanmadığı gibi göreceli başarı ölçütü olabilmektedir.

...

doğruysa bu yargı

bu sonuç

bu çıkarsama

gövdesi bu topraklarda olan büyük ve yetişmiş bir kitlenin, milletimizin öz kaynaklarıyla finanse ettiği kıymetli bilgileri, fikirleri ve emekleri, doğrudan başka toplumların kullanımına sunuluyor demektir. Elbette bilim evrenseldir ve bilimsel bilginin faydası indirgenemez. Burada ifade etmek istediğim şey; Zizek'in ifadeyiyle konuya "yamuk bakabilmek", mevzuya bir nebze de bu perspektiften yaklaşabilmektedir. Bununla birlikte bütün dünyada gittikçe yerleşik olmaya başlayan böyle bir anlayışın, bilimin küresel eşitsizliğine hizmet ettiği de aşîkârdır.

Bilimsel bilgiye sahip olma ve onun nimetlerinden faydalanma açısından bütün dünyada büyük ve kesif bir eşitsizlik söz konusudur. Daha da vahim olanı, oluşturulan sitemle kıt kanaat bilim üreten toplumların kaynakları bu zengin coğrafyaya akacak şekilde dizayn edilmiştir. Bu bağlamda ülkemizde üretilen ve millî bir kaynak olarak görülmesi gereken bilimsel çalışmaların, evvela öz yarara dönüşmesi yönünde yapısal politikaların hayata geçirilmesi faydalı olabilir. Ancak bu sürecin a priori hâli; üretilen bilimsel çalışmaların evrensel kriterlere ve standartlara uygun olduğu yayın politikası, yayın ilkeleri, değerler ve değerlendirme sisteminin koşullarının ulusal sınırlar içinde hazırlanmış olmasıdır.

Bu çerçevede *Ardahan Değerlemeleri* adlı projenin meramı, ülkemizin cevher noktalarından biri olan Ardahan ili; hedefi ise ortaya konulan bilimsel çalışmaların, ilin politika yapıcılarını, karar alıcıları ve uygulayıcıları tarafından dikkate alınarak yörelin geleceğini şekillendirecek kaynaklardan biri olarak değer görmesidir. Bu bağlamda amacımız, evvela ve doğrudan ilimize ve ülkemize somut fayda sağlamaya yönelik çalışmalar yapmak olup kitabın açık misyonları şunlardır:

- Ardahan ilinin, ülkemizin kalkınmış mekânlarından biri olmasına vesile teşkil edecek, öncül akademik, bilimsel çalışmaları yapmak ve projenin her ça-

lışmayla oluşturacağı bilgi havuzunu kullanıcısının faydalanabileceği bir platforma dönüştürme, Böylelikle üniversite-şehir iş birliğinin yanında ve ötesinde üniversite-politika koordinasyonu tesis edebilmek

- İle ve bölgeye odaklanmak suretiyle şehrin dinamiklerini sürekli ve istikrarlı bir şekilde canlı tutmak

- Düzenli olarak yapılan bilimsel çalışmalarla elde edilen sistematik ve analitik bilgileri, ille ilgili karar alıcı ve uygulayıcı konumunda olan aktörlerin dikkatine ve kullanımına sunmak

- İlin sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlara ilişkin doğru, ekonomik ve sürdürülebilir çözüm önerileri ortaya koymak

- İlin ekonomik, ticari, sosyal, kültürel ve siyasi kaynaklarını, imkânlarını ve potansiyellerini gün yüzüne çıkarmak

- İlin yer altı ve yer üstü zenginlikleri ile somut ve soyut değerlerini akademik ve bilimsel açıdan işlemek

- İlin farklı yönlerini çeşitli boyutlarıyla ele alıp irdeleyerek zayıf ve güçlü yönlerini ortaya koymak, böylelikle ilin nevi şahsına münhasır özelliklerini ortaya çıkarmak, belirginleştirmek ve diri tutmak

- İlle ilgili bilimsel bir envanter oluşturmak ve son kertede bu çalışmalarını bir külliyata dönüştürmek

- İlde üniversitemizin kuruluşundan itibaren bir hafıza oluşturmak ve sonrasında ille ilgili yapılacak her türlü çalışmaya karşılaştırma imkânı da sunabilecek kaynak oluşturmak

Bu duygu ve düşüncelerle her sene aynı titizlik ve hassasiyetle hazırlanan *Ardahan Değerlemeleri*, bu sene 3. sayısını yayımladı. Şunu ifade etmek isterim ki *Ardahan Değerlemeleri*'nin tüm sayılarında yer alan makalelerin tamamı kör hakemlik uygulamasına tabi tutuldu. Bu bağlamda kitaplarda yer alan makaleler, alanında uzman en az iki yazardan olumlu görüş alan çalışmalardır. Projede bir insicam sağlayabilmek adına her sayıda 21 bilimsel makale yayımlanmaktadır. Bu sayıda ülkemizin değişik üniversitelerinden 35 farklı yazarın daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış 21 özgün çalışması yer almıştır. Ayrıca kitaba, yine ülkemizin değişik üniversitelerinden 49 farklı akademisyen hakemlik yaparak katkıda bulunmuştur.

Öncelikle bu projeye değerli çalışmalarıyla destek veren yazarlarımıza, hakemlik yapmak suretiyle kıymetli katkılarını sunan hocalarımıza çok teşekkür ederiz. Bu sayı için yöremizin güzide değerlerinden biri olan, akademik kişiliği ile örnek aldığımız Prof. Dr. Esfender Korkmaz Hocam, ön söz yazma nezaketinde bulundu; kendisine teşekkürlerimizi sunuyoruz. Ardahan ili söz konusu olduğunda her türlü desteği verebileceğini söyleyerek bu sayının baskısı için katkı sağlayan Başkan Faruk Demir Bey'e ve Sayın Başkan'ın şahsında Ardahan Belediyesine teşekkürlerimizi sunarız. Hassaten üniversitemiz Rektörü Prof. Dr. Mehmet BİBER Hocamıza, teşekkürlerimizi arz ediyorum. Sayın Rektörümüz, meramı Ardahan olan proje ve çalışmalara özel bir değer verdiğini her koşulda vurgulayarak bizleri cesaretlendirdi, bilgi ve tecrübeyle yol gösterdi.

Daha önce ifade ettiğim üzere sizler bu sayıyı okurken bizler bir sonraki sayı için yollarda olacağız. Kitabın ilimize, ülkemize ve tüm insanlığa fayda getirmesini dilerim...

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI	III
SUNUŞ	XI
ÖNSÖZ	XIV
ÖNSÖZ	XVII
EDİTÖRDEN	XXI

KISIM 1 ARDAHAN'IN SOSYOEKONOMİSİ

BÖLÜM 1 ARDAHAN İLİNİN SOSYOEKONOMİK YAPISI VE DURUM ANALİZİ İkincil Veriler Üzerinden Analitik-Sosyolojik Bir Analiz

Giriş	3
1. Ardahan İlının Gelişmişlik Göstergeleri ve Sorun Analizi	6
2. Çalışmanın Metodolojisi	12
3. Ardahan'ın (Ekonomik-Beşerî-Siyasi-Fiziki) Yapı ve Durum Analizi	14
3.1. İlın Ekonomik Durum ve Ticari Yapı Analizi	14
3.1.1. Ticaret ve Ekonomi	14
3.1.2. Gelir ve Servet	18
3.1.3. Hayvancılık ve Arıcılık	22
3.1.4. Turizm	26
3.2. İlın Beşerî Yapı ve Sosyal Durum Analizi	29
3.2.1. Nüfus	29
3.2.2. Çalışma Hayatı ve Beşerî Sermaye	32
3.2.3. Eğitim	34

3.2.4. Sağlık	38
3.2.5. Göç.....	41
3.3. İlin Siyasi Durum ve Kültürel Yapı Analizi	45
3.3.1. Sosyokültürel Yaşam	45
3.3.2. Güvenlik	48
3.3.3. Sivil Toplum.....	49
3.4. İlin Fiziki Durum ve Donatsal Yapı Analizi.....	52
3.4.1. Ulaşım ve Bütünleşik Ağ	52
3.4.2. Çevre ve Altyapı.....	55
3.4.3. Konut.....	60
Sonuç.....	62
Kaynakça	72

BÖLÜM 2

ARDAHAN İLİNDE GÖÇ VE SAĞLIK

Giriş	75
1. Göç Kavramı.....	77
2. Göç Nedenleri	79
3. Göç Türleri.....	81
4. Ardahan İli Göç Analizi	82
4.1. Ardahan ve Doğu Anadolu Bölgesi İllerinin Aldığı ve Verdiği Göçler ile Net Göç Hızları..	85
4.2. Ardahan İlının Yıllara Göre Aldığı ve Verdiği Göçler ile Net Göç Hızları	85
5. Göç ve Sağlık	88
5.1. Göçün Aile ve Bireyler Üzerinde Etkisi	89
5.2. Göç ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)	90
Sonuç.....	92
Kaynakça	95

BÖLÜM 3

ARDAHAN İLİ BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜNDE KAYIT DIŞI İSTİHDAM ENDİŞE DÜZEYİNİN ARAŞTIRILMASI

Giriş	99
1. Kayıt Dışı İstihdam Kavramı.....	100
2. Kayıt Dışı İstihdamın Nedenleri.....	101
3. Tarım Sektöründe Kayıt Dışı İstihdam	103

4. Materyal ve Metot	104
5. Bulgular ve Tartışma	104
Kaynakça	113

BÖLÜM 4

ARDAHAN'IN EKOİRİŞİMCİLİK POTANSİYELİ

Giriş	115
1. Girişimci ve Girişimcilik Kavramları	116
1.1. Girişimciliğin Önemi	118
2. Ekogirişimcilik	119
2.1. Ekogirişimciliğin Özellikleri	122
2.2. Ekogirişimcilik Türleri.....	123
2.3. Ekogirişimciliğin İtici Güçleri	125
3. Ardahan'ın Ekogirişimcilik Alanları	126
3.1. Yayla Turizmi ve Ekogirişimcilik.....	127
3.2. Göl Turizmi ve Ekogirişimcilik	128
3.3. Kış/Dağ Sporları ve Ekogirişimcilik.....	128
3.4. Endemik Bitki Çeşitliliği ve Ekogirişimcilik	129
3.5. Festivaller, Şenlikler ve Ekogirişimcilik	130
3.6. Gastronomi Turizmi ve Ekogirişimcilik	131
3.7. Yaban Hayatı ve Ekogirişimcilik	132
3.8. Ardahan ve Posof Belediyesinin Bungalov Ev Projesi ve Ekogirişimcilik	133
3.9. Yöresel El Sanatları ve Ekogirişimcilik.....	133
3.10. Yöresel Meyve Sebze Türleri ve Ekogirişimcilik	134
3.11. Tarım ve Hayvancılık ve Ekogirişimcilik	135
3.12. Ekogirişimcilikte Ardahan Üniversitesinin Rolü	136
5. Ardahan'ın Ekogirişimcilik Potansiyeline İlişkin Fütz Analizi.....	137
Sonuç.....	138
Kaynakça	140

BÖLÜM 5
ARDAHAN İLİ İÇİN ÖZEL OKUL TALEP VE BEKLENTİLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK
BİR PAZAR ARAŞTIRMASI

Giriş	143
1. Ardahan İlinin Genel Durumu ve Eğitim Öğretim Profili.....	144
2. Özel Okul Talep ve Beklentilerine Yönelik Bir Araştırma.....	145
2.1. Literatür.....	145
2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	148
2.3. Araştırma Yöntemi.....	148
2.4. Bulgular	149
2.4.1. Özel Okul Talebine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	149
2.4.2. Özel Okul Talebine İlişkin Alluvial Gösterimler	154
2.4.3. Özel Okuldan Beklentilerine Yönelik Gösterimler	159
3. Sonuç ve Değerlendirme	162
4. Öneriler	163
Kaynakça	165

KISIM 2
ARDAHAN'IN TARİH, EDEBİYAT VE KÜLTÜRÜ

BÖLÜM 1
ORTA ÇAĞ'DA ARDAHAN

Giriş	169
1. 9. Yüzyıla Kadar Ardahan	172
2. 9-10. Yüzyıllarda Ardahan.....	177
3. 11. Yüzyılda Ardahan.....	179
4. 12. Yüzyılda Ardahan.....	183
5. 13.-14. Yüzyıllarda Ardahan	185
Sonuç.....	192
Kaynakça	194

BÖLÜM 2
THE TIMES GAZETESİNE GÖRE ARDAHAN
(1914-1927)

Giriş	197
1. Birinci Dünya Savaşı Dönemi (1914-1918).....	198
2. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem (1919-1927).....	207
Sonuç.....	212
Kaynakça	214
Ekler	216

BÖLÜM 3
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI ARŞİVİ (TÜRK DİPLOMATİK ARŞİVİ) KAYITLARINA GÖRE
SOVYETLERİN TÜRKİYE'DEN ARDAHAN, KARS VE ÇEVRESİNE YÖNELİK TOPRAK
TALEPLERİ (1945-1946)

Giriş	221
1. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den Talepleri	222
2. Dışişleri Bakanlığının Kayıtlarında Sovyet Rusya'nın Talepleri Karşısındaki Diplomasi Faaliyetleri	225
2.1. Türk Diplomatların Resmi ve Gayriresmî Temasları.....	225
2.2. Türk Dışişleri Bakanlığı Tarafından Kitle İletişim Araçlarının Takibi	229
2.2.1. Dünya Radyolarının Takibi	229
2.2.3. Yabancı Basında Yapılan Haberler/Yayınlar ve Türk Diplomatların Faaliyetleri ...	231
Sonuç.....	237
Kaynakça	238
EKLER (Belge Örnekleri)	240

BÖLÜM 4
YAKACAKTAN ORMANA, HAYVANCILIKTAN YAYLAYA: 1940'LI YILLARDA ARDAHAN'DA
DEVLET'E BAKMAK

Giriş	243
1. İlden İlçeye Ardahan.....	245
2. On Beşinci Yıldaki Parlak Tablonun Ardına Bakmak.....	249
3. Hayvancılığın Felaket Yılı ve Ötesi	252
3.1. Kronikleşmiş Yayla Meselesi	258
4. Karakış, Yakacak ve Yok Olan Ormanlar	261

Sonuç.....	266
Kaynakça	269

BÖLÜM 5

ÂŞIK ŞENLİK VE ŞİİRLERİNDE DEĞERLER

Giriş	273
1. Âşık Şenlik	274
2. Çalışmanın Metodolojisi	278
3. Bulgular.....	282
3.1. Eserlerde Tespit Edilen Değerler	282
3.2. Tespit Edilen Değerlerin Sıklık Frekansları	290
Sonuç ve Tartışma	296
Kaynakça	298

KISIM 3

ARDAHAN'DA TARIM VE HAYVANCILIK

BÖLÜM 1

ARDAHAN İLİNDE ORGANİK, KONVANSİYONEL TARIM VE HAYVANCILIK SEKTÖRÜ

Giriş	303
1. Ardahan İlinin Tarihsel Tanıtımı	304
2. TRA2 ve Ardahan: Genel Değerlendirme	305
2.1. Sosyal Yapı, Nüfus ve Göç.....	305
2.2. TRA2 Bölgesinde Örgütlülük.....	305
2.2.1. Tarım Sektöründe Kurumsal Kaynaklar ve Örgütlenme	305
2.2.2. İş Gücü ve İstihdam Yapısı	306
3. Tarım ve Hayvancılık Sektörleri	306
3.1. Tarım İşletmelerinin Yapısı.....	307
4. Bitkisel Üretim	307
4.1. Meyve Üretimi	308
4.2. Sebze Üretimi	308
4.3. Tarla Ürünleri	309
5. Kuzey Doğu Anadolu ve Ardahan'da Hayvancılık.....	310
5.1. Büyükbaş Hayvancılık	311

5.2. Küçükbaş Hayvancılık.....	313
5.3. Kümes Hayvancılığı, Arıcılık ve Organik Tarım.....	314
5.3.1. Arıcılık	315
6. TRA2 Bölgesinde ve Ardahan'da Organik Tarım	316
6.1. Bölge - Ardahan, Organik Tarım Potansiyeli ve Geliştirme Olanakları.....	316
6.2. Bölgede Organik Tarımının Sorunları	319
6.3. Öneriler: Ardahan Ticaret ve Sanayi Odasının (ATSÖ) Bulgu ve Önerileri.....	320
7. Ardahan ve Türkiye	322
Sonuç ve Öneriler	327
Kaynakça	329

BÖLÜM 2

ARDAHAN İLİNDEKİ KAZ YETİŞTİRİCİLİĞİNİN DURUMU

Giriş	331
1. Dünya'da Kaz Varlığı	332
2. Türkiye'de Kaz Varlığı	334
2.1. Ardahan İli Kaz Varlığı	336
2.2. Ardahan'da Kazlardan Elde Edilen Ürünlerin Değerlendirilmesi.....	338
2.3. Ardahan İlindeki Kaz Yetiştiriciliğinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri	339
Sonuç.....	341
Kaynakça	342

BÖLÜM 3

ARDAHAN BALININ FİZİKSEL VE KİMYASAL ÖZELLİKLERİ

Giriş	345
1. Balın Kimyasal Bileşimi	347
1.1. Şekerler	347
1.2. Proteinler	348
1.3. Organik Asitler.....	349
1.4. Vitaminler	349
1.5. Mineraller	349
2. Materyal ve Metot	350
2.1. Materyal.....	350
2.2. Yöntem.....	350
2.2.1. Nem Tayini.....	350

2.2.2. Serbest Asitlik Tayini.....	350
2.2.3. Elektriksel İletkenlik Ölçümü	350
2.2.4. C4 ve C13 Analizleri	351
2.2.5. Şeker Analizi.....	351
2.2.6. Diastaz Sayısı Tayini.....	351
2.2.7. Prolin Miktarı Tayini	351
2.2.8. Hidroksi Metil Furfural (HMF) Tayini.....	351
3. Araştırma Bulguları ve Tartışma.....	352
3.1. Nem Tayini	352
3.2. Serbest Asitlik	353
3.3. Elektriksel İletkenlik	354
3.4. C4 ve C13 Analizleri.....	355
3.5. Şeker Analizi.....	355
3.6. Diastaz Sayısı	357
3.7. Prolin Miktarı	358
3.8. HMF Miktarı	360
3.9. Naftalin Miktarı Tayini	361
Sonuç.....	362
Kaynakça	363

BÖLÜM 4

2010-2021 YILLARI ARASINDA ARDAHAN YÖRESİNDEKİ RUMİNANTLARDA GÖRÜLEN ÖNEMLİ BAKTERİYEL VE VİRAL HASTALIKLAR

Giriş	367
1. Ardahan Yöresinde Görülen Önemli Bakteriyel Hastalıklar	368
1.1. Brusellozis (Brucellosis).....	368
1.1.1. Türkiye’de Brusellozis.....	369
1.1.2. Ardahan’da Brusellozis	369
1.2. Şarbon (ANTHRAX)	371
1.2.1. Türkiye’de Şarbon	371
1.2.2. Ardahan’da Şarbon.....	372
2. Ardahan Yöresinde Görülen Önemli Viral Hastalıklar.....	373
2.1. Şap Hastalığı (Foot and Mouth Disease-Fmd)	373
2.1.1. Türkiye Şap Hastalığı.....	374

2.1.2. Ardahan'da Şap Hastalığı	376
2.2. Koyun ve Keçi Çiçeği (Sheep and Goat Pox Virus)	375
2.2.1. Türkiye'de ve Ardahan'da Koyun ve Keçi Çiçeği	377
Sonuç	377
Kaynakça	378

BÖLÜM 5

ARDAHAN İLİNDE KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİ VE KOYUNLARIN BAZI ÖNEMLİ HASTALIKLARI

Giriş	381
1. Türkiye'de Koyun Yetiştiriciliği	383
2. Ardahan'da Koyun Yetiştiriciliği	384
3. Bazı Önemli Hastalıklar	387
3.1. Koyunlarda Şap Hastalığı	387
3.2. Koyunlarda Bruselloz Hastalığı	388
3.3. Koyunlarda Enterotoksemi	390
3.4. Koyun-Keçi Vebası (Peste des Petits Ruminants-PPR)	394
3.5. Koyun Çiçek Hastalığı	395
Sonuç	397
Kaynakça	399

KISIM 4

ARDAHAN'IN COĞRAFYA VE TURİZMİ

BÖLÜM 1

ARDAHAN İLİNDE API TURİZMİN KIRSAL TURİZM PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK AMPİRİK BİR ANALİZ

Giriş	405
1. Api Turizme Kavramsal Bakış	407
2. Materyal ve Metot	409
2.1. Araştırma Sahası	409
2.2. Yöntem ve Analizler	411
2.2.1. SWOT Analizi	412
2.2.2. Bulanık AHS	412
3. Bulgular	417

Bulguların Tartışılması ve Sonuç	423
Kaynakça	427
Ekler	430

BÖLÜM 2

ARDAHAN'IN KLİMATİK ÖZELLİKLERİNİN SEKTÖREL İKLİM İNDİSLERİ VE GELECEK YILLARA YÖNELİK PROJEKSİYONLAR İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş	435
1. Ardahan'ın Konumu ve Genel Coğrafi Özellikleri.....	437
2. Araştırmanın Metodu ve Kapsamı	438
2.1. Yöntem	438
2.2. Amaç ve Kapsam	441
3. Bulgular.....	441
3.1. Ardahan'ın Klimatik Özellikleri.....	441
3.2. Ardahan'ın Sıcaklık Projeksiyonları	445
3.3. Ardahan'ın Yağış Projeksiyonları.....	446
3.4. Ardahan'ın İklim İndisleri	447
3.4.1. Ardahan'ın Sıcaklık Göstergeleri	447
3.5. Ardahan'ın Yağış Göstergeleri.....	453
3.6. Nemlilik Göstergeleri	454
3.7. Ardahan'ın Klimatik Konfor Göstergeleri.....	456
3.8. Ardahan'ın Vejetasyon Göstergeleri.....	458
Sonuç.....	460
Kaynakça	462

BÖLÜM 3

ARDAHAN İLİ İHTİYOFANASI

Giriş	463
1. Bulgular.....	466
1.1. Ardahan'da Dağılım Gösteren Balık Türleri.....	466
1.1.1. <i>Acanthobrama Microlepis</i> De Filippi, 1863.....	470
1.1.2. <i>Alburnoides Eichwaldii</i> de Filippi, 1863	470
1.1.3. <i>Alburnus Filippi</i> Kessler, 1877	471
1.1.4. <i>Barbus Cyri</i> de Filippi, 1865.....	472
1.1.5. <i>Capoeta Capoeta</i> Güldenstädt, 1773.....	472

1.1.6. <i>Carassius Gibelio</i> Bloch, 1782.....	473
1.1.7. <i>Coregonus Albula</i> Linnaeus, 1758	474
1.1.8. <i>Cyprinus Carpio</i> Linnaeus, 1758	475
1.1.9. <i>Chondrostoma Cyri</i> Kessler, 1877.....	476
1.1.10. <i>Leucalburnus Satunini</i> (Berg, 1910)	476
1.1.11. <i>Leuciscus Aspius</i> (Linnaeus, 1758)	477
1.1.12. <i>Luciobarbus Capito</i> (Güldenstädt, 1773)	478
1.1.13. <i>Luciobarbus Mursa</i> (Güldenstädt, 1773)	478
1.1.14. <i>Oxynoemacheilus Brandtii</i> Kessler, 1877	479
1.1.15. <i>Oxynoemacheilus Veyselorum</i> Çiçek, Eagderi & Sungur, 2018	480
1.1.16. <i>Oxynoemacheilus Cyri</i> (Berg, 1910)	480
1.1.17. <i>Ponticola Cyrius</i> (Kessler, 1874).....	481
1.1.18. <i>Pseudorasbora Parva</i> Temminck & Schlegel, 1846	482
1.1.19. <i>Romanogobio Macropterus</i> (Kamensky, 1901)	483
1.1.20. <i>Sabanejewia Aurata</i> (De Filippi, 1863)	483
1.1.21. <i>Salmo Caspius</i> Kessler, 1877	484
1.1.22. <i>Squalius Agdamicus</i> Kamensky, 1901	484
1.1.23. <i>Squalius Turcicus</i> de Filippi, 1865	485
2. Sonuçlar	485
2.1. Ardahan İlinde Tespit Edilen Balık Türlerinin Koruma Statüleri ve Tehditler.....	486
2.2. Ardahan İlinde Dağılım Gösteren Yabancı Balık Türleri	487
Teşekkür	487
Kaynakça	488

BÖLÜM 4

ARDAHAN'IN İÇME SUYU KALİTESİ

Giriş	489
1. Ağır Metal Analiz Sonuçları	492
2. Su Tüketim Anket Sonuçları	504
Sonuç	509
Teşekkür	510
Kaynakça	510

KISIM 5
ARDAHAN'DA YENİLENEBİLİR ENERJİ

BÖLÜM 1
ARDAHAN'DA KÜÇÜK ÖLÇEKLİ HİDRO/PV HİBRİT ENERJİ YATIRIMI İÇİN FİZİBİLİTE
ÇALIŞMASI

Giriş	513
1. Optimal Hibrit Enerji Sistemi	516
1.1. Hibrit Sistem Konfigürasyonu ve Araştırma Prosedürü	517
1.2. Güvenilirlik Modellemesi.....	521
2. Ardahan İli İçin Güneş/Hidroelektrik Enerjisi Potansiyelinin Belirlenmesi	522
Tartışma ve Sonuçlar	526
Referanslar.....	528

BÖLÜM 2
ARDAHAN'DAKİ ELEKTRİKLİ ARAÇLARIN ENERJİ SARFIYATINI ÇILDIR RÜZGÂR ENERJİSİ
İLE KARŞILAMA POTANSİYELİ

Giriş	531
1. Elektrikli Araçlar ve Rüzgâr Enerjisi Üreticisinin Ortak Çalışması	535
2. Rüzgâr Hızı Verilerinin Analiz Sonuçları ve Elektrikli Araç Yakıt Tahmini	538
Sonuçlar	541
Kaynakça	545

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -4-

DEĞERLER, POTANSİYELLER VE YAKLAŞIMLAR

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -4-

DEĞERLER, POTANSİYELLER VE YAKLAŞIMLAR

Şehirlerin tıpkı birey ve toplumlar gibi belirgin bir üslubu ve miras olarak kuşaktan kuşağa aktarabileceği; erdem, ahlak ve nasihat yüklü güçlü ve kuşatıcı bir hikâyesi olmalıdır. Nitekim şehirler, insan topluluğu, bina sistematiği, kurum ve kurallardan müteşekkil bir yaşam alanı olmayıp birbirine mündemiç olan fiziksel ve tinsel boyutlarıyla mistik kreasyonlardır. Bu anlamda, kenti anlatan ve kent imajını etkileyen her türlü metin, nihai kertede aynı hikâyeyi pekiştirmeye yarayan kompozisyonun parçaları ve alt metinleri olmak durumundadır. Bu çerçevede, kamu kurumlarından sivil toplum kuruluşlarına ve hatta gazete metinlerinden tanıtım broşürlerine kadar farklı ve çeşitli platformlarda şehri konu alan irili-ufaklı her türlü metnin misyonda insicama; bilimsel temeli olan kuşatıcı bir amaca ve ciddi bir üsluba sahip olması kritik önemi haiz bir konudur.

Bu bağlamda, kurumsal platformlarından gündelik hayatın pratiklerine kadar kendine has, özgün bir anlatısı olmayan şehirler, dilsiz ve özensizdir. Zannımızca nirengi nokta, öz kıymetlerden yola çıkılarak bünyeye uygun olarak inşa edilemeyen kent metinlerinin şehri ileri itmekten ziyade, geri çekeceği gerçeğidir. Bu bakış açısıyla bu sene dördüncüsü ile huzurlarınızda olan *Ardahan Değerlemeleri* kitap serisi, bir arkeolog edasıyla şehrin gizli güçlerini ve derinlikteki kıymetlerini ortaya çıkarmaya çabalarken bir hekim edasıyla önce zarar vermemeye gayret etmektedir. Bunu yaparken bir mühendis edasıyla çok sayıda fonksiyonu olan parçaları bir araya getirerek işleyen bir sistem kurmaya çaba gösterirken bir edebiyatçı edasıyla bunu titiz ve insicamlı bir üslupla inşa etmeye özen göstermektedir.

Böylelikle *Ardahan Değerlemeleri* kitap serisinin amacı; şehrin kronik sorunlarının yakından incelenmesi, tespit edilen sorunlara doğru ve uygulanabilir çözüm önerileri sunulması, ilin hâlen bakir sayılabilecek varlık ve değerlerinin bilimsel bir yaklaşımla ortaya konulması ve zengin potansiyellerinin gün yüzüne çıkarılmasının yanı sıra nihai kertede oluşacak geniş bir envanterle şehrin kapsayıcı bir üst anlatısı ve güçlü bir hikâyesinin teşkil edilmesine öncü bir katkı sağlanmasıdır. Dördüncüsü ile gelenekselleşen *Ardahan Değerlemeleri* kitap serisinin yerkürenin güzellik havzası olan Ardahan'ımız, ülkemiz ve tüm insanlık için hayırlara vesile olmasını dileriz.

NOBEL
BİLİMSEL ESERLER

www.nobelyayin.com

nobelyayin | nobelkitap | nobelcocuk | nobelyasam | nobelcocukyayin

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ

-4-

Editör

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Ardahan Belediyesinin katkılarıyla basılmıştır.

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -4-

Editör: Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Yayın No.: 1382
ISBN: 978-625-398-095-5
E-ISBN: 978-625-398-094-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2022

© Copyright 2022, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli
olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları
kataloglarında yer almaktadır.
“NOBEL BİLİMSEL ESERLER” bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kurtbaş, İhsan.

Ardahan Değerlemeleri -4- / Editör: Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

1.Basım, XLII + 554 s., 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-095-5

E-ISBN: EISBN 978-625-398-094-8

1. Ekonomi 2. Kültür 3. Mühendislik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, NeziH, Odak, Pandora,
Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

BÖLÜM YAZARLARI

ARDAHAN'IN SOSYOEKONOMİSİ

Bölüm 1.

Ardahan İlinde Konut Sektörünün Ekonomipolitigi Sosyoekonomik Parametreler Üzerinden Analitik Bir Analiz

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı

ORCID ID: 0000-0002-5828-6887

Arş. Gör. Dr. Mustafa Caner Timur

Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Uluslararası İktisat ve İktisadi Gelişme Ana Bilim Dalı

ORCID ID: 0000-0002-3259-8495

Bölüm 2.

Ardahan İlinde Kalkınmayı Sınırlandıran Engellerin İsm-Mıcmac ve Dematel Yaklaşımlarıyla Analizi

Dr. Öğr. Üyesi Kuttusi Zorlu

Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Bölgesel Coğrafya Ana Bilim Dalı

ORCID ID: 0000-0001-8924-6549.

Bölüm 3.

Ardahan'ın Yenilenebilir Enerji Kaynakları: Çiftlik Hayvanı Atıklarından Biyogaz Enerji Potansiyeline Bir Bakış

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin Çoban

Ardahan Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-5284-0568

Bölüm 4. Ardahan İlinde Yaşayanların Spiritüel İyi Oluşları ve Çevre Etiği Yaklaşımları
Serhat Düzensci
Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çevre Sağlığı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi
ORCID ID: 0000-0002-9436-0482

Dr. Öğr. Üyesi Bahanur Malak Akgün
Ardahan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-7151-0145

Bölüm 5. Ardahan İli Okul Yöneticilerinin Duygusal Emek Düzeyleri
Yunus Emre Çakmak
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Mezunu
Doç. Dr. Hürriyet Çimen
Ardahan Üniversitesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-6107-2444

ARDAHAN'DA TARIM VE HAYVANCILIK

Bölüm 6. Ardahan İlinde Hayvancılık Destekleri
Zir. Müh. Mahmut Göğ
Özvatan İlçesi Tarım ve Orman Müdürlüğü, Kayseri
ORCID ID: 0000-0002-7636-5060
Prof. Dr. Pınar Ayvazoğlu Demir
Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Kars
ORCID ID: 0000-0002-7010-0475

Bölüm 7. Ardahan İlinin Büyük Memeli Türleri ve Önemli Yaşam Alanları
Prof. Dr. Ebubekir Gündoğdu
Bursa Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi
Orman Mühendisliği Bölümü, Yaban Hayatı Ana Bilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-9142-5551
Havva Gündoğdu
Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Orman Mühendisliği Ana Bilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-8599-4192

Bölüm 8. Ardahan İlinde Koyuncululuğun Mevcut Durumu ve Geleceğe Yönelik Yaklaşımlar

Doç. Dr. Kadir Önk

Kafkas Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Zootekni Ana Bilim Dalı

ORCID ID: 0000-0002-5618-2988

Yük. Zir. Müh. Ayşe Ceko

ORCID ID: 0000-0001-7790-193X

Bölüm 9. Ardahan'da Üretilen Kaşar Peynirlerinin Bazı Fizikokimyasal ve Mikrobiyolojik Özellikleri

Doç. Dr. Tamer Turgut

Atatürk Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Gıda İşleme Bölümü

ORCID ID: 0000-0003-0070-4318

Doç. Dr. Abdulkerim Dilerü

Atatürk Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü

ORCID ID: 0000-0001-7958-6179

Bölüm 10. Ardahan'da Fiğ Yem Bitkisinin Günümüzde ve İklim Değişimine Bağlı Gelecekte Olası Yayılış Alanlarındaki Değişimin Maxent Modeli İle Belirlenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Dilek Aykır

Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya Ana Bilim Dalı

ORCID ID: 0000-0002-2748-4055

ARDAHAN'IN MEDİKAL KAYNAKLARI

Bölüm 11. Ardahan-Göle Yöresinde Etnomedikal Bitkiler ve Kullanım Alanları

Dr. Öğr. Üyesi Ertan Doğan

Ardahan Üniversitesi Nihat Delibalta Göle Meslek Yüksekokulu Laborant ve Veteriner Sağlık Bölümü, Göle-Ardahan

ORCID ID: 0000-0003-0751-0559

Bölüm 12. Ardahan'da Yetişen Yabani Çilek Çeşitlerinin Antimikrobiyal, Antioksidan ve Antimutajenik Aktivitelerinin Araştırılması

Doç. Dr. Mehmet Arslan

Sorumlu Yazar: Ardahan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-9015-1798

Dr. Öğr. Üyesi Nurcan Erbil

Ardahan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik Bölümü

ORCID ID: 0000-0001-9553-2306

Dr. Öğr. Üyesi Zehra Tuğba Murathan

Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Battalgazi Meslek Yüksekokulu, Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-1468-7240

Bölüm 13. Ardahan Yöresinde Yetişen Bağa Yaprığı Bitkisinin (*Plantago asiatica L.*) Antimikrobiyal ve Antioksidan Etki Potansiyeli

Doç. Dr. Vesile Düzgüner

Ardahan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-4101-8480

Dr. Öğr. Üyesi Nurcan Erbil

Ardahan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik Bölümü

ORCID ID: 0000-0001-9553-2306

ARDAHAN'DA ARICILIK

Bölüm 14. Ardahan İli Arıcılık İşletmelerinin Yapısal Durumu

Öğr. Gör. Kemal Yazıcı

Ardahan üniversitesi Posof Meslek Yüksekokulu Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü Ardahan

ORCID ID: 0000-0002-1369-5994

Dr. Öğr. Üyesi Hilal Ürüşan

Atatürk Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü Erzurum

ORCID ID: 0000-0003-4676-3049

Bölüm 15- Ardahan'da Arıcıların Üretim Dönemindeki Uygulama Eğilimlerinin Belirlenmesi
Doç. Dr. Mahir Murat Cengiz
Atatürk Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-9844-4229

Doç. Dr. Abdulkerim Diler
Atatürk Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-7958-6179

ARDAHAN'IN TARİH, EDEBİYAT VE KÜLTÜRÜ

Bölüm 16. Ardahan'ın Orta Çağ Askerî ve Dinî Yapıları
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Oral
Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-7604-9634

Bölüm 17. Ardahan Bölgesine Ait Masalların İlettiği Değerler Bağlamında İncelenmesi
Dr. Fırat Yardımcıel
Ardahan Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı
ORCID ID: 0000-0001-6163-1349

Bölüm 18. 100. Yılında Ardahan Basın Tarihi (1922 - 2022)
Şevket Kaan Gündoğdu
ORCID ID: 0000-0002-1252-5256

Prof. Dr. Hakan Temiztürk
Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-7573-7478

Arş. Gör. Dr. Mustafa Caner Timur
Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Uluslararası İktisat ve İktisadi Gelişme Ana Bilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-3259-8495

ARDAHAN'IN COĞRAFYA VE TURİZMİ

Bölüm 19. Ardahan İlinde Turizmin Gelişmesini Etkileyen Unsurların Ziyaretçilerin Gözüyle Değerlendirilmesi

Öğr. Gör. Dr. Yelda Köksal

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Patnos Sosyal Hizmetler Yüksekokulu

ORCID ID: 0000-0001-7781-8220

Prof. Dr. Kerem Karabulut

Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ORCID ID: 0000-0002-3159-3289

Bölüm 20. Ardahan İlinde Entropi Tabanlı Promethee-Gaia Yaklaşımıyla Jeomiras Değerlendirmesi

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Dede

Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya Ana Bilim Dalı

ORCID ID: 0000-0003-4523-1390.

Bölüm 21. Ardahan İlinde Turizm Türlerine Göre Termal Konfor Koşullarının Belirlenmesi

Dr. Savaş Çağlak

Millî Eğitim Bakanlığı

ORCID ID: 0000-0002-9051-7710

HAKEM HEYETİ

- Prof. Dr. Abdullah Soykan** - Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Abdullah Takım** - Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Uluslararası Ticaret Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Ahmet Erdoğan** - Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Gıda Mühendisliği Bölümü, Gıda Mühendisliği Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Arzu Kavaz Yüksel** - Atatürk Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Gıda İşletme Bölümü, Gıda Teknolojisi Programı.
- Prof. Dr. Bahri Bayram** - Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, Zootečni Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Besim Yıldırım** - Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Basın Ekonomisi ve İşletmeciliği Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Durmuş Kılıç** - Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Ekrem Laçın** - Atatürk Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Zootečni ve Hayvan Besleme Bölümü, Veterinerlik Zootečni Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Ergün Laflı** - Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Erol Aydın** - Kafkas Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Zootečni ve Hayvan Besleme Bölümü, Hayvan Sağlığı Ekonomisi Ve İşletmeciliği Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. İsa Cürebal** - Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Mitat Durmuş** - Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Oğuzhan Sarıkaya** - Bursa Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Orman Entomolojisi Ve Koruma Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Şerafettin Özbey** - Ardahan Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü, Elektronik Ana Bilim Dalı.

- Prof. Dr. Vecihi Aksakal** - Bayburt Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Organik Tarım İşletmeciliği Bölümü, Organik Tarım İşletmeciliği Ana Bilim Dalı.
- Prof. Dr. Yusuf Sevgiler** - Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Genel Biyoloji Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Adeviye Aydın** - Sinop Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik Bölümü hemşirelik Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. - Altuğ Küçükgül** - Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Temel Bilimler Bölümü, Veterinerlik Biyokimyası Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Abdulkadir Atik** - Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, Radyo Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Adem Kaya** - Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootehni Bölümü, Zootehni Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Ahmet Cumhur Akın** - Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Zootehni ve Hayvan Besleme Bölümü, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Alptuğ Sarı** - Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü, Yaban Hayatı Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Armağan Kaya** - Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Rafet Kayış Mühendislik Fakültesi, Mühendislik Temel Bilimleri Bölümü, Mühendislik Temel Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Aziz Gül** - Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootehni Bölümü, Hayvan Yetiştirme Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Elif Aydın** - Ardahan Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Emel Demir** - Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Emre Sevindik** - Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarımsal Biyoteknoloji Bölümü, Bitkisel Biyoteknoloji Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Fatih Ongül** - Ardahan Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Elektrik ve Enerji Bölümü.
- Doç. Dr. Gökhan Kerse** - Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, Yönetim Bilişim Sistemleri Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Halil Özyiğit** - Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Batı Sanat ve Çağdaş Sanat Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Hüseyin Mertol** - Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Bölgesel Coğrafya Ana Bilim Dalı.

- Doç. Dr. İnci Demirağ Turan** - Samsun Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Kadir Bozukluhan** - Kafkas Üniversitesi, Kars Meslek Yüksekokulu, Veterinerlik Bölümü, Laborant ve Veteriner Sağlık Pr.
- Doç. Dr. Maral Kargın** - Lefke Avrupa Üniversitesi hemşirelik Yüksekokulu hemşirelik Pr.
- Doç. Dr. Murat Aykırı** - Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Elektronik Ticaret ve Yönetimi Bölümü, Elektronik Ticaret ve Teknoloji Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Musa Uludağ** - Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Mücahit Yıldırım** - Samsun Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Bölgesel Coğrafya Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Onur Akçakaya** - Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yönetim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Ömer Yılar** - Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Özlem Karadağoğlu** - Kafkas Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Zootekni ve Hayvan Besleme Bölümü, Hayvan Besleme ve Beslenme Hastalıkları Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Rükiye Türk Delibalta** - Kafkas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Sağlığı Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Savaş Durmuş** - Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Yaşar Erdoğan** - Bayburt Üniversitesi, Demirözü Meslek Yüksekokulu, Veterinerlik Bölümü, Laborant ve Veteriner Sağlık Pr.
- Doç. Dr. Yavuz Sökmen** - Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Doç. Dr. Zafer Aykanat** - Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Yönetim ve Organizasyon Ana Bilim Dalı.
- Dr. Öğr. Üyesi Özlem Eştürk** - Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisat Teorisi Ana Bilim Dalı.
- Dr. Öğr. Üyesi Yıldız Güney** - İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya Ana Bilim Dalı.

SUNUŞ

Kadim zamanlardan bugüne, bir insan için en büyük erdem “kendini bilmek”se bir kent ahalisi için de en büyük erdem, “kentini bilmek”-tir. Kentini bilmek, pratik olarak sosyokültürel bir duyuş ve etkileşime işaret etse de özünde ancak etkin bir kent bilgisiyle mümkün olur. Kent bilgisi ise coğrafyadan jeolojiye, tarihten mimariye, sosyolojiden iktisada, kültürden inançlara kadar uzanan geniş bir “bilme” temelinde mümkün olabilir. Bilme denildiğinde bilim, bilim denildiğinde her şeyden önce merak duygusu, deney, metodlu düşünme ve metodlu düşünmeyi mümkün kılan medeniyet sistematiği ve değerleri akla gelir. Medeniyet kavramının etimolojisinde medine (şehir) kelimesi vardır. Bizim medeniyetimizin temelinde, bilgi ve hikmetle yoğrulmuş bilim vardır. Karşılıklı ve kurucu bir bağımlılık temelinde, bilim şehire, şehir de bilime muhtaçtır. Bilimsiz bir şehir (kültürü) var olamaz. Bilim ne ölçüde gelişir ve yaygınlaşırsa şehir de o ölçüde ileri ve “medeni” bir yaşama ortamına kavuşur.

Medeniyetin can damarı olan bilim, hayatın içinde olduğu ölçüde anlamlı ve değerlidir. Fen ve mühendislik bilimleri doğayı ve evreni anlamada, beşerî ve sosyal bilimler ise insanı ve toplumu anlamada ve riler sağlayarak medeniyete ve topluma yön verirler. Bilimi gündelik/sıradan anlama çabalarından ayıran bilimin kullandığı kendine özgü, rasyonel metodolojidir. İnsanı ve toplumu bilimsel metodolojiyi esas alarak inceleyen beşerî ve sosyal bilimler; kültürü, kurumları ve değişimi anlamlandırmada öncü ve yol gösterici bir işleve sahiptir. Özellikle gelişme ve kalkınma gibi alanlarda, bürokrasi ya da medyanın kendine özgü kurumsal katkı biçimleri olmakla birlikte, akademinin bu alanda sunduğu katkının niteliği, esas itibarıyla ürettiği bilginin bilimsel metodolojiye dayanıyor olması ile ayrışır ve bu bilgi, ilerlemeye “bilimsel dayanak” teşkil eder.

Günümüz bilim dünyasında, fen bilimleri alanında bilhassa kuantum mekaniği, nanoteknoloji, genetik ve yapay zekâ gibi alanlardaki çalışmalar ön plandadır. Bugünlerde giderek şaşırtıcı sonuçların alındığı yapay zekâ alanındaki gelişmeler, makine-insan ilişkisini giderek daha ilginç ve tartışmalı bir hâle getirmektedir. Bu alanda “ChatGPT” gibi güncel modeller, hızlı ve tutarlı şekilde bilgi sentezlemede çığır açıcı başarıları beraberinde getirse de özgün ve inovatif bilgi üretiminde “insan”ın hâlâ yeri doldurulamaz bir rolü olduğu gerçektir. Üniversiteler, sadece bilgiyi “aktaran” değil onu özgün ve eleştirel şekilde “üreten” merkezler olarak bizzat “insan düşüncesi”nden beslenmeye devam etmek durumundadır. Zira makineler bilgi ve üretime belli katkılar sağlasa da insan için önem taşıyan kritik bilgileri üretebilecek olan yine ancak “insan”dır.

Dünyamız son yıllarda hızla küreselleşmiş olmakla birlikte, yaşamımızda “yerel olan”ın merkezî ve kurucu önemi sürmektedir. Yerelde doğru bilgi ve uygulamayı üretilip ortaya koyabilmek ancak küresel ölçekteki gelişmelerden haberdar olan yerel bilgi ve politika üreticileri sayesinde mümkün olabilir. Bu bağlamda kendi üzerine düşeni yapma vizyonuna sahip olan üniversitemiz, misyonu doğrultusunda küresel ve bölgesel gerçeklikleri gözetken yerel bilgi ve uygulamaların üretilmesine katkı sağlamaya devam etmektedir.

Günümüzde baş döndürücü hızdaki bilimsel ve sosyal değişimlere ayak uydurabilen, üretken ve inovatif insanlar yetiştirmek, günümüz üniversitelerinden beklenen en önemli katkılarının başında gelmektedir. Özellikle dördüncü kuşak üniversitelerin, inovasyona ve üniversite-sanayi iş birliğine özel bir değer ve öncelik veren kurumlar olması gerekmektedir. Üniversiteler, sadece teorik bilgi üreten değil sanayi ve teknoloji alanında üretim temelli katkılar sağlayan kurumlar olmak durumundadırlar. Ülkemizin dünyada hak ettiği konumu almasında ve gelecek vizyonunu gerçekleştirmesinde, günümüz dünyasının gerçekleri ile uyumlu, yenilikçi üniversitelere sahip olmamız giderek artan bir önem taşımaktadır. Bu çerçevede ülkemiz üniversiteleri, araştırmaya ve geliştirmeye büyük bir önem vererek mümkün olduğunca global standartlarda çalışmalar yaparak katma değeri yüksek ürünler üretme azmi içinde olmalıdırlar.

Ülkemizde nispeten yeni kurulmuş olan, özellikle nüfusu daha az olan ilerimizdeki üniversitelerin muazzam bir dinamizme ve gelişme potansiyeline sahip oldukları bir gerçektir. Son yıllarda bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle dünyanın pek çok noktası, belki her bakımdan değilse bile, birçok bakımdan eşitlendi ya da birbirine biraz daha yaklaştı. Doğru yatırım stratejileri ve etkin bir yönetimle yeni üniversitelerimiz, içinde yer aldıkları

şehirlere, ülkemize ve dünyamıza özgün katkılarda bulunma imkânına her zamankinden daha fazla sahiptirler. Üniversitemizin akademik düzeyde birtakım genel hedefleri de olmakla birlikte, Ardahan Üniversitesi esas itibarıyla üzerinde konuşulduğu güzide il Ardahan'ın değer ve potansiyellerinin araştırılmasına ve geliştirilmesine bilimsel düzeyde katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Ardahan ili, doğal yapısı ve spesifik zenginlikleri çerçevesinde kusuz kendine mahsus sektörel önceliklere sahiptir ve bu öncelikleri gözeten, gerçekçi bir büyüme ve kalkınma stratejisine sahip olmak durumundadır. Kalkınma alanında, salt özenme duygusuyla değil gözlemlediğimiz gerçekler temelinde, akılcı, bilimsel ve sağduyulu hamlelerle ilerlenmesi büyük önem taşımaktadır. Esasen, sanayi alanında daha mütevazı hedefleri olsa da ilimiz özellikle hayvancılık, sınır ticareti ve üniversitesi ile ülkemizin en güzide yerlerinden biri olma iddiasındadır. Bu iddianın fiiliyata dönüşmesinde, üniversitemizin sunacağı bilimsel ve kültürel katkı büyük önem taşımaktadır. Bilimsel veriler temelinde, kurumlar arası etkin bir eş güdüm ile mümkün olabilecek olan büyüme ve kalkınmanın sağlanması noktasında üniversitemizin üstlendiği rolü son derece önemsiyoruz.

Ardahan'la ilgili büyük bir boşluğu dolduran ve şimdiden gelenekselleşmiş olan *Ardahan Değerlemeleri*, ilimizin gerçekleştireceği kalkınma atılımında fevkalade aydınlatıcı ve harekete geçirici bir işlevi üstlenmiş olmakla ayrıcalıklı bir akademik ve kültürel değer taşımaktadır. Ardahan'la ilgili pek çok alandaki nitelikli araştırma makalesini bir araya getiren *Ardahan Değerlemeleri*, etkin bir şehir bilgisi üretmeye katkı sağlayabilmesinin yanında, ilimizin varlık ve değerlerinin işlenmesi; zengin potansiyelinin açığa çıkarılması adına yüksek bir akademik bilinç, toplumsal farkındalık ve iş birliği ruhunun harekete geçirilmesine ön ayak olma özelliği taşımaktadır. *Ardahan Değerlemeleri* kitap serisi, Ardahan ilinin meselelerine tamamen bilimsel bir dikkatle eğilmek suretiyle gelişkin bir kent bilincinin oluşması için fevkalade özgün, yararlı katkılar sağlamaya devam edışıyle kanaatimce her türlü takdiri hak ediyor. Editör Doç. Dr. İhsan Kurtbaş başta olmak üzere, emeği geçenleri tebrik ediyor; bu yetkin ve bereketli çalışmanın bilgi üreticileri, uygulamacılar ve genel okurlara en üst düzeyde katkılar sağlamasını temenni ediyorum.

Prof. Dr. Mehmet Biber

Ardahan Üniversitesi Rektörü

ÖN SÖZ

Kalkınma, bir ülkenin veya şehrin ekonomik, ticari, kültürel ve sosyal yapılarının geliştirilerek, insan yaşamının çok boyutlu olarak geliştirilmesi ve en nihayetinde toplum refahının artırılmasıdır. Bunun yanı sıra kalkınma, bir paradigma olup; salt ve her şeye rağmen büyümeyi değil; eğitim, sağlık, kültür, sosyal imkanlar gibi niteliksel gelişmeyi de önceleyen bir anlayıştır. Gündelik kullanımda ulusal büyüme ve kalkınma, yer yer birbirleri yerine kullanılsa da; büyüme daha çok ekonomi odaklıyken; kalkınma ekonomik gelişmenin yanında sosyal ve kültürel açıdan ilerlemeyi de kapsamı bakımından, büyüme kavramından farklılık arz etmektedir.

Kalkınma olgusuna bakıldığında ulusal, bölgesel, yerel ve kırsal kalkınma şeklinde birbiriyle mündemîç olan çeşitli kalkınma türlerinin olduğu görülür. Bunlardan yerel kalkınma belediyecilik açısından, diğerlerinden daha fazla öne çıkan bir olgu olup, yerel kalkınma, ulusal kalkınmanın ana bileşenidir. Yerelde kalkınma olmadan ulusal kalkınma olamaz. Nitekim tüm dünyada kalkınmanın yerel ayağının önemi gittikçe artmakta; bu sebeple yapısal düzenlemeler güncellenmekte ve böylelikle yerel kalkınmanın daha fazla önü açılmaya çalışılmaktadır.

Kavramsal açıdan yerel kalkınma, bölgede veya yörede mevcut olan insan ve kaynak potansiyelinin verimli bir şekilde kullanılarak; yerelde yaşayan insanların olumlu ve ileri yönde gelişmesini sağlamak üzere kararlar alınması ve uygulamalarda bulunulması faaliyetidir. Bu bağlamda, modern dünyanın gerekleri de göz önünde bulundurularak, yerel kalkınmada kritik önemi haiz olan birkaç hususa vurgu yapmak faydalı olabilir.

Birincisi, yerel kalkınma sadece belediyeler veya diğer yerel kamu kurum ve kuruluşlarının tek başına ortaya koyabileceği bir etki değil; üniversitelerden, sivil toplum örgütlerine; esnaftan özel sektör kuruluş-

larına kadar toplumun farklı kesimlerinin topyekûn oluşturabileceği bir sinerjidir.

İkincisi, yerel kalkınma yerel aktörlerin işbirliğinin sağlanması, beşeri sermayenin niteliğinin arttırılması, kamunun öncülük ve rehberliğinin gözetilmesi gibi gerçekçi ve uygulanabilir stratejik hedefleri gözetmesi ve hepsinden önemlisi bu hedeflerin gerçekleşmesinin tarafı ve ısrarcısı olunması ile mümkün kılınabilir.

Üçüncüsü, yerel kalkınmada belediyeler kamu yararını gözetebildiği ölçüde, sağlıklı bir yerel kalkınma anlayışı ortaya koymuş olurlar. Bu anlamda yerel yönetimlerin, parklar, bahçeler, yeşil alanlardan, sosyal, kültürel ve sanatsal kurslara; kreş, huzurevi, kütüphane gibi amme hizmeti veren yapılardan kentin marka değerinin arttırması için yapılan stratejik politikaların hayata geçirilmesine kadar her türlü faaliyetinde toplum yararı gözetmesi, yerel kalkınmanın sağlıklı olabilmesinin önemli koşullarındandır.

Dördüncüsü, yerel dinamikler ve yerelin kendine has kıymetleri ve potansiyellerinin göz önünde bulundurularak planlama yapılması, uygulamada bulunulması, yerel kalınma için oldukça önemlidir. Keza, yerel ekonomilerin rekabet edebilme gücünün arttırılması, istihdam sağlanması, işsizliğin azaltılması, göçün durdurulması, bölgenin yerli ve yabancı yatırımcılar için bir cazibe noktası haline getirilmesi ve en nihayetinde ulusal ekonomiye kayda değer katkı sağlanabilmesinin ön koşulu, yöreye has maddi ve manevi değerler ile yer altı ve yer üstü zenginliklerinin en doğru şekilde değerlendirilmesidir.

Beşincisi, belediyeler, yerel yönetim organı olarak, yerel kalkınmanın en önemli aktörlerinden biridir. Dünyada, küreselleşme, nüfusun artması, teknolojik ilerlemeler, kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler gibi değişim ve dönüşümlerin yedeğinde yerel yönetimlerin rolü ve önemi daha fazla artmıştır. Buna bağlı olarak yakın zamana kadar kanıksanmış olan rutin belediyeçilik anlayışının yerini çağdaş belediyeçilik yaklaşımı, başka bir ifadeyle yeni nesil belediyeçilik anlayışı almıştır.

Bu bağlamda günümüzde yerel kalkınmada belediyeler, zannımca şu iki hususa önem vermelidir. Birincisi kalkınma insan odaklı olmalıdır. Zira belediyeçilik anlayışında alt yapı, park ve bahçe düzenlemesi gibi geleneksel belediyeçilik hizmetlerinin yanı sıra sosyal, ekonomik, kültürel kalkınma ve kentlilik bilincinin oluşturulması gibi uygulamalar gittikçe daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. İkincisi belediyeçilik

hizmetleri misyonu itibariyle çok boyutlu olmalıdır. Şöyle ki, belediyeler yerel kalkınma sürecinde toplumun farklı kesimlerini sürece dahil ederek demokratik katılımı önemsemek ve yerel kaynakları verimli bir şekilde kullanarak yerelin kalkınmasını önceleme gibi amaçlara odaklanmalıdır.

Bu bağlamda Ardahan ilimiz; ülkemiz ekonomisi ve kalkınması için kayda değer ölçüde önemli potansiyeller barındırmaktadır. Tarihin en eski dönemlerinden bu yana Anadolu'nun en önemli yerleşim merkezlerinden biri olan ilimiz, kadim tarihi, coğrafi konumu, sınır ticareti, doğa ve coğrafi güzellikleri, turizm potansiyeli, tarım ve hayvancılık ürünleri, süt ve süt ürünleri, bal üreticiliği gibi kıymetleri ile Ülkemizin en önemli ve güzide illerinden biridir. Bu çerçevede, Ardahan'ımızın sahip olduğu yerel cevherlerin ortaya çıkarılması, nakşedilmesi ve ulusallaştırılması noktasında her türlü çabayı oldukça önemsiyoruz.

Bu noktada Editörlüğünü Üniversitemiz öğretim üyesi Doç. Dr. İhsan Kurtbaş'ın yaptığı *Ardahan Değerlemeleri* kitap serisi, ilimizin yer altı ve yer üstü zenginlikleri; somut ve soyut değerleri ile zengin potansiyellerinin bilimsel bir yöntemle işlenmesi ve sistematize edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sene dördüncüsü basılan kitap serisi hem gelenekselleşmiş olması; hem de ilimize yönelik geniş ve bütünlüklü bir envanter olma özelliği taşıması bakımından son derece önemli bir kıymet taşımaktadır. Bu noktada Doç. Dr. İhsan Kurtbaş hocamızı kutluyor ve teşekkür ediyoruz. Ayrıca kitaba ülkemizin dört bir yanından makale göndererek katkı sunan akademisyenlere ve araştırmacılara teşekkürlerimizi iletiyoruz.

Kitabın ilimiz için faydalı olmasını diliyorum, saygılar sunuyorum.

Faruk Demir

Ardahan Belediye Başkanı

EDİTÖRDEN

Şehirlerin tıpkı birey ve toplumlar gibi belirgin bir üslubu ve miras olarak kuşaktan kuşağa aktarabileceği muhteiyatı, erdem, ahlak ve nasihat yüklü güçlü ve kuşatıcı bir hikâyesi olmalıdır. Nitekim şehirler, insan topluluğu, bina sistematığı, kurum ve kurallardan müteşekkil bir yaşam alanı olmayıp birbirine mündemiç olan fiziksel ve tinsel boyutlarıyla mistik kreasyondur. En azından normatif açıdan böyle olması gerekir diye düşünüyorum. Bu anlamda, kenti anlatan ve kent imajını etkileyen her türlü metin, nihai kertede aynı hikâyeyi pekiştirmeye yarayan kompozisyonun parçaları ve alt-metinleri olmak durumundadır. Bu çerçevede, kamu kurumlarından sivil toplum kuruluşlarına ve hatta gazete metinlerinden tanıtım broşürlerine kadar farklı ve çeşitli platformlarda şehri konu alan irili-ufaklı her türlü metnin misyonda insicama; bilimsel temeli olan kuşatıcı bir amaca ve ciddi bir üsluba sahip olması kritik önemi haiz bir konudur.

Bu bağlamda kurumsal platformlarından gündelik hayatın pratiklerine kadar kendine has, özgün bir anlatısı olmayan şehirler, dilsiz ve özensizdir. Zannımca nirengi nokta, öz kıymetlerden yola çıkılarak bünyeye uygun olarak inşa edilemeyen kent metinlerinin şehri ileri itmekten ziyade, geri çekeceği gerçeğidir. Bu bakış açısı ile bu sene dördüncüsü ile huzurlarınızda olan *Ardahan Değerlemeleri* kitap serisi, bir arkeolog edasıyla şehrin gizil güçlerini ve derinlikteki kıymetlerini ortaya çıkarmaya çabalarken bir hekim edasıyla önce zarar vermemeye gayret etmektedir. Bunu yaparken bir mühendis edasıyla çok sayıda fonksiyonu olan parçaları bir araya getirerek işleyen bir sistem kurmaya çaba gösterirken bir edebiyatçı edasıyla bunu titiz ve insicamlı bir üslupla inşa etmeye özen göstermektedir. Böylelikle oluşacak nihai envanterle kitabın asli hedeflerinin yanı sıra şehrin kapsayıcı bir üst anlatısı ve güçlü bir hikâyesinin teşkil edilmesine öncül ve öncü bir katkı sağlanması da amaçlanmaktadır.

Bu anlayış ve kültürle gelenekselleşen *Ardahan Değerlemeleri*'nin ülke çapında gördüğü teveccühten dolayı, projeye destek olan akademisyenler ve araştırmacılar başta olmak üzere, ilimizin yöneticilerine, halkımıza ve içinde bürokratlarının da yer aldığı şehrin profesyonellerine teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca gerek *Ardahan Değerlemeleri*'nin bu sayısının basımı için maddi destek sağlayarak projeye asli görevini yapmasının rahatlığını sağlayan gerekse sonraki sayılar için bizleri yönlendirerek *Ardahan Değerlemeleri*'ne önem ve kıymet veren Ardahan Belediye Başkanı Sayın Faruk Demir Bey'e ve sayın başkanın şahsında Ardahan Belediyesine teşekkür ederim. Ayrıca bu sayıya makale göndererek destek olan ve emek veren ülkemizin dört bir yanından bölüm yazarlarımıza şükranlarımı sunuyorum. Ve bilhassa konusu Ardahan olan çalışmalar başta olmak üzere, her türlü çalışmada kıymetli desteğini bizlerden esirmeyen; bilgi ve tecrübeleriyle yolumuzu aydınlatan Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Mehmet Biber hocamıza hassaten teşekkürlerimi arz ediyorum.

Daha önce de ifade ettiğim üzere, sizler bu sayıyı okurken bizler *Ardahan Değerlemeleri*'nin bir sonraki sayısı için yollarda olacağız. Kitabın yerkürenin güzellik havzası olan Ardahan'ımız, ülkemiz ve tüm insanlık için hayırlara vesile olmasını dilerim.

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş
Ardahan Ekonomik ve Sosyal
Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI	III
HAKEM HEYETİ	IX

ARDAHAN'IN SOSYOEKONOMİSİ

BÖLÜM 1

ARDAHAN İLİNDE KONUT SEKTÖRÜNÜN EKONOMİPOLİTİĞİ

Sosyoekonomik Parametreler Üzerinden Analitik Bir Analiz

GİRİŞ	1
1. TEORİK ÇERÇEVE	5
1.1. KENT VE KONUT: TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1.1. Konutun İşlevleri	7
1.1.2. Konutların Özellikleri ve Nitelikleri	10
1.2. KONUT SORUNU VE REFAH DEVLETİ	12
1.3. KONUT PİYASASI VE TALEBİ	16
1.4. TÜRKİYE'DE KONUT POLİTİKASI VE SORUNLARI: TARİHSEL VE ANALİTİK BİR DEĞERLENDİRME	20
2. İKİNCİL VERİLER ÜZERİNDEN AMPİRİK ANALİZ	26
2.1. TÜRKİYE'DE KONUT SEKTÖRÜNÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ	26
2.2. ARDAHAN İLİNDE KONUT VE İNŞAAT SEKTÖRÜ	32
2.2.1. Ardahan İlinde Konut Piyasası	32
2.2.1.1. İllerde Yaşam Endeksinde Ardahan'da Konut	32
2.2.1.2. Ardahan İlının Nüfus İstatistikleri ve Nüfus Projeksiyonu	33
2.2.1.3. Göç Etme Nedenine Göre İllerin Verdiği Göç Oranı	34
2.2.2. Ardahan İlinde Konut ve İnşaat İstatistikleri	36
2.2.2.1. İllere Göre Yapı Kullanma İzin Belgesi Verilen Dairelerin Yüz Ölçümü Bilgileri	38

2.2.2.2. İllere Göre Bina Kat Sayıları	40
2.2.2.3. İllere Göre Konutlardaki Ortalama Oda Sayısı.....	42
2.2.2.4. İllere Göre Konutların Kullanım Kolaylığı Durumu (Borulu Su, Tuvalet ve Banyo)	43
2.2.2.5. İllere Göre Konutlarda Asansör ve Otopark Bulundurma Durumları	45
2.2.2.6. İllere Göre Isınma Sistemleri Kullanım Durumları İstatistikleri.....	47
2.2.2.7. İllere Göre Çeşitli Parametreler Açısından Hane halkı Sayısı ve Oranı....	50
2.3. ARDAHAN İLİNDE KONUT MÜLKİYET DURUMU, KONUT SATIŞI VE KİRALAMA İSTATİSTİKLERİ.....	52
2.3.1. İllere Göre Konut Mülkiyet Durumu.....	53
2.3.2. Ardahan İlinde Konut Satış İstatistikleri	54
2.3.3. Ardahan İli Satılık ve Kiralık Konutlarda Fiyat Değişimi	58
2.3.4. Ardahan'da İl Genelinde Satılık ve Kiralık Konutlar İçin Yıllık Ortalamalar	59
3. SONUÇ.....	61
KAYNAKÇA.....	64

BÖLÜM 2

ARDAHAN İLİNDE KALKINMAYI SINIRLANDIRAN ENGELLERİN İSM-MICMAC VE DEMATEL YAKLAŞIMLARIYLA ANALİZİ

GİRİŞ.....	69
1. MATERYAL VE YÖNTEM.....	70
1.1. ARAŞTIRMA SAHASI.....	70
1.2. İSM VE MICMAC TEKNİKLERİ	72
1.3. DEMATEL YÖNTEMİ	74
2. İSM-MICMAC-DEMATEL ANALİZİ VE BULGULAR	75
2.1. YAPISAL İÇ ETKİLEŞİM MATRİSİNİN (SSİM) GELİŞTİRİLMESİ	76
2.2. ERİŞİLEBİLİRLİK MATRİSİ.....	77
2.3. SEVİYE BÖLÜMLEME VE KONİK MATRİS GELİŞTİRME.....	78
2.4. İSM TABANLI MODEL (DİYAGRAF)	80
2.5. MICMAC BULGULARI	81
2.6. DEMATEL BULGULARI.....	82
3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	87
KAYNAKÇA.....	89

BÖLÜM 3
ARDAHAN'IN YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI: ÇİFTLİK HAYVANI ATIKLARINDAN
BİYOGAZ ENERJİ POTANSİYELİNE BİR BAKIŞ

GİRİŞ.....	93
1. BİYOGAZ ÜRETİM VE KULLANIM ALANLARI	94
2. BİYOGAZ ÜRETİMİ AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI	95
3. KÜRESEL BAĞLAMDA BİYOENERJİ	96
4. TÜRKİYE'DEKİ YENİLENEBİLİR ENERJİ VE BİYOGAZ POTANSİYELİ	98
5. ARDAHAN İLİNİN BİYOGAZ ÜRETMEDE KULLANILABİLECEK HAM MADDELERİ	100
5.1. ARDAHAN İLİNİN HAYVANSAL VARLIKLARI	100
5.2. ARDAHAN İLİNİN BİTKİSEL ATIK POTANSİYELİ	102
6. MATERYAL VE YÖNTEMLER.....	103
6.1. MEVCUT BİYOGAZ DÖNÜŞTÜRME TEKNOLOJİLERİ	106
7. BULGULAR.....	107
7.1. BİYOGAZ VERİM HESAPLAMALARI	107
7.1.1. Hayvansal Kaynaklardan Elde Edilebilecek Ev Tipi İçin Enerji Miktarı.....	107
7.1.2. Ardahan İlinin Biyogaz Potansiyelinin Ölçülmesi.....	108
7.2. ARDAHAN İLİNDE YAŞAYANLARIN BİYOGAZ ÜRETİMİ İLE İLGİLİ YAŞANAN ENGELLER	
HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	111
8. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	113
KAYNAKÇA.....	115

BÖLÜM 4
ARDAHAN İLİNDE YAŞAYANLARIN SPİRİTÜEL İYİ OLUŞLARI
VE ÇEVRE ETİĞİ YAKLAŞIMLARI

Giriş	119
1. AMAÇ	123
2. ÇALIŞMA SORULARI	124
3. YÖNTEM	124
3.1. ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	124
3.2. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER	124
3.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	124
3.4. ARAŞTIRMAYA ALINMA VE DIŞLANMA KRİTERLERİ	125
3.5. VERİLEN TOPLANMASI	125
3.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	125
3.6.1. Tanıtıcı Bilgi Formu.....	125

3.6.2. Üç-Faktörlü Spiritüel İyi Oluş Ölçeği	125
3.6.3. Çevre Etiği Yaklaşımları Ölçeği	126
3.7. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	126
3.8. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ	127
4. BULGULAR	127
5. TARTIŞMA	132
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	137
KAYNAKÇA	139

BÖLÜM 5

ARDAHAN İLİ OKUL YÖNETİCİLERİNİN DUYGUSAL EMEK DÜZEYLERİ

GİRİŞ	143
1. LİTERATÜR ÖZETİ	145
2. ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ	148
3. BULGULAR	149
4. SONUÇ	159
KAYNAKÇA	162

ARDAHAN'DA TARIM VE HAYVANCILIK

BÖLÜM 6

ARDAHAN İLİNDE HAYVANCILIK DESTEKLERİ

1. ARDAHAN İLİ HAYVANCILIĞI	169
1.1. ARDAHAN İLİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	169
1.2. ARDAHAN İLİNDE HAYVANCILIK	171
2. MATERYAL VE METOT	172
3. ARDAHAN İLİNDE VERİLEN DESTEKLEME KALEMLERİ	172
4. ARDAHAN İLİNDE VERİLEN DESTEKLERİN ETKİNLİĞİ	177
5. TARTIŞMA	182
6. SONUÇ	185
KAYNAKÇA	186

BÖLÜM 7
ARDAHAN İLİNİN BÜYÜK MEMELİ TÜRLERİ VE ÖNEMLİ YAŞAM ALANLARI

GİRİŞ.....	187
1. MATERYAL VE METOT	188
2. BULGULAR	191
2.1. ARDAHAN İLİ ÖZELLİKLİ YABAN HAYVANI ALANLARI	197
2.2. ÖZELLİKLİ YABAN HAYVANI ALANLARI İZLEME PLANI.....	199
2.3. İZLEME SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	200
3. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	201
TEŞEKKÜRLER	203
KAYNAKÇA.....	204

BÖLÜM 8
ARDAHAN İLİNDE KOYUNCULUĞUN MEVCUT DURUMU VE GELECEĞE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

GİRİŞ.....	207
1. ARDAHAN İLİ TARIMSAL YAPI GENEL BİLGİLERİ	210
2. ARDAHAN İLİNDE HAYVANCILIĞIN MEVCUT DURUMU.....	211
3. ARDAHAN İLİ KÜÇÜKBAŞ HAYVAN İŞLETMELERİNİN GENEL DURUMU.....	215
4. ARDAHAN İLİNDE KÜÇÜKBAŞ HAYVAN VARLIĞI.....	216
4.1. KÜÇÜKBAŞ HAYVANSAL ÜRETİM.....	218
4.1.1. Süt Üretimi.....	218
4.1.2. Ardahan İli Kırkılan Hayvan Sayıları ve Yapağı, Tiftik Üretimi	219
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	221
KAYNAKÇA.....	225

BÖLÜM 9
ARDAHAN'DA ÜRETİLEN KAŞAR PEYNİRLERİNİN BAZI FİZİKOKİMYASAL VE MİKROBİYOLOJİK ÖZELLİKLERİ

GİRİŞ.....	227
1. MATERYAL VE METOT	230
1.1. PEYNİR ÖRNEKLERİ.....	230
1.2. FİZİKSEL VE KİMYASAL ANALİZLER	230
1.2.1. Kuru Madde Tayini.....	230
1.2.2. Yağ Tayini (%).....	230
1.2.3. Kuru Maddede Yağ Tayini (%).....	230

1.2.4. Tuz Miktarı Tayini (%)	231
1.2.5. Kuru Maddede Tuz Tayini.....	231
1.2.6. Titre Edilebilir Asitlik Tayini.....	231
1.3. MİKROBİYOLOJİK ANALİZLER	232
1.3.1. Toplam Aerobik Mezofilik Bakteri Sayımı.....	232
1.3.2. Laktik Asit Bakteri (LAB) Sayımı	232
1.3.3. Laktokok Sayımı	232
1.3.4. Koliform Grubu Bakteri Sayımı.....	233
1.3.5. Enterobacteriaceae Sayımı.....	233
1.3.6. Maya ve Küf Sayımı	233
2. BULGULAR VE TARTIŞMA	233
2.1. FİZİKOKİMYASAL BULGULAR	233
2.1.1. Kuru Madde Değerleri.....	233
2.1.2. Yağ Değerleri	234
2.1.3. Titre Edilebilir Asitlik Değerleri (TA)	235
2.1.4. pH Değerleri	236
2.1.5. Tuz Değerleri.....	236
2.1.6. Kuru Maddede Tuz Miktarları.....	237
2.2. MİKROBİYOLOJİK ANALİZ SONUÇLARI.....	237
2.2.1. Toplam Aerobik Mezofilik Bakteri (TAMB) Sayısı.....	238
2.2.2. Laktik Asit Bakteri Sayıları (LAB)	238
2.2.3. Laktokok Sayıları	239
2.2.4. Maya ve Küf Sayıları	240
2.2.5. Koliform Bakteri Sayıları	241
3. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	242
KAYNAKÇA.....	244

BÖLÜM 10

ARDAHAN'DA FIĞ YEM BİTKİSİNİN GÜNÜMÜZDE VE İKLİM DEĞİŞİMİNE BAĞLI GELECEKTE OLASI YAYILIŞ ALANLARINDAKİ DEĞİŞİMİN MAXENT MODELİ İLE BELİRLENMESİ

GİRİŞ.....	247
1. MATERYAL VE YÖNTEM.....	249
1.1. ÇALIŞMA ALANI	249
1.2. TÜR VERİLERİ.....	249
1.3. İKLİM DEĞİŞKENLERİ	250

1.4. İSTATİSTİKSEL ANALİZ.....	252
2. BULGULAR.....	254
3. TARTIŞMA VE SONUÇ	260
KAYNAKÇA.....	262

ARDAHAN'IN MEDİKAL KAYNAKLARI

BÖLÜM 11 ARDAHAN-GÖLE YÖRESİNDE ETNOMEDİKAL BİTKİLER VE KULLANIM ALANLARI

GİRİŞ.....	269
1. MATERYAL VE METOT	270
1.1. ETİK ONAY.....	270
1.2. ÇALIŞMA ALANI	270
1.3. VERİ TOPLANMASI	271
1.4. Veri ANALİZİ.....	272
2. BULGULAR.....	272
3. TARTIŞMA	275
4. SONUÇ.....	279
TEŞEKKÜR.....	279
KAYNAKÇA.....	280

BÖLÜM 12 ARDAHAN'DA YETİŞEN YABANI ÇİLEK ÇEŞİTLERİNİN ANTİMİKROBİYAL, ANTİOKSİDAN VE ANTİMUTAJENİK AKTİVİTELERİNİN ARAŞTIRILMASI

GİRİŞ.....	283
1. MATERYAL VE YÖNTEM	285
1.1. ARAŞTIRMA MATERYALİ VE EKSTRAKSİYON	285
1.1.1. Toplam Fenolik Madde, Toplam Flavonoid Madde ve Toplam Askorbik Asit Tayini	286
1.1.2. Toplam Antosiyanin Tayini	286
1.1.3. Antioksidan Kapasite Tayini.....	287
1.1.4. Antimikrobiyal Aktivite.....	287
1.1.5. Antimutajenik Aktivite.....	288
1.2. İSTATİSTİKSEL ANALİZLER.....	288
2. BULGULAR.....	289

2.1. BİYOKİMYASAL ANALİZ SONUÇLARI	289
2.2. ANTİMİKROBİYAL ANALİZ SONUÇLARI	289
2.3. ANTİMUTAJENİK ÇALIŞMA SONUÇLARI	290
3. TARTIŞMA	291
4. SONUÇ	294
TEŞEKKÜR	294
KAYNAKÇA	295

BÖLÜM 13

ARDAHAN YÖRESİNDE YETİŞEN BAĞA YAPRAĞI BİTKİSİNİN (*Plantago asiatica L.*) ANTİMİKROBİYAL VE ANTIOKSİDAN ETKİ POTANSİYELİ

GİRİŞ	299
1. MATERYAL VE YÖNTEM	301
1.1. EKSTRAKTLARIN HAZIRLANMASI	302
1.2. ANTİMİKROBİYAL AKTİVİTE TAYİNİ	302
1.3. BİYOKİMYASAL ANALİZLER	302
1.4. İSTATİSTİKSEL ANALİZLER	303
2. BULGULAR	303
3. TARTIŞMA	305
TEŞEKKÜR	306
KAYNAKÇA	307

BÖLÜM 14

ARDAHAN İLİ ARICILIK İŞLETMELERİNİN YAPISAL DURUMU

GİRİŞ	309
1. MATERYAL VE YÖNTEM	312
2. BULGULAR	312
2.1. ARICILIK ŞEKLİ	312
2.3. ARICILIK FAALİYETİ YAPMAKTAKİ AMAÇ	313
2.4. İŞLETMELERİN KREDİ KULLANIMI, GELİR-GİDER VE ÜRETİM DURUMLARI	314
2.5. ORGANİK ARICILIK VE ARICILIK BİRLİĞİNE ÜYELİK DURUMU	316
2.6. ARICILIĞI ÖĞRENME YÖNTEMİ	316
2.7. PAZARLAMA	317
3. TARTIŞMA	318
4. SONUÇ	320
KAYNAKÇA	322

BÖLÜM 15
ARDAHANDA ARICILARIN ÜRETİM DÖNEMİNDEKİ UYGULAMA EĞİLİMLERİNİN
BELİRLENMESİ

GİRİŞ.....	325
1. MATERYAL VE YÖNTEM.....	326
2. BULGULAR VE TARTIŞMA	327
2.1. İLKBAHAR YEMLEMESİ YAPILMA DURUMU VE SÜRESİ.....	327
2.2. DAMIZLIK KULLANIMI, ANA ARININ YETİŞTİRME YÖNTEMİ VE KULLANIM SÜRESİ	329
2.3. İLKBAHAR VARROA MÜCADELESİ VE KULLANILAN İLAÇLAR	332
2.4. ERKEN İLKBAHAR KOLONİ GÜCÜ	333
2.5. OĞUL DÖNEMİ UYGULAMALARI.....	334
3. SONUÇ.....	337
KAYNAKÇA.....	339

ARDAHAN'IN TARİH, EDEBİYAT VE KÜLTÜRÜ

BÖLÜM 16
ARDAHAN'IN ORTA ÇAĞ ASKERÎ VE DİNÎ YAPILARI

GİRİŞ.....	343
1. ARDAHAN TARİHÇESİ.....	345
2. ARDAHAN'DAKİ ORTA ÇAĞ ASKERÎ YAPILARI.....	346
2.1. ÇILDIR'DAKİ ORTA ÇAĞ ASKERÎ YAPILARI.....	347
2.1.1. Şeytan Kalesi	347
2.1.2. Kurtkale	348
2.2. MERKEZ İLÇEDEKİ ORTA ÇAĞ ASKERÎ YAPILARI.....	349
2.2.1. Kazan Kale	349
2.2.2. Bağdaşan (Kinzodamal) Kalesi.....	350
2.2.3. Altaş (Huri) Kalesi	350
2.3. HANAK'TAKİ ORTA ÇAĞ ASKERÎ YAPILARI	351
2.3.1. Sevimli (Vel) ve Çayağzı (Kırnay) Kaleleri.....	351
2.4. GÖLE'DEKİ ORTA ÇAĞ ASKERÎ YAPILARI.....	352
2.4.1. Kalecik Kalesi	352
2.4.2. Dedeşen (Orta Çağ Arkeolojik Alanı) Kalesi	353
2.5. POSOF'TAKİ ORTA ÇAĞ ASKERÎ YAPILARI	354

2.5.1. Mere Kalesi	354
2.5.2. Cak ve Tuya Kaleleri	355
2.5.3. Kolköy ve Kumlukoz Kaleleri	355
2.5.4. Savaşır (Cancak) ve Süngülü (Arile) Kaleleri	356
2.5.5. Erim (Dodopal) Kalesi	357
3. ARDAHAN'IN ORTA ÇAĞ DİNÎ YAPILARI.....	357
3.1. MERKEZ İLÇEDEKİ ORTA ÇAĞ DİNÎ YAPILARI.....	358
3.1.1. Yalnızçam (Sindiskom) Kilisesi.....	358
3.1.2. Yokuşdibi (Lori) Kilisesi.....	359
3.1.3. Çetinsu (Beberek) Kilisesi.....	359
3.1.4. Çeğilli (Revas) Kilisesi	360
3.1.5. Kartalpınar Kilisesi	360
3.1.6. Kazan Kale Kilisesi	361
3.1.7. Ölçek Kilisesi	361
3.1.8. Ölçek-Kuzeydoğu Kilisesi	362
3.1.9. Ölçek-Kalecik Tepesi Kilisesi.....	362
3.1.10. Balıkçılar (Duduna) Kilisesi	362
3.1.11. Halil Efendi Mahallesi Kilisesi	363
3.2. GÖLE İLÇESİNDEKİ ORTA ÇAĞ DİNÎ YAPILARI.....	363
3.2.1. Budaklı (Cicor) Kilisesi.....	363
3.2.2. Bellitepe Kilisesi	363
3.2.3. Gümüşparmak (Dedeşen) Kilisesi	364
3.2.4. Dört Kilise Manastırı.....	364
3.3. POSOF İLÇESİNDEKİ ORTA ÇAĞ DİNÎ YAPILARI	364
3.3.1. Mere Kalesi Kilisesi	364
3.4. ÇILDIR İLÇESİNDEKİ ORTA ÇAĞ DİNÎ YAPILARI.....	365
3.4.1. Kurtkale Şapeli	365
3.4.2. Kurtkale'nin Doğusundaki Şapel	366
3.4.3. Şeytan Kalesi Şapeli.....	366
3.4.4. Akçakale Adası Kilisesi	367
3.4.5. Kotanlı (Sikirip/Skarebi) Kilisesi	367
3.4.6. Öncül (Tskarostavi) Kilisesi.....	367
3.5. HANAK İLÇESİNDEKİ ORTA ÇAĞ DİNÎ YAPILARI	368
3.5.1. Gogiba Kilisesi.....	368
4. SONUÇ.....	369
KAYNAKÇA.....	371

BÖLÜM 17
ARDAHAN BÖLGESİNE AİT MASALLARIN İLETTİĞİ DEĞERLER BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ

GİRİŞ.....	385
1. YÖNTEM	386
2. ÇALIŞMA GURUBU	386
3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI VE VERİLERİN ANALİZİ	387
4. BULGULAR.....	389
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	412
KAYNAKÇA.....	415

BÖLÜM 18
100. YILINDA ARDAHAN BASIN TARİHİ (1922-2022)

GİRİŞ.....	417
1. VİLAYET GAZETELERİNDEN BUGÜNE TÜRKİYE'DE YEREL BASIN	418
2. YEREL BASININ ÖZELLİKLERİ/SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	423
3. ARDAHAN'DA YEREL BASIN.....	427
3.1. DERGİLER.....	428
3.1.1. Yeşil Yuva (1922)	428
3.1.2. Ormancı (1951)	429
3.1.3. Kars İli (1966).....	430
3.1.4. Posof Halk Eğitimi (1970)	430
3.1.5. Rençber (1970)	430
3.1.6. Ardahan (1976)	430
3.1.7. Kars'ım (1976).....	431
3.1.8. Posof (1986)	431
3.1.9. Ardahan-İğdır ve Karslının Sesi (1991)	432
3.1.10. Posof'un Sesi (1992).....	432
3.1.11. Yeşil Göl (1995)	432
3.1.12. Posof (1997).....	432
3.1.13. Sağlıkta Ardahan'ın Sesi (1997)	433
3.1.14. Cilvana'nın Sesi (1999).....	433
3.1.15. Posof (1999)	433
3.1.16. Serhat Ardahan (1999).....	434
3.1.17. Kars-Ardahan Barosu (2000).....	434

3.1.18. Kars-Ardahan-Iğdır (2000).....	434
3.1.19. Serhat Kültür (2002).....	435
3.1.20. Bizim Ahıska (2004).....	435
3.1.21. Fransa'dan Posof'un Sesi (2005).....	435
3.1.22. Hafıza (2005).....	435
3.1.23. Serhat (2005).....	436
3.1.24. Ardahan Valiliği (2006).....	436
3.1.25. Ardahan Meslek Yüksekokulu (2007)	436
3.1.26. Hoçvan Haber (2009)	437
3.1.27. Hoçvan'ın Sesi (2009)	437
3.1.28. ARÜ Kampüs Haber Bülteni (2010)	437
3.1.29. Harman (2010).....	437
3.1.30. Kars (2010)	438
3.1.31. Bal Peteği (2011)	438
3.1.32. Göleli Gelin (2011)	438
3.1.33. Kaisiad (2011).....	439
3.1.34. Kasiret (2011)	439
3.1.35. Serhat İlleri (2011)	439
3.1.36. Serhatlılar (2011)	439
3.1.37. Prof. Dr. A. Mecit Doğru (2012).....	440
3.1.38. Kar Tanesi (2012)	440
3.1.39. Soğuk Güneş (2012).....	440
3.1.40. Tebeşirli Eller (2012).....	440
3.1.41. 75. Şehir (2013)	441
3.1.42. Ardahan (2013).....	441
3.1.43. Erzade (2013).....	441
3.1.44. Posof Lisesi (2013).....	441
3.1.45. Pusula (2013).....	442
3.1.46. Serhad (2013).....	442
3.1.47. Turkuaz (2013)	442
3.1.48. Türkgözüm (2013)	442
3.1.49. Belediye (2014).....	443
3.1.50. Kardelen (2014).....	443
3.1.51. KÜNİB Haber (2014).....	443
3.1.52. Lise Defteri (2014)	443

3.1.53. Serhattaki Okura (2014)	444
3.1.54. ARÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (2015)	444
3.1.55. Belgü (2015)	445
3.1.56. Ekonomi (2015)	445
3.1.57. Işığa Karışanlar (2015)	446
3.1.58. Karkent (2016)	446
3.1.59. Teneffüs (2016)	446
3.1.60. Göle’de İmece Zamanı (2017)	446
3.1.61. Göle’nin Kandilleri (2017)	447
3.1.62. Posof Araştırmaları (2017)	447
3.1.63. Serhat Yaşam (2017).....	447
3.1.64. Ardahan Araştırmaları (2018).....	448
3.1.65. Serhatip (2018)	448
3.1.66. Ardahan Belediyesi (2019).....	448
3.1.67. Ardahan’ın Sesi (2019).....	448
3.1.68. Serhat Yaşam (2019).....	449
3.1.69. Zemheri (2019).....	449
3.1.70. 23 Şubat Çocuk (2020)	449
3.1.71. Ardahan (2020)	450
3.1.72. Ardahan Barosu (2020)	450
3.1.73. Ünlem (2021)	450
3.1.74. Kuzeydoğu Anadolu (2022)	450
3.1.75. Spektrum (2022)	450
3.1.76. 81 Çalığıuşu Ardahan (2022).....	451
3.2. GAZETELER	451
3.2.1. Küçük Mektepli (1932)	451
3.2.2. Doğu Postası (1947).....	452
3.2.3. Ardahan (1953)	452
3.2.4. Ardahan’ın Sesi (1953).....	453
3.2.5. Serhad Ardahan (1953)	453
3.2.6. Kurtuluş Ardahan (1953)	454
3.2.7. Işık (1955).....	454
3.2.8. Hakikat (1960)	454
3.2.9. 23 Şubat (1962)	454
3.2.10. Alay Postası (1966).....	455

3.2.11. Yeşil Göle (1968)	455
3.2.12. Ardahan'ın Sesi (1972).....	456
3.2.13. Fakir Dostu (1974).....	456
3.2.14. Göle Garnizon Postası (1974)	456
3.2.15. Ardahan'da Sabah (1977).....	456
3.2.16. Yeni Doğu Anadolu (1980).....	457
3.2.17. Ardahan'ın Sesi (1985).....	457
3.2.18. Ardahan Haber (1986).....	457
3.2.19. Posof'un Sesi (1987).....	457
3.2.20. Yeni İstiklâl (1992).....	458
3.2.21. Ardahan Vilayet Haber (1993)	458
3.2.22. Ardahan Ekspres (1995).....	458
3.2.23. Göle Postası (1995).....	458
3.2.24. Serhat Diyarı Posof (1995)	459
3.2.25. Siyasal Birikim (1996).....	459
3.2.26. Ardahan'ın Sesi (1997)	459
3.2.27. Başkent'ten Posof'un Sesi (1997)	459
3.2.28. Posof Hür Ses (2002)	460
3.2.29. Ardahan Medya (2004)	460
3.2.30. Süreç (2004)	460
3.2.31. Hudut (2004).....	461
3.2.32. Kuzey Doğu Anadolu (2005)	461
3.2.33. Posof Sınır (2005)	461
3.2.34. Ardahan Haber (2008).....	461
3.2.35. Çıldır'ın Sesi (2008).....	462
3.2.36. Ardahan Alsancak (2010).....	462
3.2.37. Ardahan Serhat Haber (2010)	462
3.2.38. Kampüs Haber Gazetesi (2010)	462
3.2.39. Son Vilayet (2010)	462
3.2.40. Yeni Gözlem Gazetesi (2010)	463
3.2.41. Ardahan Gündem (2011).....	463
3.2.42. Çıldır (2011)	463
3.2.43. Çıldır Manşet (2011)	463
3.2.44. Hanak-Damal (2011)	463
3.2.45. Göle'de Yarın (2012).....	464

3.2.46. Serhat'ta Gündem (2012).....	464
3.2.47. Doğu Güneşi (2013)	464
3.2.48. Göle Haber (2013).....	464
3.2.49. Ardahan Ses (2014)	465
3.2.50. Posof Haber (2014)	465
3.2.51. Ardahan Doğuş (2016).....	465
3.2.52. Kurşun Kalem (2016).....	465
3.2.53. Ardahan Tanıtım Günleri (2017).....	465
3.2.54. Teneffüs (2017)	466
3.2.55. Ardahan Şehir (2018).....	466
3.2.56. Kırmızı Elma (2018)	466
3.2.57. Yalnızçam Kayak Merkezi (2018)	466
4. SONUÇ.....	467
KAYNAKÇA.....	469

ARDAHAN'IN COĞRAFYA VE TURİZMİ

BÖLÜM 19

ARDAHAN İLİNDE TURİZMİN GELİŞMESİNİ ETKİLEYEN UNSURLARIN ZİYARETÇİLERİN GÖZÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

GİRİŞ.....	473
1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	474
2. ARDAHAN İLİNİN MEVCUT DURUMU VE TEMEL İSTATİSTİK BİLGİLER.....	478
2.1. ARDAHAN İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	478
2.2. ARDAHAN İLİNİN TURİZM POTANSİYELİ	479
2.2.1. Tarih ve Kültür Turizmi	479
2.2.2. Kış Turizmi	482
2.2.3. Termal Turizm	482
2.2.4. Doğa Turizmi.....	482
2.2.4.1. Dağ Turizmi	483
2.2.4.2. Yayla Turizmi	483
2.2.4.3. Mağara Turizmi	483
2.2.4.4. Sportif Olta Balıkçılığı.....	483
2.2.4.5. Doğa Yürüyüşü ve Parkur Alanları	483
2.2.4.6. Rafting Turizmi	484
2.2.4.7. Tarım ve Çiftlik (Agro) Turizmi.....	484

2.2.4.8. Endemik Bitki Gözlemciliği	484
2.2.4.9. Fauna (Yaban Hayatı) ve Kuş Gözlemciliği	484
2.2.4.10. Av Turizmi	485
2.2.4.11. Göl Turizmi	485
2.3. ARDAHAN İLİ TURİZM İSTATİSTİKLERİ	486
2.3.1. Ardahan İlinin Turizme Yönelik Arz ve Talep Yapısı	486
3. YÖNTEM	488
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	488
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ	489
3.3. VERİLERİN TOPLANMASI	489
3.4. BULGULAR VE YORUMLAR	489
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	492
KAYNAKÇA	496

BÖLÜM 20

ARDAHAN İLİNDE ENTROPİ TABANLI PROMETHEE-GAIA YAKLAŞIMIYLA JEOMİRAS DEĞERLENDİRMESİ

GİRİŞ	501
1. MATERYAL VE YÖNTEM	502
1.1. ARAŞTIRMA ALANI	502
1.2. ENTROPİ TEKNİĞİ	505
1.3. PROMETHEE-GAIA TEKNİĞİ	507
2. ANALİZ VE BULGULAR	510
3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	520
KAYNAKÇA	522

BÖLÜM 21

ARDAHAN İLİNDE TURİZM TÜRLERİNE GÖRE TERMAL KONFOR KOŞULLARININ BELİRLENMESİ

GİRİŞ	525
1. ÇALIŞMA SAHASININ YERİ, SINIRLARI VE ÖZELLİKLERİ	527
2. MATERYAL VE YÖNTEM	528
3. BULGULAR	534
3.1. KÜLTÜR VE YAYLA TURİZMİ AÇISINDAN TERMAL KONFOR KOŞULLARININ BELİRLENMESİ	534

3.2. KUŞ GÖZLEMÇİLİĞİ TURİZMİ AÇISINDAN TERMAL KONFOR KOŞULLARININ BELİRLENMESİ.....	540
3.3. SU SPORLARI VE DAĞCILIK–TREKKİNG	541
3.4. KIŞ TURİZMİ.....	546
4. TARTIŞMA	549
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	551
KAYNAKÇA.....	552

Jacques Ellul, "Söz, bizi zamana yerleştirir." der. Bu çıkarsama, modern zamanlarda epistemolojiyi, ontolojik açıdan varoluş sorununa karşı keskin bir reçete olarak sunma eylemidir. Zira günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biri, rutinin kıskacında yer yer alışkanlıklara dönen davranışların içindeki nice değer kodlarının ve güzelliklerin yitip giden zenginliğidir. Ardahan ili, modernleşme ve küreselleşmenin farksızlaştırdığı özgün değerlerin, zamanın ruhuna direnç gösterdiği güzide bir Anadolu toprağıdır. Endüstriyel kapitalizmin risklerle donattığı yerkürede bozulmamış, bereketli ve güvenilir bir sığınaktır. (Kurtbaş, İhsan (2020), Ardahan Değerlemeleri -2-, ss: XV)

Sayın Hocam Merhaba;

Ardahan ilimiz, kadim tarihi, yer altı ve yerüstü zenginlikleri, somut ve soyut kültürel değerleriyle ülkemizin kalkınmış mekânlarından biri olmaya muktedir, ayrıca jeo-politik, jeo-stratejik ve jeo-ekonomik açıdan özgül ağırlığı olan güzide bir Anadolu toprağıdır. Bu bakımdan nice değer ve potansiyelleri henüz tam anlamıyla keşfedilmemiş ve kayda geçirilmemiş Ardahan'la ilgili yapılacak her türlü bilimsel çalışmanın, çok kritik bir önemi haiz olduğunu düşünüyorum. Nitekim konusu Ardahan olan ve geniş bir perspektifi gerektirebilecek bu tür çalışmaların yapılması; ilimizin tarihsel, sosyolojik ve ekonomik açıdan yeniden inşası için gerekli hamleleri tetikleyebilecek ve orta/uzun vadede toplumsal bellek oluşturabilecek bir potansiyel taşımaları bakımından, oldukça büyük önem taşımaktadır.

Bu düşüncelerle, Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Mehmet BİBER hocamızın şahsında Üniversitemizin öncülüğünde Ardahan Değerlemeleri -1-, -2-, -3- kitaplarından sonra Ardahan Değerlemeleri -4- kitabını da yakın zamanda yayımlamış bulunmaktayız. Bu vesileyle bir kez daha Sayın Rektörümüze teşekkürlerimizi arz ediyorum. Ancak takdir edilir ki; Ardahan ili, geniş bir perspektifle ele alınmayı gerektiren pek çok varlık ve potansiyeli bir çırpıda tüketilemeyecek ölçüde, geniş bir değerler spektrumuna sahip olduğundan; uzun vadeli ve uzun erimli çalışmalarla, bu nüveyi geliştirmek ve son kertede kapsamlı bir envantere/külliyyata dönüştürmek niyetindeyiz.

Bu çerçevede "**Ardahan Değerlemeleri**" başlıklı kitap serimizin **devam sayıları yayımlanacaktır**. Amacımız; Ardahan'ın kronik sorunlarının yakından incelenmesinin yanı sıra, ilin halen bakir sayılabilecek soyut ve somut pek çok değer, varlık ve potansiyelleriyle ilgili geniş ve ayrıntılı bir bilimsel-envanter oluşturabilmektedir. **Bu bağlamda, sözünü ettiğimiz bu envantere katkı sağlamak amacıyla, sizi de, "Ardahan Değerlemeleri" isimli kitap projesinde yer almaya davet ediyoruz.** Ekte, inceleyebilmeniz için Ardahan Değerlemeleri -1-, Ardahan Değerlemeleri -2-, Ardahan Değerlemeleri -3- ve Ardahan Değerlemeleri -4- kitaplarının jenerik sayfaları; aşağıda ise, kitaba mahsus bazı hususlar ve genel yazım esasları yer almaktadır.

Şimdiden hayırlı olmasını dilerim. Saygılarımla...

EDİTÖR

Doç. Dr. İhsan KURTBAŞ

Ardahan Ekonomik ve Sosyal
Uygulama ve Araştırma Merkezi
(ARESAM) Müdürü

Ardahan Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Tel: 0532 515 2880

KİTABA MAHSUS BAZI HUSUSLAR

1- Ardahan Değerlemeleri serisi, her yılın ilk aylarında ilana çıkmakta ve içinde olduğu yılı bitmeden, editoryal süreci tamamlayarak basılmaktadır. **Ardahan Değerlemeleri 5-**, aşağıdaki tabloda belirtildiği şekliyle, **bu yıl (2023) bitmeden basılmış olacaktır.**

2- Gönderilen makaleler, alanında uzman en az üç hakemin değerlendirmesinden geçecektir. **Değerlendirme sonucunda en az iki hakemden olumlu kanaat alamayan çalışmalar, basılamayacaktır.**

3- **Kitapta sadece araştırma makaleleri basılacaktır.**

4- **Gönderilecek makalelerin özgün olması gerekmektedir. Ardahan Değerlemeleri'nin daha önceki sayılarında yayımlanan makalelerle benzerliği olan çalışmalara yer verilmeyecektir.**

5- Ardahan Değerlemeleri -1-, Ardahan Değerlemeleri -2-, Ardahan Değerlemeleri -3- ve Ardahan Değerlemeleri -4- kitapları, Nobel Yayınevi tarafından basılmıştır. **Serinin devam niteliğindeki diğer kitapları da, uluslararası nitelikte saygın bir kitap evi tarafından basılacak olup; içindeki makaleler kitap bölümü şeklinde yer alacaktır. Böylelikle kitap bölümleri, mevcut doçentlik ve akademik teşvik kriterlerini karşılayabilecektir.**

6- Kitapta, bölüm yazarlığı bulunan yazarlardan, **basım ve yayım için herhangi bir ücret talep edilmeyecektir.**

7- Makale, lisansüstü tezlerden üretilmiş olabilir. **Ancak tezin bir bölümünün veya tamamının daha önceden başka hiçbir yerde, kesinlikle, yayımlanmamış olması gerekmektedir.**

8- Kitapta yer alan bölümler, bir ya da birden fazla yazarlı olabileceği gibi; bir yazar birden fazla eserle katkı sunabilecektir.

9- Kitapta konusu Ardahan olmak şartıyla, aşağıdaki alanların herhangi birinden makale yer alabilecektir.

- ✓ Eğitim Bilimleri
- ✓ Filoloji- Edebiyat
- ✓ Güzel Sanatlar
- ✓ Hukuk
- ✓ İlahiyat
- ✓ Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler
- ✓ Spor Bilimleri
- ✓ Fen Bilimleri
- ✓ Mimarlık, Planlama ve Tasarım
- ✓ Mühendislik
- ✓ Sağlık Bilimleri
- ✓ Ziraat, Orman ve Su Ürünleri

10- **Yazarlığı kabul etmeniz halinde; kitapla ilgili planlamanın yapılabilmesi için aşağıdaki önemli tarihlere uymanızı rica ederiz.**

Makalenin Konusu ve Başlığının (Taslak) Gönderiminin Başlama Tarihi	15 Eylül 2023
Tam Metin (Son) Gönderim Tarihi	20 Ekim 2023
Bölümlerin Kontrolü, Hakem Süreci ve Revizyonu (Son/Nihai)	01 Kasım 2023 20 Kasım 2023
Bölüm Yazar(lar)ının ve Makale Başlıklarının İlanı	21 Kasım 2023
Kitap Baskı Sürecinin Başlatılması	25 Kasım 2023
Editör İletişim	Doç. Dr. İhsan KURTBAŞ ihsankurtbas@ardahan.edu.tr 0532 515 2880

GENEL KONULAR VE YAZIM KURALLARI

1- Kitap dili Türkçedir.

2- Makalede Türkçe-Özet, İngilizce-Abstract ve anahtar kelimeler yer almayacaktır. Makaleler Giriş bölümü ile başlatılmalıdır.

3- Makalelerde iThenticate sonucu, en az %10'un altına olmalıdır.

4- Makalede başlıklar, ara başlıklar ve alt başlıklar numaralı olmalıdır (Harf Değil).

1-

1.1-

1.1.1-

5- Giriş ve Sonuç başlıklarına numara verilmemelidir. Makalelerde anahtar kelime olmayacaktır.

6- Makalenin başlığı metne uygun, kısa ve açık ifadeli olmalıdır. Bu çerçevede;

Ana başlıklar: Tamamı büyük harflerle ve koyu yazılmalıdır.

Ara başlıklar: Tamamı koyu olarak yazılacak; ancak her kelimenin ilk harfi büyük olacak ve başlık sonunda satırbaşı yapılacaktır.

Alt başlıklar: Tamamı koyu olarak yazılacak; ancak başlığın ilk kelimesindeki birinci harf büyük sonraki kelime/kelimelerin ilk harfi küçük olacak ve başlık sonunda satırbaşı yapılacaktır.

7- Makalelerde, yazar bilgileri doğru ve tam olmalıdır (Unvan, Ad-Soyad, Mail adresi, Üniversite-Fakülte-Bölüm-Anabilim Dalı adları ile ORCID No **mutlaka** açık bir şekilde yazılmalıdır). Yazar bilgileri **dipnot şeklinde değil; ana başlığın altında ve ortalı bir şekilde** yer almalıdır.

8- Makalelerde kullanılan tablo, grafik, şekil ve fotoğrafların adı olmalı ve numaralandırılmalıdır. **Tablo adları** tabloların üstünde; **şekil ve grafik adları**, tablo, şekillerin altında yer almalıdır.

9- Makale, referans sistemi, dipnot gösterme biçimi ve kaynakça düzenlenmesinde American Psychological Association (APA) stilinde hazırlanmalıdır. **APA'nın 6. baskısı, yazarların dikkate alacağı versiyonu olmalıdır.**

10- Makale 15 sayfadan az; 25 sayfadan fazla olmamalıdır. Makale, Microsoft Word programında yazılmalı ve yapıları aşağıdaki gibi düzenlenmelidir. Yazım esaslarına uymayan makaleler, değerlendirmeye alınmayacaktır. Makalenin niteliğine ve yazın alanına göre sayfa sayısı, editör onayı ile esnetilebilir.

Kağıt Boyutu -	A4 Dikey -
Üst ve Kenar Boşluk	3 cm
Sol ve Sol Kenar Boşluk	2,5 cm
Yazı Tipi/ Yazı Stili	Palatino Linotype
Makale Sayfa Sayısı (En çok)	25
Makale Sayfa Sayısı (En az)	15
Yazı Boyutu (ana metin)	10
Boyutu (dipnot metni)	8
Paragraf Aralığı	Önce 6 nk - Sonra 6 nk -
Paragraf Girintisi	1,25 cm
Satır Aralığı	Tek -